

ทฤษฎี แนวความคิด และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาอิทธิพลของผู้นำท้องถิ่นกับการเลือกตั้ง
ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ประชาธิปไตย (Democracy)

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ การปกครองที่ถือหลักว่า
อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุด ประกอบด้วย อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร
อำนาจตุลาการ เป็นของประชาชนพลเมืองทั่วประเทศ กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า
เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน คืออำนาจ
อธิปไตยเป็นของประชาชน ประชาชนเป็นผู้ใช้ เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน
เอง จึงเป็นการปกครองที่ชอบธรรม โดยมีนักทฤษฎีหลายท่านได้เน้นถึงการยอมรับ
สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการบริหาร
ประเทศชาติ โดยถือว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองมาจากประชาชน โดย
ประชาชนเลือกผู้แทนเข้าไปดำเนินการบริหาร ซึ่งตามความคิดของนักทฤษฎี
ประชาธิปไตยโดยระบบมีผู้แทน เช่น John Locke และ Thomas Jefferson
ถือว่าประชาชนมีความเสมอภาคกัน และมีความสามารถที่จะเข้าร่วมบริหารงาน
ปกครองประเทศได้ แต่เมื่อประชาชนมีมากจึงต้องมีการเลือกผู้แทนเป็นตัวแทน
ของประชาชนไปเป็นปากเสียงแทนประชาชน เป็นผู้ทำหน้าที่รักษาผลประโยชน์
ของประชาชนโดยส่วนรวม และใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน ซึ่งเป็นวิธีการ
ใช้อำนาจทางการเมืองอย่างหนึ่ง (political authority)

อำนาจทางการเมือง หมายถึง ความสามารถที่กำหนดและบังคับใช้สิทธิ
และหน้าที่ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ชอบธรรม และเมื่อมีการบังคับใช้ตาม

กฎหมาย หลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้วผู้ถูกบังคับบัญชาจะต้องปฏิบัติตาม มีข้อที่น่าจะพิจารณาเกี่ยวกับการใช้อำนาจทางการเมือง คือ ใครเป็นผู้กำหนดอำนาจทางการเมือง สถาบันทางการเมืองที่สำคัญที่ถือว่าเป็นผู้กำหนดอำนาจทางการเมือง คือ สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นไปตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย

อุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างหนึ่ง ที่มุ่งจะสร้างระบอบการปกครองเพื่อนำไปสู่สังคมที่เจริญรุ่งเรือง เป็นระเบียบเรียบร้อย และสงบสุข อันเป็นเป้าหมายขั้นสุดท้าย ลักษณะจำเพาะของอุดมการณ์ประชาธิปไตย คือ

1. คนส่วนใหญ่หรือทั้งหมดในประเทศจะต้องมีความต้องการประชาธิปไตย
2. คนส่วนใหญ่หรือทั้งหมดในสังคมมีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในกิจการของสังคมอย่างกว้างขวาง
3. การถือหลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก ที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อย
4. คนในสังคมมีเสรีภาพในอัตราหนึ่ง
5. คนในสังคมมีความเสมอภาคในอัตราหนึ่ง

การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ถือว่าสำคัญมากในระบอบประชาธิปไตย เพราะการเลือกตั้งเป็นช่องทางที่สำคัญที่สุด ที่จะแสดงให้เห็นถึงอำนาจอธิปไตยของปวงชน (popular sovereignty) ที่จะปกครองผ่าน "ตัวแทน" ที่ประชาชนเลือกมาเองอันเป็นการปกครองโดยประชาชนโดยอ้อม ตามความหมายของประชาธิปไตยนั่นเอง

การพิจารณาว่าการเลือกตั้งเป็นประชาธิปไตยหรือไม่นั้น จำต้องพิจารณาหลักเกณฑ์อื่นถือว่าเป็นสากลของการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย ตามค่านิยามนี้ ประกอบกับบัญญัติใน "ปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน" (Universal

Declaration of Juman Rights) ขององค์การสหประชาชาติที่ให้สัตยาบัน โดยสมัชชาใหญ่สหประชาชาติที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2491 ข้อ 21 ความว่า

1. ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในรัฐบาลของประเทศตน จะเป็นโดยตรง หรือโดยตรง หรือผ่านทางผู้แทน ซึ่งได้เลือกตั้งโดยอิสระ
2. ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะ ในประเทศของตนโดยเสมอภาค
3. เจตจำนงของประชาชน จะต้องเป็นมูลฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล เจตจำนงนี้จะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้ง ตามกำหนดเวลาอย่างแท้จริง ซึ่งอาศัยการออกเสียงโดยทั่วไปและเสมอภาค และการลงคะแนนลับ หรือวิธีการลงคะแนนโดยอิสระทำนองเดียวกัน (ดร.สายหยุด แสงอุทัย: 2513, น. 344.)

การมีสิทธิเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (equal suffrage) การมีสิทธิเลือกตั้งอย่างทั่วถึง (universal suffrage) ซึ่งสามารถจัดเป็นหลักเกณฑ์การเลือกตั้งหกประการ (64.) คือ การเลือกตั้งโดยอิสระ (free election) การเลือกตั้งโดยลับ (secret election) การเลือกตั้งอย่างแท้จริง (genuine election) การเลือกตั้งเป็นระยะเวลา (periodic election) ซึ่งถือว่าเป็นหลักสำคัญอันเป็นแก่นของการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย

สำหรับการเลือกตั้งที่แท้จริง เป็นการเลือกตั้งที่ผู้เลือกตั้งมีทางเลือก (choice) คือ จำเป็นต้องมีจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งมากกว่าจำนวนที่ต้องการเลือกและเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน เข้าสมัครรับเลือกตั้ง แข่งขันกันการแสดงความสามารถโดยสุจริต และที่สำคัญ การเลือกตั้งที่แท้จริงจะต้องไม่มีการทุจริตคดโกงในการเลือกตั้งด้วยวิธีใด ๆ ไม่ว่า จะผิดกฎหมายหรือไม่ การทุจริตคดโกงการเลือกตั้งมีเป็นต้นว่า (ผู้แทนราษฎร)

1. การซื้อเสียงเลือกตั้งด้วยเงิน หรือวัตถุอันเป็นอามิสสินจ้างต่าง ๆ

อันถือว่าเป็นการให้สิทธิบนประชาชน เป็นเครื่องจูงใจ หรือผูกพันให้ประชาชนเลือก อันเป็นการเลือกเพราะอารมณ์สินจ้าง มิใช่เลือกเพราะเห็นในความสามารถของบุคคลนั้น

2. การปลอมบัตรเลือกตั้ง หรือบัตรผี หรือไผ่ไฟ
 3. การแอบอ้างใช้สิทธิเลือกตั้งของผู้อื่นโดยที่ตนไม่มีสิทธิ หรือที่เรียกว่าผีเลือกตั้ง หรือพลร่วม
 4. การเลือกตั้งซ้ำซ้อน ซ้ำแล้วซ้ำอีก เรียกว่า เวียนเทียน
 5. การย้ายสำมะโนครัวเข้ามาในเขตเลือกตั้ง เพื่อผลในการเลือกตั้ง โดยเฉพาะ เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดก็ย้ายกลับไปเก่า วิธีการนี้แม้จะไม่ผิดกฎหมายแต่ก็เป็น การเอาเปรียบคู่แข่งชั้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ตนหรือพวกพวกของตนได้รับเลือกฝ่ายเดียว และไม่คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของคนที่อาศัยอยู่จริงในเขตนั้น
 6. การจัดเขตเลือกตั้ง เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด และฝ่ายอื่นเสียเปรียบ
 7. การนับคะแนนคดโกง นับฝ่ายตนให้มากกว่า ฝ่ายตรงข้ามให้น้อย
- ข้างต้นจึงเป็นการคดโกงในการเลือกตั้งที่ยังมีการกีดกันผู้เลือกตั้งด้วยวิธีการต่าง ๆ ด้วย

ส่วนการเลือกตั้งเป็นระยะเวลา (periodic election) เป็นการกำหนดระยะเวลาของการดำรงตำแหน่งที่ได้รับเลือกให้แน่นอน เมื่อครบตามระยะเวลาที่ครบกำหนดก็ต้องให้มีการเลือกตั้งใหม่ เพื่อให้ราษฎรที่ถือว่าเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยนั้นได้ตรวจสอบ (check) ผู้แทนนำไปใช้อำนาจปกครองแทนตนว่า ในระยะเวลาที่ผ่านมาได้ปฏิบัติไปตามการมอบหมายของราษฎรหรือไม่ ทำให้ผู้แทนราษฎรมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาในการจะปฏิบัติหน้าที่ของตน ในระบอบประชาธิปไตย คือ เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ และสนองต่อความต้องการของประชาชน

ในประเทศที่เป็นประชาธิปไตย นอกจากจะยึดอุดมการณ์อันเป็นหลักเกณฑ์ ประชาธิปไตยแล้ว คนส่วนใหญ่ในประเทศต้องมีความคิด ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตประจำวันอันสอดคล้องกับหลักเกณฑ์และโครงสร้างทางการเมือง การปกครองที่เป็นประชาธิปไตยด้วย ความคิด ความเชื่อ และการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับประชาธิปไตยนี้ เรียกว่า วิธีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย

การมีวิธีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตยที่สำคัญ คือ ความมีเหตุผลหรือการกระทำอย่างมีเหตุผล (rational action) การเคารพซึ่งกันและกัน (mutual respect) การตกลงใจกันด้วยการถกเถียง ประนีประนอม และอดกลั้นในความคิดเห็นที่แตกต่าง (consent by discussion, compromise and tolerance) (วิสุทธิ์ โพธิ์แท่น, น.166-177.) และการดำเนินชีวิตอย่างเสรีที่เคารพกฎหมายและไม่ถูกแทรกแซงโดยรัฐโดยไม่จำเป็น ซึ่งลักษณะที่เป็นวิธีชีวิตประชาธิปไตย มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการสร้าง พัฒนา และธำรงไว้ซึ่งการเป็นประเทศประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ

นักวิชาการแนวความคิดประชาธิปไตยหลายคน เช่น Almond, Robert A. Dahl, J. Roland Pennock เป็นต้น มีความเห็นพ้องต้องกันว่าวิธีชีวิตประชาธิปไตยเป็นผลมาจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย น่าจะเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการสร้าง พัฒนา และธำรงไว้ซึ่งประเทศประชาธิปไตย

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory)

B.F. Skinner ได้วางรากฐานทฤษฎีการแลกเปลี่ยน โดยการทดลองการแสวงพฤติกรรมของนกพิราบ โดยวางเงื่อนไขการให้รางวัล คือ เมล็ดข้าว ถ้านกพิราบไม่จิกที่ปุ่มไฟฟ้าที่กำหนดไว้ แต่ถ้าไปจิกปุ่มอื่นก็จะได้รับการลงโทษ โดยจะมีกระแสไฟฟ้าดูดอ่อน ๆ จนเกิดความเจ็บปวดและระคายเคือง ต่อไปนกพิราบก็เกิดการเรียนรู้ต่อพฤติกรรมของตน และจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่ตนเองได้ประโยชน์ คือ การจิกเฉพาะปุ่มที่ตัวมันจะได้เมล็ดข้าวกินเมื่อมันต้องการ

อาหาร (สุวิทย์ รุ่งวิสัย, 2528 : น.13-14.)

ต่อมา George Homans ได้พัฒนาทฤษฎีการแลกเปลี่ยนโดยเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งไม่แตกต่างจากสัตว์โลกชนิดอื่น คือ มนุษย์เราจะคบหาสมาคมกันอย่างใกล้ชิดหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับ การสนองความต้องการและทำประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันมากน้อยแค่ไหนเพียงไร ความต้องการและผลประโยชน์จึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนที่อยู่รวมกัน ในด้านเศรษฐกิจ การสูญเสียประโยชน์ การได้รับรางวัลและการได้กำไร เป็นความรู้สึกสำนึกพื้นฐาน ในการคบหาสมาคม การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ดี การบริการให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งก็ดี คนเราก็จะแสดงพฤติกรรมต่อผู้อื่นที่ซึ่งจะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์มากที่สุด ถึงจะสูญเสียอะไรไปบ้างก็เป็นการสูญเสียเพียงเล็กน้อย ผลจากการที่เราได้กระทำอะไรไปแล้ว คือ รางวัล (Reward) หรือกำไรจำนวนมากจากผู้อื่น เป็นการตอบสนอง

ในด้านการแลกเปลี่ยนทางด้านสังคม (social exchange) การคบหาสมาคมกันระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย ผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง เป็นการแลกเปลี่ยนกับสวามิภักดิ์ ความจงรักภักดีต่อผู้ใหญ่ ซึ่งให้สถานภาพที่สูงขึ้นแก่ตน ในทางตรงกันข้ามผู้ใหญ่ก็ได้รับความยกย่อง ความจงรักภักดีเป็นการตอบแทน (Doyle Paul Johnson, p.p. 351-352.)

ส่วน Peter M. Blau นักทฤษฎีการแลกเปลี่ยนกับคนได้ย้าว่า สิ่งที่จะได้รับการตอบแทนเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนเราคบหาสมาคมกัน นอกจากการแลกเปลี่ยนในระดับปัจเจกชนแล้ว Blau ได้ขยายว่า การกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การจัดสร้างที่พักผู้โดยสาร การบริจาคตานในสมัยเลือกตั้ง เป็นต้น ก็ถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนที่กว้างออกไปในระดับสังคมด้วย

ดังนั้น การที่ผู้ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไปเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ก็เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับทรัพย์สินประโยชน์อย่างอื่น ความยกย่อง ความสะดวก

สบาย หรือตำแหน่งหน้าที่ที่คาดว่าจะได้รับ ส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้งก็ใช้เงินบ้าง ผลประโยชน์บ้างหรือการยกย่องนับถือว่าเป็นกลุ่มเดียวกันบ้าง หรือตำแหน่งหน้าที่บ้าง ให้แก่ผู้สนับสนุนลงคะแนนให้แก่ตน เป็นการแลกเปลี่ยนกับคะแนนเสียงที่ตนได้รับ

พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงเกิดขึ้น เพราะเป็นการแสดงออกของผู้ยึดถือระบอบประชาธิปไตย ความมีสำนึกเชิงเหตุผลและปัจจัยตัวกำหนด แต่ประชาชนอีกประเภทหนึ่งไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพราะต้องการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ บริการ และเกียรติยศ ชื่อเสียงที่ตนเองจะพึงได้รับสนองตอบจากการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของตนโดยไม่เข้าใจและไม่สนใจในระบอบประชาธิปไตยเลย ประชาชนที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพื่อแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นพวกที่มีอิสระเสรีภาพในการแสดงออกถึงพฤติกรรมของตนเองอย่างแท้จริง ตรงกันข้ามกับประชาชนที่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เพราะต้องการแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์เป็นพวกที่ไม่มีอิสระเสรีภาพในการลงคะแนนเสียง จึงมีการซื้อขายเสียงกันขึ้น ในกลุ่มประชาชนกลุ่มดังกล่าว และเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อระบอบประชาธิปไตย

ทฤษฎีชนชั้นนำ (Elite Theory)

ชนชั้นนำเป็นทฤษฎีทางสังคมวิทยา ที่อธิบายลักษณะทางสังคมว่ามีความไม่เสมอภาค (social inequality) ในลักษณะต่าง ๆ กัน เป็นเรื่องของคนในสังคมกำหนดกฎเกณฑ์และจัดระเบียบการแบ่งชั้นทางสังคม ซึ่งนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำกันในสังคม และความเหลื่อมล้ำนั้นอาจแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม การแบ่งชั้นทางสังคมจึงหมายถึงการจัดคนในสังคมออกเป็นกลุ่ม ๆ ที่มีความไม่เสมอภาคกัน ตามฐานะทางเศรษฐกิจ อำนาจ ตำแหน่งหน้าที่ เกียรติยศ ชื่อเสียง ฯลฯ แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำนี้มีรากฐานอยู่บนความคิดเรื่องการแบ่งชั้นทางสังคม (social stratification) ซึ่งอธิบายว่าคนมีจำนวนน้อยที่เป็นชนชั้นนำสูงสุดของสังคม มีอำนาจและอิทธิพลมากที่สุด ร่ำรวยหรือมีทรัพย์สิน-

สินมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เป็นกลุ่มที่ได้รับการยกย่องนับถือ คนจำนวนน้อยนี้มีอำนาจซึ่งประชาชนโดยทั่วไปไม่มีอำนาจชนชั้นนำนั้นถึงขนาดที่กำหนดว่า ใครจะได้รับอะไร ที่ไหน อย่างไร ส่วนประชาชนทั่วไปจะถูกควบคุมโดยสถาบัน เหตุการณ์ และผู้นำ

Vilfredo Pareto นักทฤษฎีชนชั้นนำนิยมอธิบายว่า ในสังคมสมาชิกเกือบทุกคนจะไม่เสมอภาค มีความแตกต่างกัน เนื่องจากเหตุผลทางสรีระวิทยา ทางจิตวิทยา ทางศีลธรรม และอย่างอื่น โดยเฉพาะที่ Pareto เรียกว่า residues เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของทุกคน จากข้อแตกต่างในปัจจัยต่างๆ ที่กำหนดพฤติกรรมนี้เอง Pareto จึงได้แบ่งคนในสังคมออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชนชั้นนำจะมีลักษณะเฉพาะทางสรีระวิทยา จิตวิทยา และศีลธรรม ชนชั้นนำใช้ข้อได้เปรียบดังกล่าวนี้จึงเป็นชนชั้นที่มีอำนาจในการควบคุมกลไกทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ชนชั้นนำจึงเป็นชนชั้นที่นำการปกครองชุมชน สมาชิกของกลุ่มนี้ฉลาด มีประสิทธิภาพและมีคุณธรรมสูง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่มีในชนชั้นอื่น ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นอื่นที่ไม่ใช่ชนชั้นนำ เป็นสมาชิกของสังคมที่ไม่มีคุณสมบัติทางสรีระวิทยา จิตวิทยา ศีลธรรม และทางสติปัญญา บุคคลเหล่านี้ไม่ใช่ชนชั้นนำแต่เป็นชนชั้นต่ำของสังคม ดังนั้น ในทุกสังคมจะมีชนชั้นนำอยู่เสมอ (นิคม สุวรรณรุ่งเรือง, 2531 : น.40.)

อำนาจและอิทธิพลอันเป็นองค์ประกอบสำคัญของชนชั้นนำ สามารถแบ่งได้เป็น 2 แนวทาง คือ (Ployd Hunter, 1953 : p.p.1-7)

1. อำนาจในแง่ความสามารถ มองว่า อำนาจโดยพื้นฐานเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ในสถาบันมิใช่ตัวคน
2. อำนาจในแง่ผลลัพธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในลักษณะพิเศษบางอย่าง (specific interpersonal relationship) แนวทางนี้ไม่ได้คำนึงถึงทรัพยากรแห่งอำนาจ (power resources) หรือเครื่องมือทางสถาบัน

ที่จะถูกนำไปใช้เพื่อแสดงอำนาจ ที่สำคัญคือความสัมพันธ์ในระหว่างคนสองคน คนหนึ่งสามารถชักจูงให้อีกคนหนึ่งทำตามความปรารถนาของตนได้

Charles F. Keys ผู้ซึ่งได้ศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนไทย ได้กล่าวไว้ว่า สิ่งหลักที่เสียไม่ได้ในการศึกษาผู้นำท้องถิ่นไทยก็คือ แนวความคิดชาวชนบทและผู้นำของเขาในชุมชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งถือเป็นการพิจารณาว่าผู้นำในชุมชนอาศัยอำนาจ อิทธิพลอันใดที่จะสร้างภาวะที่ยอมรับแก่ชาวชนบทได้ Keys แบ่งประเภทผู้นำชุมชนโดยพิจารณาจากบทบาทและแหล่งที่มาของอำนาจ และได้แบ่งผู้นำชุมชนออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (Charles F. Keys, 1976 : p.p.219-250)

1. ผู้นำที่มีแหล่งอำนาจมาจากระบบบริหารราชการในสายตาชาวชนบทแห่งอำนาจอันเป็นที่มาของความเป็นผู้นำได้มาจากการดำรงตำแหน่งในระบบการบริหารราชการ และการปกครองภายในท้องถิ่น ซึ่งได้รับอำนาจมาจากรัฐบาล ผู้นำประเภทนี้ส่วนใหญ่ได้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับท้องถิ่น เช่น ระดับตำบล อำเภอ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบบริหารงาน และควบคุมประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำประเภทนี้ส่วนมากเป็นคนมาจากถิ่นอื่น จึงอาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าผู้นำที่ไม่ใช่คนในท้องถิ่น (non-village leader)

2. ผู้นำซึ่งมีกำเนิดมาจากผลผลิตของโครงสร้างทางสังคมชาวชนบท หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้นำประเภทอาวูโส (leader) ในชุมชนชนบทไทย ระบบครอบครัวและเครือญาติ เป็นส่วนสำคัญที่กำหนดให้บุคคลผู้อาวูโสในแวดวงเหล่านี้เป็นผู้นำในหมู่บ้าน การได้รับการยกย่องในบทบาทของผู้อาวูโส โดยสถานภาพจะเป็นผู้นำที่มาจากโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในสังคมชนบทมากกว่าที่จะมาจากโครงสร้างของสถาบันจากส่วนกลางในระดับชาติ บทบาทของผู้อาวูโสภายในท้องถิ่นจึงมีลักษณะส่วนตัว และส่วนรวม การเกี้ยวข้องของผู้อาวูโสในกิจกรรมท้องถิ่น จึงมักออกมาในรูปของการชักชวนชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรม สร้างวัตถุต่าง ๆ เท่าที่เป็นประโยชน์กับท้องถิ่น รวมทั้งมีหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยตัดสิน

กรณีพิพาทภายในชุมชนด้วย ผู้นำท้องถิ่นประเภทนี้อายุนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการยอมรับนับถือ

3. ผู้นำได้รับอำนาจมาจากแหล่งทั้งสองในขณะเดียวกัน คือผสมผสานระหว่างอำนาจจากระบบราชการ และอำนาจจากโครงสร้างภายในชุมชน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้นำประสาน (synaptic leader) บทบาทของผู้นำประเภทนี้ทำหน้าที่เชื่อมโยงขอบข่ายงานระหว่างชาวชนบทกับรัฐบาล บุคคลที่ทำหน้าที่ประสานงานเหล่านี้ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ครู พ่อค้า ภายในหมู่บ้าน เป็นต้น

ชนชั้นนำผู้ใช้อำนาจหรืออิทธิพลนั้นจำเป็นต้องมีฐานซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งมีอำนาจ และสามารถรักษาอำนาจไว้ได้ ฐานอำนาจแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ (นลินี ต้นธวัชชัย, 2533 : น.45.)

1. สิทธิอำนาจ (authority) คือ สิ่งที่บุคคลหรือกลุ่มได้จากกฎเกณฑ์อันเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม มีสถาบันทางสังคมรองรับ (legal-authority) นอกจากนี้สิทธิอำนาจยังเป็นฐานอำนาจที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ในลักษณะของตำแหน่งอย่างเป็นทางการ (formal position) ซึ่งจะได้รับการยอมรับการมีอำนาจเหนืออย่างไม่มีข้อโต้แย้ง ผู้มีอำนาจในลักษณะความหมายนี้ ได้แก่ ข้าราชการในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล ผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากรัฐบาล เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการสภาตำบล หรือกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

2. ทรัพยากรทางวัตถุ (material resources) คือ สิ่งที่คนหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งมีมากกว่าคนอื่น ๆ เช่น เงิน ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นสิ่งที่หายาก และเป็นที่ต้องการของคนในสังคม ชนชั้นนำผู้ใช้อำนาจจะมีทรัพยากรทางวัตถุมากกว่าคนอื่น และจะทำการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้ประโยชน์ที่จะนำมาสู่ตน ขณะเดียวกันชนชั้นนำจะให้ประโยชน์ที่เห็นได้ชัด และสามารถให้ต่อผู้ที่ทำตามอย่างทันทีทัน

ใดในลักษณะของการตอบโต้ ประโยชน์ในแง่ก็คือประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ผู้มีอำนาจตามความหมายนี้ ได้แก่ คหบดีผู้ร่ำรวยในชนบท ชาวนา นายทุนผู้ว่าจ้าง หรือนายทุนเงินกู้ เป็นต้น

3. ทรัพยากรที่มีใช้วัตถุ (non-material resources) คือ ทรัพยากรที่มีใช้วัตถุที่จับต้องได้ เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง ตำแหน่ง ความเชื่อถือ ความรอบรู้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นฐานอำนาจของชนชั้นนำในลักษณะหนึ่ง ซึ่งจะได้รับ การยอมรับ นิยมชมชอบ ตลอดจนความศรัทธาใคร่จากคนในชุมชน หรือสังคมนั้น ผู้ที่มีอำนาจตามความหมายนี้ ได้แก่ พระ ครู คนแก่ คนเฒ่า หัวหน้าครัวเรือน เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาแล้วอาจสรุปคุณสมบัติของชนชั้นนำได้ว่า เป็นคนจำนวนน้อยในชุมชนที่มีคุณสมบัติประการใดประการหนึ่ง หรือหลายประการดังต่อไปนี้

1. เป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่ที่เป็นทางการในชุมชน ได้แก่ เป็นคนจำนวนน้อยในชุมชนที่มีผู้นำท้องถิ่นที่ได้รับการแต่งตั้งจากราชการ
2. เป็นผู้ที่มีทรัพยากรมากกว่าคนทั่ว ๆ ไป ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในชุมชน ทั้งทรัพยากรที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ทรัพย์สิน เงินทอง สิ่งของ และทรัพยากรที่เป็นนามธรรม ได้แก่ เกียรติยศ ชื่อเสียง ความรอบรู้ ความเชื่อถือ การยอมรับนับถือ ตลอดจนความใคร่ศรัทธาจากประชาชนในชุมชนนั้น
3. เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอยู่เสมอ
4. เป็นผู้อาวุโสในชุมชน มีญาติพี่น้องมาก
5. เป็นบุคคลที่มีอาชีพต่อไปนี้ คือ ข้าราชการฝ่ายต่าง ๆ กำนันผู้ใหญ่บ้าน กรรมการสภาตำบล กรรมการหมู่บ้าน นักธุรกิจ พ่อค้า พระสงฆ์ ครูผู้สูงอายุ เป็นต้น
6. สามารถใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่แลกเปลี่ยนเพื่อให้ประชาชนทั่วไปปฏิบัติตามได้ กล่าวคือ สามารถแนะนำหรือชักจูงให้คนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามได้นั่นเอง

ชนชั้นนำจึงเป็นคนจำนวนน้อยในสังคม หรือชุมชนที่มีอำนาจและอิทธิพลเหนือประชาชนทั่ว ๆ ไป ชนชั้นนำจำนวนน้อยนี้สามารถแนะนำหรือชักจูงให้ประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ปฏิบัติตามความปรารถนาของตนได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือชนชั้นนำเป็นคนจำนวนน้อยที่ผูกขาดอำนาจและการตัดสินใจในชุมชน

ทฤษฎีชนชั้นนำอาจนำมาอธิบาย และวิเคราะห์เรื่องการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ของห้วคะแนนได้ ด้วยเหตุที่ห้วคะแนนส่วนใหญ่เป็นชนชั้นนำในท้องถิ่นซึ่งประกอบด้วยกลุ่มบุคคลสาขาอาชีพต่าง ๆ ดังนี้ คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ กรรมการสภาตำบล นักธุรกิจ พ่อค้า พระสงฆ์ ครู ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ฯลฯ บุคคลเหล่านี้มีเงิน มีตำแหน่งหน้าที่ มีอำนาจและอิทธิพลเหนือกว่าประชาชนโดยทั่วไป เมื่อมีการเลือกตั้งห้วคะแนนซึ่งได้แก่บุคคลเหล่านี้ก็แสดงบทบาทในการแนะนำ ชักจูง หรือควบคุมให้ประชาชน หรือผู้เลือกตั้งไปลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครที่ตนสนับสนุนด้วยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะโดยการใช้เงิน อิทธิพล บารมี คุณความดี หรืออื่น ๆ การที่ห้วคะแนนซึ่งเป็นชนชั้นนำที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลสาขาอาชีพต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น แนะนำหรือชักจูงให้ผู้เลือกตั้งไปลงคะแนนเสียง

การเลือกตั้ง

การเลือกตั้งมีความหมายและความสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและความสำคัญของการเลือกตั้งไว้ ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้ (ดู กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ และ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, 2531 โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์ 2522, สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2527 และ สมบัติ จันทรวงศ์ 2529)

1. การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยการเข้าไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็น

ผู้แทนของตน เพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี เป็นการระดมประชาชนเข้าสู่ระบอบการปกครอง เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับรูปแบบการปกครองและตัวผู้ปกครอง

2. การเลือกตั้งเป็นการเชื่อมโยงเจตจำนงของประชาชน เข้ากับนโยบายสาธารณะ เป็นกระบวนการกล่อมเกลாதองการเมืองที่สำคัญ เปิดโอกาสให้องค์กรทางการเมืองต่าง ๆ ได้เข้าไปกระตุ้นให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกแนวนโยบายและทางออกให้กับสังคม

3. การเลือกตั้งเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการเลือกสรรผู้ปกครองเข้ามาทำหน้าที่ในการปกครองประเทศ เป็นการสืบทอดอำนาจทางการเมืองโดยสันติวิธี เป็นการลดความตึงเครียดทางการเมืองและสังคม ก่อให้เกิดบูรณาการของชาติ เป็นต้น

การเลือกตั้งจะมีคุณค่าสมควรแก่การยกย่อง ว่าได้ดำเนินการตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย และถือว่าเป็นฐานที่มาของความชอบธรรมในอำนาจของรัฐบาลและผู้ปกครอง จะต้องดำเนินไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับเป็นสากล (หยุด แสงอุทัย, 2513 : น.10-16) ดังนี้

1. หลักความเป็นอิสระแห่งการเลือกตั้ง
2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา
3. หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง
4. หลักการออกเสียงทั่วไป
5. หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค
6. หลักการลงคะแนนเสียงลับ
7. หลักวิธีการลงคะแนนเสียงอื่น ๆ

1. หลักความเป็นอิสระแห่งการเลือกตั้ง หมายความว่า การเลือกตั้งต้องกระทำโดยวิธีเสรี ไม่มีการบังคับกดขี่ จ้างวาน หรือใช้อิทธิพลใด ๆ ซึ่งหมายความว่า เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะคอยเฝ้าดูและดำเนินการให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยเสรี ปราศจากการบีบบังคับข่มขู่ด้วยประการใด ๆ ไม่ว่าจะใช้อามิสสินจ้าง หรือใช้อิทธิพลบีบบังคับ รัฐเองก็ต้องไม่กดขี่ จ้างวาน หรือใช้อิทธิพลบังคับให้ราษฎรไปเลือกตั้ง การเลือกตั้งที่ปราศจากอิสระ ผู้ปกครองจะอ้างว่าตนมีอำนาจโดยชอบธรรมไม่ได้

2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา (periodic election) หมายความว่า เมื่อเลือกตั้งไปแล้วก็ต้องเลือกใหม่อีก โดยกำหนดระยะเวลาแน่นอน เช่น 3 ปี หรือ 5 ปี เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้แทนราษฎรว่าปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของประชาชนหรือไม่ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเปลี่ยนแปลงตัวผู้แทนราษฎรคนเดิม หรือเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใหม่ และเพื่อให้ประชาชนสามารถควบคุมผู้แทนของตนได้

3. หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง (genuine election) หมายถึง การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย ปราศจากการครอบงำและเล่ห์กลทางการเมือง ปราศจากการใช้อิทธิพลทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางสังคม วิธีที่จะทำให้การเลือกตั้งเป็นการเลือกตั้งอย่างแท้จริง คือ

3.1 จัดให้ราษฎรจัดการเลือกตั้งของตนเองให้มากที่สุด โดยการให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง เช่น เป็นกรรมการตรวจนับคะแนน เป็นต้น

3.2 จัดให้มีวิธีการคัดค้านการเลือกตั้ง

4. หลักการออกเสียงทั่วไป (universal suffrage) หมายถึง การให้สิทธิเลือกตั้งแก่ประชาชนทั่วไป โดยไม่มีการกีดกันหรือจำกัดสิทธิบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นพิเศษ เนื่องจาก เพศ ผิวดำ สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพย์สินที่ประชาชนผู้นั้นไม่ขาดคุณสมบัติ

การมีคุณสมบัติในการมีสิทธิเลือกตั้ง มักจะคำนึงถึงคุณสมบัติที่สำคัญ

7 ประการ คือ

4.1 อายุ ประเทศต่าง ๆ มักจะกำหนดอายุขั้นต่ำของการมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งไว้ เช่น 18 ปี หรือ 20 ปี เป็นต้น

4.2 ความเป็นพลเมือง หมายถึง การเป็นสมาชิกรัฐหนึ่ง ๆ และ

การเป็นสมาชิกนั้นนำมาซึ่งสิทธิและหน้าที่ทางการเมือง

4.3 การมีถิ่นที่อยู่ หมายถึง การกำหนดระยะเวลาขั้นต่ำในการมีถิ่นที่อยู่ภายในเขตเลือกตั้ง

4.4 การรู้หนังสือ เงื่อนไขข้อนี้ไม่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

4.5 คุณสมบัติเกี่ยวกับความประพฤติ หมายถึง การจำกัดสิทธิบุคคลบางประเภทที่มีความประพฤติเสื่อมเสียอย่างร้ายแรง จนถูกศาลตัดสินลงโทษ หรือตัดสิทธิในการเลือกตั้ง

4.6 คุณสมบัติเกี่ยวกับสภาพความสมบูรณ์ของจิตใจ ประเทศต่าง ๆ มักจะไม่ให้สิทธิเลือกตั้งแก่บุคคลที่มีความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจ เช่น คนวิกลจริตจิตไม่สมประกอบ เป็นต้น

4.7 คุณสมบัติเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคมบางประการ เช่น นักพรต นักบวช ซึ่งสังคมถือว่าไม่ควรมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะจะไม่เป็นผลดีต่อสถานภาพของตัวเอง

5. หลักการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค (equal suffrage) หมายถึง การมีสิทธิในการเลือกตั้งของประชาชน มีความสำคัญและได้รับการยอมรับโดยเท่าเทียมกัน ไม่ว่าผู้เลือกตั้งนั้นจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างไร หลักการที่ใช้เป็นมาตรการในการให้ความเสมอภาค คือ การให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งคนหนึ่ง ๆ มีคะแนนเสียงเพียงหนึ่งคะแนน (one man one vote) และคะแนนเสียงทุกคะแนนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน

6. หลักการลงคะแนนเสียงลับ (secret ballot หมายถึง การออกเสียงเลือกของประชาชนเป็นเอกสิทธิ์ของผู้เลือกตั้งโดยเด็ดขาด เอกสิทธิ์นี้จะได้รับการพิทักษ์ปกป้องโดยการออกเสียงลับ โดยผู้ออกเสียงไม่จำเป็นต้องบอกว่าตนเลือกใคร ซึ่งจะกระทำโดยวิธีให้เอาบัตรลงคะแนนลงในซองแล้วมอบให้กรรมการตรวจคะแนน หรือใส่ในหีบบัตรเลือกตั้งเอง

7. หลักการวิธีการลงคะแนนเสียงอิสระอย่างอื่น (free voting procedure) หมายถึง กรณีที่จะไม่ใช้วิธีการลงคะแนนเสียงโดยลับดังกล่าวแล้วก็ต้องใช้วิธีการลงคะแนนเสียงอิสระอย่างอื่น ๆ

ผู้แทนราษฎรกับการเลือกตั้ง

เนื่องจากการเลือกตั้งมีคุณค่าต่อพัฒนาการ ของระบอบประชาธิปไตย เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นประเทศต่าง ๆ จึงได้พยายามจัดให้มีการเลือกตั้งอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสดงให้ชาวโลกเห็นว่าประเทศของตนเป็นประชาธิปไตย แม้แต่ประเทศสังคมนิยมในยุโรปตะวันออก เมื่อประชาชนต้องการเสรีภาพในการปกครองตนเองมากขึ้น ชื่อเรียกร้องทางการเมืองประการแรกก็คือการขับไล่รัฐบาลที่พรรคคอมมิวนิสต์จัดตั้งขึ้น และให้มีการจัดการเลือกตั้งตัวแทนที่มาจากประชาชน เพื่อไปทำหน้าที่จัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศตามเจตนารมณ์ของประชาชนส่วนใหญ่อย่างแท้จริงต่อไป ดังนั้นหัวใจของการเลือกตั้งก็คือการได้มาซึ่ง "ผู้แทนราษฎร"

ในส่วนของผู้แทนราษฎร นักการเมืองที่ต้องการได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรจะต้องมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน สมบัติ จันทรวงศ์ ได้กล่าวไว้ว่า "ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ประสบผลสำเร็จ คือ ผู้ที่สามารถวิเคราะห์ความต้องการความรู้สึก ฯลฯ ของประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งได้ถูกต้องแล้วส่วนหนึ่ง" (1.) ดังนั้นการศึกษาการเลือกตั้งจากผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือจากตัวนักการเมือง โดย

การติดตามพฤติกรรมและกระบวนการหาเสียงเลือกตั้งของเขา จึงเป็นมุมมองที่น่าสนใจยิ่ง

แรงจูงใจของผู้สมัครรับเลือกตั้ง

กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ ได้จำแนกประเภทของผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยพิจารณาจากแรงจูงใจไว้ใน "การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และ เสถียรภาพของรัฐบาล" ดังนี้ (กระมล ทองธรรมชาติ : น.45-52)

1. ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีความเชื่อว่าการเป็นผู้แทนราษฎรจะทำให้ได้มาซึ่งสิทธิพิเศษต่าง ๆ เช่น ได้รับเอกสิทธิ์ตามรัฐธรรมนูญ ในการที่จะไม่ถูกจับกุม คุมขัง หรือดำเนินคดีในศาลระหว่างสมัยประชุม หรือได้รับความเกรงใจจากเจ้าหน้าที่ทางราชการมากขึ้น โดยเฉพาะถ้ารัฐมนตรีของกระทรวงที่ข้าราชการนั้น ๆ ทำงานอยู่สังกัดพรรคเดียวกับตน
2. ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนต้องการได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรเพื่อหวังจะรักษาผลประโยชน์ทางธุรกิจของตน รวมทั้งหวังขยายธุรกิจของตนให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น เพราะตำแหน่งผู้แทนราษฎรมีอิทธิพลในการต่อรองผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะถ้าสังกัดพรรคที่ได้เป็นรัฐบาล
3. ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีอุดมคติที่จะเข้ามารับใช้สังคม อย่างเสียสละ และถือว่าการเป็นผู้แทนราษฎรเป็นเกียรติยศอย่างสูงของตนเองและวงศ์ตระกูล
4. ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ยึดถืออุดมการณ์ทางการเมืองที่ตนเชื่อมั่นอย่างเคร่งครัด ลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อนำอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่ตนเชื่อมั่น เช่น อุดมการณ์สังคมนิยม เสรีนิยม ประชาธิปไตย มาใช้ในทางปฏิบัติ

5. ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนเห็นว่า การเป็นผู้แทนราษฎรจะทำให้มีอำนาจวาสนา และสามารถสร้างบารมีให้กับตนเองได้
6. ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนมีความปรารถนาที่จะเป็นรัฐมนตรี ภายหลังจากการได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎร
7. ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนลงสมัครรับเลือกตั้งเพราะค่านึงถึงรายได้และผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินอื่น ๆ ที่จะได้รับจากการเป็นผู้แทนราษฎร เช่น เงินเดือนประจำตำแหน่ง เงินค่ารับรองและเงินช่วยเหลือ เบี้ยประชุมคณะกรรมการมาธิการ เป็นต้น
8. ผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้ตั้งใจ จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรตั้งแต่เริ่มแรก แต่เมื่อมีพรรคการเมืองหรือบุคคลบางคนออกค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งและการหาเสียงให้ ก็มักจะรับ ผู้สมัครประเภทนี้ถูกเรียกว่าเป็นพวก "มือปืนรับจ้าง"
9. ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนต้องการใช้ตำแหน่งผู้แทนเป็น "เกราะป้องกันภัย" จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฯลฯ มากลั่นแกล้ง
10. ผู้สมัครบางคนมีมูลเหตุหรือแรงผลักดันทางจิตวิทยาที่ต้องการเอาชนะคู่ต่อสู้ทางการเมือง หรือคู่แข่งชั้นในในงานอาชีพในอดีต เป็นต้น

นอกจากการแบ่งประเภทของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ตามแรงจูงใจข้างต้น พิชัย เก้าสาราญ และคณะ ยังได้จัดแบ่งประเภทของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ อธิปไตยทางการเมือง ประสบการณ์ทางการเมือง ฯลฯ ของผู้สมัครรับเลือกตั้งในจังหวัดปัตตานี ออกเป็น 4 ประเภท คือ นักการเมืองที่มีอิทธิพล นักการเมืองอาชีพที่ไร้อิทธิพล นักการเมืองสมัครเล่น และผู้ฉวยโอกาส

5. ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนเห็นว่า การเป็นผู้แทนราษฎรจะทำให้มีอำนาจวาสนา และสามารถสร้างบารมีให้กับตนเองได้

6. ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนมีความปรารถนาที่จะเป็นรัฐมนตรี ภายหลังจากการได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎร

7. ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนลงสมัครรับเลือกตั้งเพราะค่านึงถึงรายได้และผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินอื่น ๆ ที่จะได้รับจากการเป็นผู้แทนราษฎร เช่น เงินเดือนประจำตำแหน่ง เงินค่ารับรองและเงินช่วยเหลือ เบี้ยประชุมคณะกรรมการมาธิการ เป็นต้น

8. ผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้ตั้งใจ จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรตั้งแต่เริ่มแรก แต่เมื่อมีพรรคการเมืองหรือบุคคลบางคนออกค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งและการหาเสียงให้ ก็มักจะรับ ผู้สมัครประเภทนี้ถูกเรียกว่าเป็นพวก "มือปืนรับจ้าง"

9. ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนต้องการใช้ตำแหน่งผู้แทนเป็น "เกราะป้องกันภัย" จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ทหาร ตำรวจ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฯลฯ มากลั่นแกลั่น

10. ผู้สมัครบางคนมีมูลเหตุหรือแรงผลักดันทางจิตวิทยาที่ต้องการเอาชนะคู่แข่งทางการเมือง หรือคู่แข่งชั้นในในงานอาชีพในอดีต เป็นต้น

นอกจากการแบ่งประเภทของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ตามแรงจูงใจข้างต้น พิชัย เก้าสาราญ และคณะ ยังได้จัดแบ่งประเภทของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญ อธิปไตยทางการเมือง ประสพการณ์ทางการเมือง ฯลฯ ของผู้สมัครรับเลือกตั้งในจังหวัดปัตตานี ออกเป็น 4 ประเภท คือ นักการเมืองที่มีอิทธิพล นักการเมืองอาชีพที่ไร้อิทธิพล นักการเมืองสมัครเล่น และผู้ฉวยโอกาส

ทางการเมือง (พิชัย เก้าสำราญ, สมเจตน์ นาคเสวี และ วรวิทย์ บารู,
2530 : น.25-41)

ผู้สมัครรับเลือกตั้งเหล่านี้เมื่อตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งแล้วก็จะต้อง
ทำการรณรงค์หาเสียง แนวทางการหาเสียงของผู้สมัครแต่ละคนก็จะแตกต่างกัน
ไปตามประสบการณ์ และความชำนาญทางการเมือง รวมทั้งความพร้อมในทาง
ฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งกับภาวะเศรษฐกิจ

สำนัก public choice ศึกษาการเมืองโดยเน้นที่กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองหรือการตัดสินใจของรัฐบาล โดยมีปรัชญาขั้นพื้นฐานที่ว่า การ
ใช้ปัจเจกบุคคล (individual) เป็นแกนในการอธิบายพฤติกรรมทางการเมือง
โดยถือว่ามนุษย์นั้นมีเหตุผลและใช้เหตุผลในการเลือกกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่
ตนต้องการ วิธีการมองปัญหาแบบนี้ได้ถูกนำมาใช้อธิบายการตัดสินใจเลือกในทาง
การเมืองทั้งของคนส่วนใหญ่ในสังคม เช่น การออกเสียงเลือกตั้ง และของรัฐบาล
ในรูปของการตัดสินใจกำหนดนโยบายต่าง ๆ และยังใช้อธิบายพฤติกรรมของ
สถาบันการเมืองอื่น ๆ เช่น ระบบราชการอีกด้วยโดยเหตุที่สำนักนี้เน้นการศึกษา
การตัดสินใจเลือกของคนส่วนใหญ่ แนวการศึกษาแบบนี้จึงถูกเรียกว่า public
choice หรือ collective choice ซึ่งแนวการศึกษาแบบ public choice
ในอีกด้านหนึ่ง ชื่อ economics of politic หรือ economic theory of
politic ที่ใช้เรียกกันในอังกฤษเกิดจากการที่แนวการศึกษาแบบนี้นำเอาระเบียบ
วิธีการศึกษา (methodology) และหลักการของเศรษฐศาสตร์มาใช้ศึกษา
กระบวนการทางการเมือง ซึ่ง Mueller ได้สำรวจการศึกษาแนวนี้ไว้ว่า เป็น
ผลมาจากการพัฒนาด้านเศรษฐศาสตร์ ที่มาของแนวการศึกษาแบบ p.c. (public
choice)

Mueller (Mueller Dennis : 1976, p.p.395-396, 1981 :

p.p.2-5) ได้กล่าวไว้ในบทความ เรื่อง Public Choice : A Server ที่
ว่า การศึกษาในแนวนั้นเป็นผลโดยตรงจากพัฒนาการด้านเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญ 4
ประการ

1. มุ่งศึกษาถึงการตัดสินใจเลือกของสังคม (social choice) เน้น
หนักในปัญหาด้านทางเลือกของปัจเจกชนในสังคมที่รวมกันแล้วจะก่อให้เกิดผลดีสูง
สุดต่อสวัสดิการของสังคม (maximization of social welfare function)
จุดนี้เอง กลุ่มนี้จึงหันมาสนใจกระบวนการทางการเมืองที่ทำหน้าที่รวบรวมและ
แสดงผลการตัดสินใจเลือกของปัจเจกชน จำนวนมากในสังคมออกมาจริง ๆ อัน
ได้แก่ กระบวนการเลือกตั้ง

2. เน้นพิจารณาวิธีการแบ่งสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพในขณะที่
เกิดความล้มเหลวของการแบ่งสรรโดยกลไกตลาด กระบวนการอื่น ๆ นอกเหนือ
จากระบบตลาด ซึ่งสามารถสะท้อนถึงการเลือกของปัจเจกบุคคล เช่น วิธีการ
เลือกตั้ง โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นที่ว่า มนุษย์แต่ละคนจะแสดงพฤติกรรมออกมา
อย่างมีเหตุผล เพื่อแสวงหาประโยชน์สูงสุด (rational and utilitarian
man) นำมาใช้ศึกษาพฤติกรรมการเมือง นอกจากนั้นยังนำเอาความคิดทาง
เศรษฐศาสตร์มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง

3. เกี่ยวกับการตัดสินใจของคนส่วนใหญ่และทฤษฎีการคลังของเขาโดย
เฉพาะที่คณะที่มีต่อการเมือง การปกครอง ในแง่กระบวนการแลกเปลี่ยนทางการเมือง
(political exchange)

4. เป็นปฏิกิริยาตอบโต้ต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจภาครัฐบาล ในรูป
ของการที่รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงทางเศรษฐกิจมากขึ้น ใช้จ่ายของรัฐบาลเพิ่ม
สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ฯลฯ จึงทำให้นักเศรษฐศาสตร์จำนวนไม่น้อยสนใจพฤติกรรม
และกิจกรรมของรัฐบาลในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงความสิ้นเปลืองและความไร้
ประสิทธิภาพของรัฐบาล รวมทั้งความล้มเหลวของวิธีการแบบประชาธิปไตย โดย

มุ่งที่จะทำลายความชอบธรรมของรัฐบาลในการเข้าแทรกแซงเศรษฐกิจนั่นเอง

แนวการศึกษาของ public choice เป็นการนำวิธีการให้เหตุผลและทฤษฎีของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมาอธิบายสถาบันและกระบวนการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง พรรคการเมือง ระบบราชการ กลุ่มผลประโยชน์ ตัวอย่างที่ตีต้องวารนของ Berton (Albert Berton, 1978 : p.51-64) ที่นำเอาแนวความคิดเกี่ยวกับด้านอุปสงค์อุปทาน (demand & supply) มาอธิบายกระบวนการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียกร้องของประชาชน กับการกำหนดนโยบายของรัฐ หรืองานของ Ilchman และ Uphaff (Ilchman, Warren F. and Norman T.Uphaff, 1978 : p.p.34-98) ที่ใช้แนวความคิดเกี่ยวกับระบบตลาด อุปสงค์ อุปทาน การสะสมและผู้ประกอบกรมาปรับใช้กับการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมือง

ในระยะทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา สำนัก public choice เริ่มต้นมาสนใจความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางการเมืองกับสภาพเศรษฐกิจมากขึ้น ประเด็นที่ศึกษากันมาก คือ ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งกับภาวะเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยมประชาธิปไตย

เศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งกับภาวะเศรษฐกิจ

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ภาคของ Keynes ที่มีบทบาทสำคัญในการเปิดโอกาสให้รัฐในสังคมทุนนิยมประชาธิปไตย เข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น โดยการให้เครื่องมือและนโยบายการคลัง และการเงินในการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อแก้ปัญหาภาวะซ้นลงด้านเศรษฐกิจอันเกิดขึ้นจากการทำงานของระบบตลาด ขณะที่นักเศรษฐศาสตร์บางกลุ่มโดยเฉพาะสำนัก Chicago กลับเห็นว่า การใช้นโยบายเศรษฐกิจเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาภาวะซ้นลงทางเศรษฐกิจ (James Alt and K.Alec Chrystal, 1983 : p.11-13)

เพราะรัฐบาลและนักการเมืองได้ใช้นโยบายและเครื่องมือทางเศรษฐกิจดังกล่าว เพื่อประสิทธิภาพทางการเมือง ที่คณะของสำนัก public choice รัฐบาลจะ ใช้เครื่องมือและนโยบายเศรษฐกิจของรัฐปรับภาวะเศรษฐกิจ ให้สอดคล้องกับ ความต้องการของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งกับภาวะเศรษฐกิจ อาจแบ่งอย่าง กว้าง ๆ ได้ 2 ประเภท คือ ตัวแบบวัฏจักรธุรกิจการเมือง (political business cycle) กับตัวแบบเศรษฐกิจการเมือง (politic-economic model)

1. ตัวแบบวัฏจักรธุรกิจการเมือง

ในทัศนะของ Alt และ Chrystal (James Alt and K.Alec Chrystal, 1983 : p.11-13) ตัวแบบวัฏจักรธุรกิจการเมือง โดยทั่วไปจะมีข้อสมมติฐานอยู่ 3 ประการ

1.1 รัฐบาลจะพยายามเอาชนะการเลือกตั้ง โดยการพยายามหาทางทำให้ได้เสียงมากที่สุด

1.2 พฤติกรรมการเลือกตั้ง จะเป็นตัวชี้ถึงสภาพทางเศรษฐกิจที่ผู้ ออกเสียงเลือกตั้งต้องการหรือยอมรับ

1.3 รัฐบาลสามารถใช้วิธีการปรับภาวะเศรษฐกิจให้เป็นประโยชน์ ในการได้รับเลือกโดยเสียงข้างมากอีกครั้งหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป ตัวแบบนี้จะระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล ซึ่งเป็น พรรคการเมืองที่ครองอำนาจอยู่กับประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ฝ่ายรัฐบาลจะใช้ เครื่องมือทางเศรษฐกิจของรัฐสร้างภาวะเศรษฐกิจ ที่คาดว่าประชาชนส่วนใหญ่ ต้องการ เช่น ภาวะเงินเฟ้อลดลง อัตราการจ้างงานเพิ่มสูงขึ้น รายได้ส่วนบุคคลเพิ่มขึ้น เพื่อเรียกคะแนนนิยมในระยะใกล้เลือกตั้ง ฝ่ายผู้มีสิทธิออกเสียง

เลือกตั้งจะแสดงการยอมรับหรือไม่ยอมรับภาวะเศรษฐกิจดังกล่าว ออกมาในรูปแบบของการเลือกพรรครัฐบาล หรือเลือกพรรคฝ่ายค้านเข้ามาเป็นเสียงข้างมาก

ตัวแบบวัฏจักรธุรกิจการเมืองรุ่นแรก ๆ ได้แก่ ตัวแบบของ Nordhaus (1975) (William Nordhaus, 1975 : p.169-190) ที่พยายามอธิบายถึงผลกระทบของการเลือกตั้งต่ออัตราว่างงานและเงินเฟ้อ กล่าวคือ อัตราการว่างงานจะมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่อัตราเงินเฟ้อเพิ่มสูงขึ้น และอัตราเงินเฟ้อจะมีแนวโน้มลดลงเมื่ออัตราการว่างงานเพิ่มสูงขึ้น

Nordhaus (184-185) ได้เสนอตัวแบบวัฏจักรธุรกิจการเมือง ซึ่งมีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า รัฐบาลจะใช้เครื่องมือและเป็นนโยบายเศรษฐกิจลดอัตราการว่างงานลงในช่วงใกล้เลือกตั้ง จนกระทั่งสิ้นสุดการเลือกตั้ง เพื่อให้ได้คะแนนเสียงสูงสุด (maximization of votes) การทำเช่นนี้ในเวลาเดียวกันก็จะก่อให้เกิดอัตราเงินเฟ้อสูงขึ้น สภาวะเงินเฟ้อดังกล่าวจะลดลงภายหลังการเลือกตั้ง เพราะรัฐบาลจะหาทางควบคุมภาวะเงินเฟ้อ เพื่อสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ แต่ก็จะทำให้อัตราการว่างงานเพิ่มสูงขึ้นในแง่ผู้ออกเสียงเลือกตั้ง ตัวแบบนี้มีข้อสมมติฐานว่า ผู้ออกเสียงเลือกตั้งจะต้องตัดสินใจเลือกพรรคอย่างมีเหตุผล โดยประเมินจากผลงานทางเศรษฐกิจของรัฐบาลในช่วงใกล้เลือกตั้งเป็นหลัก ประชาชนทั่วไปจะชอบภาวะการว่างงานสูงและเงินเฟ้อต่ำ (C.Duncal Macrae, 1977 : p.239-263)

จะเห็นได้ว่า ตัวแบบนี้เอาแนวความคิดเกี่ยวกับการทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด (maximization of utility) กับการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (Rational Choice) อธิบายพฤติกรรมทางการเมืองของรัฐบาลและผู้ออกเสียงเลือกตั้ง และประชาชนไม่ได้มองการณ์ไกล และไม่ได้มีข่าวสารที่สมบูรณ์เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายของรัฐบาล Nordhaus ตั้งสมมติฐานไว้ว่า อัตราการว่างงานจะลดลงในช่วงก่อนเลือกตั้ง และจะเพิ่มสูงขึ้นเมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลง จากการศึกษาแนวโน้มการว่างงานในช่วงก่อนและช่วงหลังจากการเลือก

ตั้งในประเทศประชาธิปไตย ประเทศระหว่างปี 1947-1972 เขาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งกับอัตราการว่างงานดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนเฉพาะกรณีของเยอรมัน นิวซีแลนด์ และสหรัฐอเมริกา แต่ไม่อาจใช้ได้กับกรณีของออสเตรเลีย คานาดา ญี่ปุ่น และอังกฤษ แต่จะใช้ได้บ้างในบางกรณีของ สวีเดน และฝรั่งเศส

Macrae (1977) ได้ศึกษาต่อในประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมและบทบาทของรัฐบาลในการก่อให้เกิดวัฏจักรธุรกิจขึ้นในช่วงสั้น และทัศนคติของรัฐบาลที่มีต่อผู้ออกเสียงเลือกตั้ง เขาย้ำว่า วัฏจักรธุรกิจที่เกิดขึ้นในระยะสั้นในประเทศประชาธิปไตยทฤษฎีส่วนใหญ่เป็นผลมาจากวัฏจักรนโยบาย (policy cycle) ในทางเศรษฐกิจของรัฐบาล อัตราการว่างงานและอัตราเงินเฟ้อที่ขึ้นลงในช่วงสั้นในระยะเลือกตั้ง เกิดจากรัฐบาลในนโยบายการคลังและการเงินมาใช้เป็นประโยชน์ในการสร้างคะแนนนิยมให้กับฝ่ายตน พฤติกรรมมีเป้าหมายที่จะให้สูญเสียคะแนนเสียงไปให้ฝ่ายตรงกันข้ามให้น้อยที่สุด (vote-loss-minimizing behavior) (ซึ่งไม่ได้แตกต่างในสาระสำคัญจากข้อสมมติฐานเกี่ยวกับการมุ่งให้ได้คะแนนเสียงสูงสุดที่ Nordhaus เสนอไว้) Macrae ได้ตั้งสมมติฐานไว้ 2 ประการ ในสมมติฐานแรก รัฐบาลเชื่อว่าผู้ออกเสียงเลือกตั้งจะลงคะแนนเสียงโดยไม่คิดการณ์ไกล แต่จะหวังผลระยะสั้น ถ้าเป็นเช่นนั้นรัฐบาลจะใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจทำให้อัตราว่างงานลดลง เพื่อให้ผู้ออกเสียงเลือกตั้งเห็นว่ารัฐบาลมีผลงานด้านเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดอัตราเงินเฟ้อสูงขึ้น ส่วนสมมติฐานที่สอง รัฐบาลจะเชื่อว่า ผู้ออกเสียงเลือกตั้งจะตัดสินใจเลือกโดยมุ่งจะให้เกิดผลประโยชน์ระยะยาว ในแง่นี้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจะใช้การเลือกตั้งเป็นกลยุทธ์ในการแสดงออกถึงความต้องการ ที่จะให้เกิดสวัสดิการสูงสุด (strategic voting) นั่นคือ การเกิดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ถ้ารัฐบาลมีทัศนคติอย่างนี้ วัฏจักรธุรกิจก็จะไม่เกิดขึ้น Macrae ได้ศึกษากรณีการเลือกตั้งในสหรัฐอเมริกา 4 ช่วง จากปี 1957-1972 (250-270) เขาพบว่า สมมติฐานแรก อธิบายการเลือกตั้งในช่วง 2 (1961-1964) และช่วงที่ 3 (1965-1968) ได้ดีกว่า ขณะที่สมมติฐานที่สองอธิบายช่วงแรก (1957-1960) และช่วง

ที่ 4 (1969-1972) ได้ดีกว่า จะสังเกตได้ว่า Macrae พยายามชี้ให้เห็นว่า วัฏจักรการเลือกตั้งอาจจะไม่ก่อให้เกิดวัฏจักรธุรกิจขึ้นเสมอไป

ด้วยเหตุที่ตัวแบบวัฏจักรธุรกิจการเมือง เน้นศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์ การเลือกตั้งกับภาวะเศรษฐกิจ เช่น การว่างงาน เงินเฟ้อ หรือการเติบโตของ รายได้ต่อหัวเท่านั้น โดยไม่นำเอาปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย จึง ทำให้เกิดขึ้นเกี่ยวกับปัญหาความน่าเชื่อถือ ของการศึกษาในเชิงประจักษ์ดังกล่าว นอกจากนี้ในหลายกรณีกลับไม่พบว่า เกิดวัฏจักรธุรกิจการเมืองแต่อย่างใด จุดอ่อน นี้ Frey (Frey, Bruno, 1978 : p,140) ชี้ให้เห็นว่าน่าจะเกิดจากสาเหตุ 3 ประการ คือ

1.1 เศรษฐกิจของแต่ละประเทศอาจจะได้รับผลกระทบจากประเทศ อื่น ๆ โดยผ่านการค้าระหว่างประเทศ การเคลื่อนไหวของทุน และการเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าบางอย่าง เช่น ราคาน้ำมัน ผลกระทบนี้อาจจะทำให้ไม่อาจ สังเกตพบความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งกับวัฏจักรธุรกิจได้

1.2 วัฏจักรธุรกิจที่เกิดขึ้นเพราะสาเหตุทางเศรษฐกิจโดยตรงอาจ จะมีพลังรุนแรงจนบดบังเศรษฐกิจการเมืองที่เกิดขึ้นในระยะสั้นก็ได้

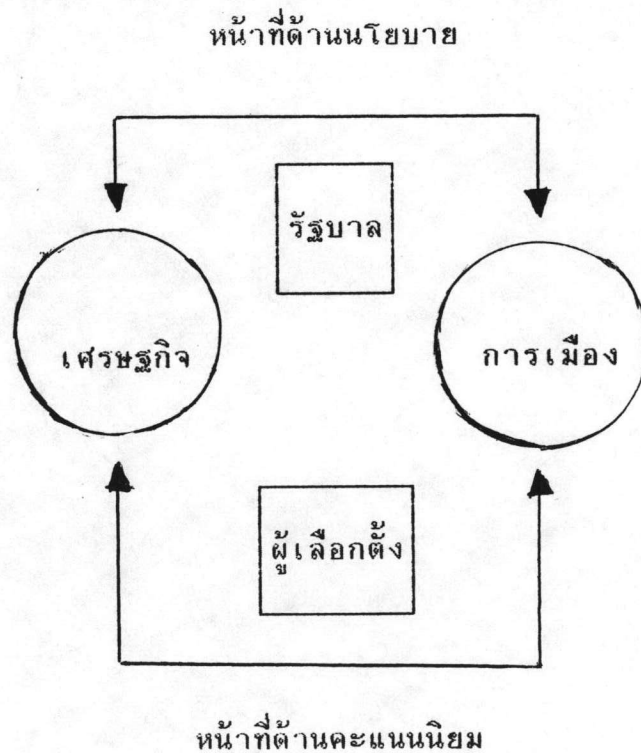
1.3 ในหลายประเทศ วงจรการเลือกตั้งอาจจะไม่เกิดขึ้นในช่วง เวลาที่แน่นอนตายตัว (เช่น ในประเทศที่ใช้ระบบรัฐสภา) หรือบางประเทศมี หลายวงจรเลือกตั้ง (เช่น สหรัฐอเมริกา) ทำให้ยากแก่การนำตัวแบบวัฏจักร ธุรกิจการเมืองมาทดสอบในเชิงประจักษ์

2. ตัวแบบเศรษฐกิจการเมือง

โดยที่ตัวแบบนี้พัฒนามาจากตัวแบบวัฏจักรธุรกิจการเมือง ตัวแบบ เศรษฐกิจการเมือง (political-economic model) จึงมีแนวความคิดพื้นฐาน เหมือนกับตัวแบบข้างต้น Frey (Frey, Bruno, 1978 : p.1-18) ชี้ว่า ตัวแบบนี้มีเบื้องตันอยู่ว่า ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งจะประเมินผลงานของรัฐบาล

ดังนั้น โอกาสที่รัฐบาลจะอยู่ในอำนาจต่อไปนั้นขึ้นอยู่กับภาวะทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ในทางกลับกัน ฝ่ายรัฐบาลก็พยายามโยกย้ายถ่ายเทเศรษฐกิจเพื่อให้ได้อยู่ในอำนาจและเมื่อทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ฝ่ายตน ตัวแบบนี้ให้สมมติฐานว่าทั้งผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งและรัฐบาลจะแสดงพฤติกรรมอย่างมีเหตุผล (rational behavior) โดยมุ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด (maximization of utility) ฝ่ายประชาชนจะได้ประโยชน์จากการที่ภาวะเศรษฐกิจดีขึ้น เช่น อัตราการว่างงานต่ำลง และมีโอกาสกำหนดนโยบายของรัฐตามแนวอุดมการณ์ของตน

Frey ได้แบ่งตัวแบบเศรษฐกิจการเมืองออกเป็น 2 หน้าที่คະแนนนิยมของรัฐบาล (popularity function) กับหน้าที่นโยบายของรัฐ (Policy function) ดังภาพ

หน้าที่คะแนนนิยมของรัฐบาลหรือหน้าที่การประเมินผลของรัฐบาลเป็นตัวแบบที่อธิบายผลการกระทบของภาวะเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีต่อระดับคะแนนนิยม (popularity) ที่ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งหรือประชาชนมีต่อรัฐบาลในฟังก์ชัน Frey ตั้งสมมติฐานว่าระดับคะแนนนิยมของรัฐบาลที่มีอยู่จะถูกกำหนดโดยภาวะเศรษฐกิจที่สำคัญ 3 ประการ คือ อัตราการว่างงาน อัตราเงินเฟ้อ และอัตราการเติบโตของรายได้ต่อหัว โดยระดับการว่างงานและเงินเฟ้อจะมีผลในทางลบต่อคะแนนนิยมของรัฐบาล ส่วนการเติบโตของรัฐบาลรายได้ต่อหัวจะมีผลในทางบวก นั่นคือ เมื่ออัตราการว่างงานและราคาสินค้าเพิ่มสูงขึ้นประชาชนจะมองว่ารัฐบาลไร้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และจะนิยมฝ่ายรัฐบาลน้อยลงในทางตรงกันข้าม หากรายได้ของประชาชนสูงขึ้น ประชาชนจะสนับสนุนฝ่ายรัฐบาลมากขึ้น โดยถือว่าการเติบโตของรายได้เป็นผลงานของรัฐบาล จะเห็นได้ว่า ข้อสมมติฐานที่ว่าผู้ออกเสียงเลือกตั้งจะมุ่งผลประโยชน์ระยะสั้น โดยไม่ต้องมองการณ์ไกล และประชาชนได้รับข่าวสารจำกัดและไม่ล่วงรู้ถึงเจตนาของรัฐบาล เป็นสมมติฐานที่ใช้ในตัวแบบของ Nordhaus ก็ยังมีอยู่ในตัวแบบนี้

นอกจากนี้ระดับค่าคะแนนนิยมที่รัฐบาลมีอยู่ยังถูกกำหนด โดยระยะเวลาที่รัฐบาลอยู่ในอำนาจอีกด้วย ยิ่งรัฐบาลอยู่ในอำนาจเท่าใด คะแนนนิยมที่ได้รับจากประชาชนจะมีแนวโน้มลดน้อยลงเท่านั้น และอัตราการว่างงานและอัตราเงินเฟ้อ มีผลกระทบในทางลบ และการเติบโตของรายได้มีผลกระทบในทางบวกต่อระดับคะแนนนิยมของรัฐบาล ซึ่งวัดจากมติมหาชน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับเศรษฐกิจในตัวแบบ Frey

ส่วนหน้าที่ด้านนโยบายการใช้จ่ายเงินของรัฐ จะถูกกำหนดโดยอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ในกรณีที่ระดับคะแนนนิยมรัฐบาลยังสูงอยู่ (popularity surplus) ความพยายามที่จะเอาชนะการเลือกตั้งในกรณีที่ระดับคะแนนนิยมของรัฐบาลลดต่ำกว่าปกติ (popularity deficit) ข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ อันได้แก่ งบประมาณและปัญหาดุลการชำระเงิน และข้อจำกัดด้าน

บริหาร ในฟังก์ชันนี้ จะเห็นได้ว่า การใช้จ่ายเงินของรัฐไม่ได้รับอิทธิพลจากการเลือกตั้งแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังถูกกำหนดด้วยอิทธิพลของอุดมการณ์ และนโยบายของพรรครัฐบาลอีกด้วย (204) นอกจากนี้นโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลยังถูกจำกัดโดยปัญหาเศรษฐกิจภายในและระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาด้านรายได้ของรัฐน้อยลง และปัญหาการขาดดุลย์ชำระเงินสูงขึ้น ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทำให้รัฐบาลจ่ายเงินน้อยลง ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือข้อจำกัดด้านบริหาร โดยเฉพาะข้อเรียกร้องจากระบบราชการให้รัฐบาลใช้จ่ายเงินมากขึ้น การเลือกตั้งที่ใกล้เข้ามาจะมีอิทธิพลโดยตรง ต่อการใช้จ่ายของรัฐบาลก็ต่อเมื่อระดับคะแนนนิยมที่รัฐบาลมีอยู่ลดต่ำลง จนถึงขั้นที่ทำให้ฝ่ายรัฐบาลจะไม่สามารถเลือกเท่านั้น

จากตัวแบบทางเศรษฐกิจการเมือง ที่พยายามอธิบายอิทธิพลความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งกับภาวะเศรษฐกิจทั้ง 2 แบบ เราจะพบอิทธิพลของกรอบความคิดแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกปรากฏหรือแฝงเร้น เป็นนัยอยู่ในตัวแบบดังกล่าวไม่มากนักน้อย อิทธิพลที่สำคัญในด้านกรอบความคิด น่าจะได้แก่ประเด็นต่อไปนี้

3.1 สมมติฐานเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผล ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักโดยทั่วไป จะมีข้อสมมติฐานเบื้องต้นว่า มนุษย์จะแสดงพฤติกรรมอย่างมีเหตุผล (rational behavior) โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมในการตัดสินใจเลือกอย่างมีเหตุผล (rational choice) ด้วยเหตุที่มนุษย์สามารถจัดลำดับความสำคัญที่ตนเองตั้งไว้ได้ (Mckenzie, Richard B. and Gordon Tullock, 1978 : p.17) นักวิชาการสำนัก public choice ได้นำเอาสมมติฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกของปัจเจกชนในระบบตลาดนี้ มาใช้ศึกษาพฤติกรรมเลือกตั้งของคนส่วนใหญ่ในระบบการเมือง

3.2 สมมติฐานเกี่ยวกับ การมุ่งจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด (mixization of utility) กล่าวคือ พฤติกรรมทุกอย่างของประชาชนควร

จะถือได้ว่าเป็นการมุ่งสู่ประโยชน์สูงสุดอย่างมีเหตุผล ทั้งนี้เพราะโดยธรรมชาติ มนุษย์นั้นจะกระทำในสิ่งที่คิดว่าจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองมากที่สุด

3.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยน (exchange) ในระบบตลาด ระหว่างผู้บริโภคกับผู้ผลิตได้ถูกนำมาใช้ในตัวแบบทางเศรษฐกิจการเมือง โดยถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลหรือนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลกับฝ่ายประชาชนใช้คะแนนเสียงที่มีอยู่ซื้อสินค้าในรูปของนโยบายหรือภาวะเศรษฐกิจที่ตนต้องการจากรัฐบาลหรือพรรคฝ่ายค้าน ขณะที่ฝ่ายรัฐบาลจะนำเอาเสียงเลือกตั้งมาเป็นฐานสำคัญสำหรับการอยู่ในอำนาจต่อไป ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังสะท้อนถึงลักษณะความคิดเกี่ยวกับอุปสงค์ (demand) และอุปทาน (supply) อีกด้วย ในตัวแบบเราจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจเลือกพรรครัฐบาลหรือฝ่ายตรงกันข้าม หรือการแสดงมติมหาชนออกมาในรูปของคะแนนนิยมที่มีต่อรัฐบาลนั้นเป็นการแสดงออกถึงอุปสงค์ของประชาชนในเรื่องนโยบายและภาวะทางเศรษฐกิจ ในขณะที่นโยบายที่ออกมาคืออุปทานนั่นเอง ถ้ามองในแง่ที่ตัวรัฐบาลก็ไม่ได้ต่างอะไรกับหน่วยธุรกิจ (firm) หรือโรงงานที่ผลิตสินค้าของรัฐ (public goods) ออกมาให้กับประชาชนบริโภค

3.4 การใช้ปัจเจกชน เป็นหน่วยพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ กล่าวคือ พฤติกรรมของกลุ่มคนเท่ากับพฤติกรรมของคนแต่ละคนในกลุ่มมารวมกันนั่นเอง แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมในการเลือกของคน ๆ เดียวมาใช้อธิบายพฤติกรรมการเลือกตั้งของคนทั้งสังคมถือว่ามหาชน (public) ไม่ได้มีพฤติกรรมแตกต่างไปจากพฤติกรรมของปัจเจกชนแต่อย่างใด

ปัญหาและข้อจำกัดของตัวแบบทางเศรษฐกิจการเมือง ส่วนหนึ่งอาจจะ เป็นปัญหาที่เกิดจากการนำเอาความคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก มาปรับใช้ อีกส่วนหนึ่งอาจจะเกิดจากลักษณะของตัวแบบเอง ปัญหาและข้อจำกัดที่สำคัญน่าจะ ได้แก่

3.1 ปัญหาการนำวิธีการศึกษาการตัดสินใจในระบบตลาดมาปรับใช้กับการตัดสินใจในการเลือกตั้ง การนำเอาแนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม การเลือกของปัจเจกชนในระบบตลาดมาใช้พฤติกรรมของคนหมู่มากในการเลือกตั้งในตัวแบบทางเศรษฐกิจการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตัวแบบวัฏจักรธุรกิจการเมือง ทำให้เกิดข้อสงสัยขึ้นมาว่าจะใช้ได้ผลมากแค่ไหน ทั้งนี้เพราะระบบการเมืองกับระบบตลาดและการเลือกในกระบวนการเลือกตั้งนั้นมีธรรมชาติที่แตกต่างกันอยู่น้อยทีเดียว นักวิชาการในสำนัก public choice เช่น Buchanan (James M. Buchanan, 1960 : p.p.91-100) ให้เห็นว่า การตัดสินใจเลือกของปัจเจกชนในระบบตลาดนั้น มีข้อแตกต่างจากการตัดสินใจในการเลือกตั้งอยู่ 6 ประการ คือ

3.1.1 ความแตกต่างกันในแง่ความไม่แน่นอน (uncertainty) ในการเลือกระบบตลาดนั้น ผู้เลือกแต่ละคนเลือกซื้อสิ่งต่าง ๆ เพื่อตนเองตามลำพัง กล่าวคือ ผลของการเลือกจะกระทบต่อเฉพาะตัวผู้เลือกเท่านั้น นอกจากนี้ ผู้เลือกจะล่วงรู้ผลของการเลือกของตนได้ทันที ผู้ซื้ออยากซื้อสินค้าประเภทใดก็ย่อมได้สินค้านั้น ในกรณีของการเลือกตั้งเป็นผลกระทบของการเลือกตั้งมีต่อผู้อื่นโดยตรงด้วย ผู้เลือกแต่ละคนไม่สามารถจะล่วงรู้ได้ว่าตนจะได้รับสิ่งที่ตนเองตัดสินใจเลือกลงไป ทั้งนี้เพราะผลการเลือกเกิดจากการตัดสินใจของคนอื่นด้วย หมายถึง การเลือกในการเลือกตั้งเป็นการเลือกในการที่มีความไม่แน่นอนสูงกว่าในระบบตลาด

3.1.2 ความแตกต่างในระดับของการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคม (social participation) ในระบบตลาดการตัดสินใจซื้อขายเป็นการตกลงระหว่างผู้ซื้อผู้ขายเท่านั้น ผู้ซื้อผู้ขายต่างจะพิจารณาทางเลือกและราคาที่มีอยู่ก่อนการตัดสินใจเลือก และทั้งสองฝ่ายไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องหรือยุ่งเกี่ยวกับองค์การทางสังคมที่มีอำนาจเปลี่ยนแปลงทางเลือกที่มีอยู่แต่อย่างใด กิจกรรมดังกล่าวเป็นเรื่องส่วนบุคคลไม่ได้กระทบสังคมโดยตรง ในทางตรงกันข้ามการเลือกตั้งเป็น

การเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดชะตากรรมของสังคม กำหนดทิศทางการเมือง
กิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อสังคมโดยตรง

3.1.3 การตัดสินใจบริโภคในระบบตลาดเป็นกิจกรรมที่บุคคล
ต้องทำขณะที่การตัดสินใจเลือกผู้ที่มีสิทธิออกเสียงจะตัดสินใจไม่ไปเลือกก็ได้ ทั้งนี้
ไม่ว่าตนจะเลือกหรือไม่เลือก ผลจากการเลือกจะกระทบถึงตนเหมือนกัน ซึ่งต่าง
จากการเลือกในตลาดการเมือง การเลือกของผู้อื่นจะไม่มีผลกระทบต่อผู้เลือก
โดยตรง

3.1.4 ทางเลือกในระบบตลาดมีสภาพที่ต่างไปจากทางเลือก
ที่มีอยู่ในการเลือกตั้งในระบบตลาด ผู้เลือกบริโภคสามารถเลือกบริโภคสิ่งของ
เกินกว่าสิ่งเดียวได้ แต่ในการเลือกตั้งโดยปกติทางเลือกที่มีอยู่ในลักษณะแยกจาก
กันเด็ดขาด โดยปกติผลการเลือกจะทำให้ทางเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งหรือคนกลุ่ม
ใดกลุ่มหนึ่งมีโอกาสเป็นรัฐบาล ขณะที่อีกหลายทางหมดโอกาสไป

3.1.5 ในระบบตลาดนั้น ผู้เลือกจะเลือกจากทางเลือกที่มีอยู่
และจะได้สิ่งที่ตนเลือกแม้แต่การเลือกตั้ง ผู้เลือกจากทางเลือกที่น่าจะเกิดขึ้น นอก
จากนั้นก็ยังไม่อาจจะได้รับสิ่งที่ตนเลือกก็ได้

3.1.6 การเลือกในการเลือกตั้ง เป็นการเลือกในหมู่ของผู้มี
สิทธิที่เท่าเทียมกันในทางการเมือง ขณะที่ทางเลือกในระบบตลาดผู้เลือกแต่ละคน
มีความไม่เสมอภาคกันในอำนาจซื้อ

3.2 ปัญหาการลดขนาดของสิ่งที่สำคัญ ให้เข้ากับข้อสมมติฐานของ
ทฤษฎี ใช้ปัจเจกชนเป็นหน่วยหลักในการศึกษาวิเคราะห์มาใช้อธิบายพฤติกรรมของ
มหาชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การนำเอาวิธีการศึกษาแบบจุลภาคมาอธิบายปรากฏ
การณ์ระดับมหภาค ก่อให้เกิดปัญหาทางปรัชญาวิทยาศาสตร์ขึ้นมาว่า ทฤษฎีหรือ
แนวความคิดแบบนี้จะใช้อธิบายได้ถูกต้องหรือน่าเชื่อถือเพียงใด ทั้งนี้เพราะใน

กรณีพฤติกรรมการเลือกตั้งของมวลชนจะ ถูกลดขนาดโดยการยึดเยียดให้เข้ากับ กรอบในการศึกษาพฤติกรรมของปัจเจกชนในระบบตลาด นอกจากนี้ วิธีการ ศึกษาแบบนี้ยังมองข้ามอิทธิพลของโครงสร้าง และกระบวนการทางการเมืองใน แห่งที่ต่างไปจากพฤติกรรมของปัจเจกชนซึ่งอาจจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล แต่ละคนอีกด้วย (Groff Hodson, 1984 : p.5) ประเด็นนี้เป็นปัญหาที่ ถกเถียงกันมานานระหว่างวิธีการศึกษาที่มองจากหน่วยย่อยเป็นหลัก กับวิธีการ ศึกษาที่มองจากพฤติกรรมของหน่วยใหญ่ทั้งหมด

3.3 ข้อจำกัดในการนำเอาตัวแบบทางเศรษฐกิจการเมือง มาใช้ ศึกษา เนื่องจากตัวแบบทางเศรษฐกิจการเมืองทั้งสองประเภทเป็นตัวแบบที่สร้าง ขึ้นมาอธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจการเมือง ในสังคมทุนนิยมประชาธิปไตย เป็นหลัก ในสังคมที่กระบวนการเลือกตั้งไม่ได้เป็นกลไกทางการเมืองที่ใช้สำหรับ แสดงออกถึงความต้องการหรือทางเลือกของตนในสังคมที่รัฐบาลจะต้องรับผิดชอบ และมีผลต่อการอยู่ในอำนาจของรัฐบาล ตัวแบบดังกล่าวนี้ย่อมไม่นำมาใช้ศึกษาได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง แบบนี้มีลักษณะที่ใช้ได้เฉพาะสังคมเท่านั้น ไม่อาจจะนำไปใช้ เป็นการทั่วไปได้

3.4 ปัญหาเกี่ยวกับข้อสมมติฐาน เกี่ยวกับบทบาททางเศรษฐกิจของ รัฐบาล ในตัวแบบทางเศรษฐกิจการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแบบวัฏจักร ธุรกิจการเมืองจะมีข้อสมมติฐานอยู่ว่า รัฐบาลอยู่ในฐานะที่จะควบคุมหรือมีอิทธิพล ต่อภาวะเศรษฐกิจโดยใช้เครื่องมือด้านนโยบายทางเศรษฐกิจผลักดันให้เศรษฐกิจ เป็นไปในทิศทางที่ปรารถนา ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ ในหลายกรณีหลักฐานว่า ภาวะ เศรษฐกิจอยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐบาล และในระบบทุนนิยมโลกที่เศรษฐกิจ ของแต่ละประเทศโดยเฉพาะประเทศเล็ก ๆ ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ด้านเศรษฐกิจของโลกนั้น การมองว่ารัฐบาลสามารถควบคุมเศรษฐกิจของตนเอง ได้ ถึงแม้จะในช่วงนั้นก็อาจจะเป็นการประเมินความสามารถของรัฐบาลสูงเกินไป

ในบางกรณี รัฐบาลอาจจะไม่ได้ปรับภาวะเศรษฐกิจให้เป็นประโยชน์ต่อ

การเลือกตั้ง ดังที่ตัวแบบตั้งข้อสมมติฐานไว้ก็ได้ เพราะรัฐบาลไม้อาจจะควบคุมภาวะด้านเศรษฐกิจได้ แต่ในทางตรงกันข้าม รัฐบาลอาจจะปรับระยะเวลาในการเลือกตั้งเข้ากับภาวะเศรษฐกิจได้ ดังที่เกิดขึ้นในประเทศที่ปกครองในระบบรัฐสภา โดยรัฐบาลจะเลือกยุบสภาและจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในช่วงที่มีเงินเฟ้อต่ำ อัตราการจ้างงานและอัตราการเติบโตของรายได้ของประชาชนสูง

จากที่กล่าวมาข้างต้น เป็นทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง และทฤษฎีและแนวความคิดที่ได้กำหนดเป็นสมมติฐานเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ซึ่งจะได้กล่าวผลการศึกษาในส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ในบทที่ 6 โดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับบทถัดไป จะกล่าวถึงระเบียบวิธีการวิจัย โดยจะแจกแจงให้เห็นถึงกรรมวิธีต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานก่อนนำไปสู่การวิเคราะห์การเลือกตั้งจากข้อมูลที่ได้มา

การทำเสียง

1. การทำเสียงที่เปิดเผยหรือแบบเป็นทางการ

1.1 การใช้สิ่งพิมพ์และการประชาสัมพันธ์

ปกติแล้วการรณรงค์เพื่อหาเสียงอย่างเป็นทางการ มักจะเริ่มด้วยการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งได้รู้จักผู้สมัครรับเลือกตั้ง ป้ายโฆษณาหาเสียงขนาดใหญ่บอกชื่อ สังกัดพรรค พร้อมคำขวัญ ทั้งคำขวัญของพรรค และของทีมหรือของตนเอง และรูปของผู้สมัครเป็นสิ่งที่มักจะขาดเสียมิได้ สถานที่ติดตั้งป้ายโฆษณาขนาดใหญ่นี้มักอยู่ตามที่ชุมชน ตามสี่แยกใจกลางเมืองซึ่งผู้ที่ผ่านไปมาจะเห็นได้ถนัดและอาจจะกระทำได้แม้ว่าจะยังไม่ได้หมายเลขอย่างเป็นทางการ

การ วัตถุประสงค์หลักในการทำป้ายโฆษณาที่มุ่งจะให้ประชาชนได้รู้จักหน้าค่าตาของผู้สมัครรับเลือกตั้ง (ในกรณีที่เป็นผู้สมัครหน้าใหม่) การจัดทำป้ายขนาดใหญ่ในบางกรณีนั้นบางทีก็เพื่อยืนยันกับประชาชนถึงเจตนารมณ์ที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อหวังชัยชนะอย่างแท้จริง เพราะการทำป้ายขนาดใหญ่นั้นจะต้องลงทุนมากพอสมควร พรรคการเมืองบางพรรคนั้นขึ้นป้ายโฆษณาทั่วกันทุกอำเภอในเขตเพื่อที่จะแสดงถึงความพร้อมของพรรค ของทีม และเป็นการข่มขวัญคู่ต่อสู้ แต่ในเรื่องนี้บางครั้งการติดตั้งป้ายโฆษณาตนเองขนาดใหญ่จนเกินไปก็อาจก่อให้เกิดผลเสียได้เหมือนกันคือทำให้หัวคะแนนเข้าใจว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งมีทุนมาก เพราะฉะนั้นจึงน่าจะให้คำตอบแทนแก่พวกตนสูง นอกจากการติดตั้งป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ก็มักเป็นเรื่องของการติดแผ่นป้ายหรือใบปลิว ซึ่งจะต้องกระทำให้ถูกหลักขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1.1 แผ่นป้ายที่แจกหรือปิดโฆษณาในช่วงแรก จะมีพร้อมทั้งรูป หมายเลข ค่าขวัญ และเขตเลือกตั้งของผู้สมัคร โดยจะเน้นรูปที่มีเสน่ห์ หรือภูมิฐานที่สุดของผู้สมัคร ซึ่งผู้สมัครที่มีฐานะดีบางคนจะพินิจพิเคราะห์ขนาดใช้บริการของเอเยนซีโฆษณา เพื่อให้ได้ภาพที่ดึงดูดใจผู้ลงคะแนนมากที่สุด

1.1.2 ช่วงที่สอง คือ หลังจากที่ได้มีการรณรงค์หาเสียงจนคิดว่าประชาชนรู้จักหน้าตาของผู้สมัครรับเลือกตั้ง (ในกรณีที่เป็นผู้สมัครหน้าใหม่) แล้วก็อาจออกแผ่นป้ายเฉพาะหมายเลขของผู้สมัครพร้อมกับเครื่องหมายกากบาท คือเริ่มหันมาเน้นหมายเลขประจำตัวผู้สมัครแทน

1.1.3 ช่วงที่สาม จะเป็นการแจกบัตรเล็ก ๆ ขนาดพกใส่กระเป๋าได้ โดยจะเน้นหมายเลขประจำตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งมากกว่าสิ่งอื่นใดทั้งหมด เพราะประชาชนสามารถนำเอาบัตรนี้เข้าไปในคูหาเลือกตั้งได้ เป็นการป้องกันกรณีที่ชาวบ้านลืมชื่อหรือหมายเลขของผู้สมัคร และจะแจกจ่ายบัตรชนิดนี้ออกไปประมาณ 10-20 วันก่อนการเลือกตั้ง โดยมอบให้หัวคะแนนประจำหมู่บ้านเป็นคนแจกต่อให้ประชาชน แต่ผู้สมัครอีกจำนวนหนึ่งจะถือว่าบัตรเล็ก ๆ อย่างนี้

คือ "บัตรย้า" ที่จะใช้แจกในวันท้าย ๆ แนนไปพร้อมกันกับเงินเพื่อซื้อเสียง
นั้นเอง

1.1.4 ช่วงสุดท้าย จะเป็นใบปลิวที่ไม่มีชื่อ ไม่มีรูปของผู้สมัคร
มีแต่หมายเลขของผู้สมัคร และเขตเลือกตั้ง พร้อมเครื่องหมายกากบาท

การใช้สิ่งพิมพ์ในการหาเสียงที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่การออกใบ
ปลิวหรือเอกสารซึ่งอาจจะมีทั้งที่เป็นใบปลิว "เถื่อน" คือ ไม่มีการระบุว่าใคร
เป็นคนจัดทำ หรืออาจจะเป็นใบปลิวที่เปิดเผย คือระบุว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบก็ได้
ในส่วนของใบปลิวเถื่อนนั้นปกติแล้วจะมีลักษณะเป็นการ "รุก" ทางการเมืองหรือ
เป็นการโจมตีผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง หรือพรรคใดพรรคหนึ่งอย่างเสีย ๆ หาย ๆ
และใช้ถ้อยคำที่รุนแรง เพราะใบปลิวประเภทนี้ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นใบปลิวที่มุ่ง
โจมตีจุดอ่อนของผู้ต่อสู้ที่ไม่อาจนำมาโจมตีกันได้อย่างเปิดเผย เพราะฉะนั้น ใน
ตอนแรก ๆ จึงอาจต้องมีการเขียนเป็นข้อความที่ยืดยาวพอสมควรและอาจทำเป็น
ระยะ ๆ ตลอดการหาเสียง แต่ถ้าเป็นการโจมตีจุดอ่อนของคู่ต่อสู้ที่ใครก็รู้จัก
แล้วก็มักจะใช้เฉพาะช่วงสองสามวันสุดท้ายก่อนการเลือกตั้ง และจะมีลักษณะสั้น
ห้วน เพื่อเน้นประเด็นเปิดเผยกันทั่วไปอยู่แล้ว ในเรื่องของการโจมตีนี้ในอดีตข้อ
หาที่นิยมใช้กันมากข้อหาหนึ่งก็คือการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ถ้าผู้สมัครรับเลือกตั้งคนนั้นเคยมีประวัติ หรือเคยถูกกล่าวหาในทำนองนั้นมาก่อน
และบางครั้งก็อาจจะมีการอาศัยทางราชการ มาโจมตีผู้สมัครหรือพรรคการเมือง
บางพรรค แต่ในระยะหลัง ๆ นี้ข้อหาที่มักจะถูกหยิบยกมาเป็นข้อโจมตีผู้สมัครหรือ
พรรคการเมืองบางพรรคก็คือการเป็น "หมาหลง" หรือเป็นคนนอกท้องที่ ไม่ใช่
คนในท้องถื่น อย่างไรก็ตาม ใบปลิวเถื่อนก็ไม่จำเป็นต้องเป็นการโจมตีด่าว่า
เสมอไป บางครั้งก็อาจมีใบปลิวสนับสนุนผู้สมัคร และอ้างชื่อชุมชน หรือชาวชุมชน
ใดชุมชนหนึ่งว่าเป็นผู้จัดทำก็ได้ ซึ่งเห็นได้ง่ายว่าเป็นความพยายามที่จะสร้างความ
รู้สึกกับประชาชนว่าผู้สมัครดังกล่าวได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง หรือบาง
ครั้งก็อ้างชื่อสภาท้องถิ่น เช่น สภาจังหวัด ไปเลย

นอกจากนั้นผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สมัครหน้าใหม่ที่เพิ่งลงสมัครเป็นครั้งแรกและยังไม่มีระบบหัวคะแนนของตนเอง ก็อาจจะจัดทำเทปบันทึกเสียงและวิดีโอ โฆษณากิจกรรมที่เด่น ๆ ของตนเอง เผยแพร่ผ่านทางร้านให้เข้าวิดีโออีกด้วย ถ้าท้องที่ใดชื่อพรรคการเมืองหรือชื่อหัวหน้าพรรคหรือชื่อบุคคลใดมีความสำคัญต่อความนิยมของประชาชน ก็มักจะระบุชื่อหรือมีภาพของหัวหน้าพรรค หรือชื่อบุคคลสำคัญปรากฏอยู่ในใบปลิวด้วย ในบางเขตเลือกตั้งนั้น ภาพหรือชื่อของหัวหน้าพรรคการเมืองที่โดดเด่นมาก ๆ อาจจะถูกออกมามีชัดเจน และใหญ่โตกว่าภาพและชื่อของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคอื่น ๆ เสียอีก เป็นต้น สำหรับบางเขตที่ ส.ส. เดิม เป็น ส.ส. ร่วมรัฐบาล มีตำแหน่งทางการเมือง และสมัครกันเป็นทีม ก็อาจจะเน้นผลงานและความสำเร็จในการพัฒนาจังหวัดของตนพิมพ์เป็นรูปเล่มรายงานอย่างดี และแจกจ่ายเป็นการทั่วไป นอกจากนี้แล้ว เอกสารประชาสัมพันธ์ในรูปแบบเปิดเผยอีกแบบหนึ่งที่พบเห็นได้มากก็คือ ใบปลิวที่ออกมาชี้แจงหรือแก้ข่าวที่ถูกโจมตีไม่ว่าจะเป็นไปโดยใบปลิวเถื่อนหรือข่าวอื่น ๆ เพราะในสนามเลือกตั้งนั้นย่อมเป็นธรรมดาอยู่ดีที่จะต้องมีการโจมตีกันไปโจมตีกันมา

รูปแบบของการหาเสียงถึงประชาชนสัมพันธ์ ที่นิยมกระทำกันอีกอย่างหนึ่งก็คือการส่งรถที่มีโปสเตอร์ หรือแผ่นป้ายโฆษณาชื่อ รูป หมายเลขประจำตัว พร้อมเครื่องหมายกากบาทของผู้สมัครให้วิ่งกระจายเสียงคำโฆษณา หรือคำปราศรัยหรือเพลงหาเสียงไปตามชุมชน เช่น ตามตลาดหรือหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งในหลาย ๆ พื้นที่นิยมใช้เพื่อเรียกร้องความสนใจของชาวบ้าน หรือเพื่อกระจายข่าวให้ประชาชนทราบถึงกำหนดการปราศรัยเมื่อผู้สมัครจะได้มา "สัมผัส" กับผู้เลือกตั้งโดยตรง บางครั้งเจ้าหน้าที่ประจำรถดังกล่าวก็อาจจะต้องจัดกิจกรรมอะไรบางอย่าง เพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจของชาวบ้านไปพลาง ๆ ก่อนที่ผู้สมัครหรือผู้พูดจะมาถึงเวทีอีกด้วย ซึ่งในการเลือกตั้งในอดีตผู้สมัครบางคนได้ใช้วิธีการใหม่ คือได้ขอความร่วมมือจากคณะพ่อค้า กองคาราวานขายสินค้าราคาถูกประเภท เสื้อผ้า สินค้าพลาสติก และอาหารแห้งที่ออกเร่ขายตามหมู่บ้านให้ประกาศชื่อผู้สมัครเป็นการโฆษณาหาเสียงไปพร้อม ๆ กับการโฆษณาขายสินค้าด้วย

1.2 การปราศรัยหาเสียง

โดยปกติแล้ว เมื่อเอ่ยถึงการปราศรัยหาเสียงเรามักจะนึกถึงภาพของการจัดเวทีปราศรัยอย่างเป็นทางการที่มีการนัดหมาย หรือประชาสัมพันธ์ไว้ล่วงหน้า มีการใช้อุปกรณ์เครื่องขยายเสียง เป็นต้น มากมาย แต่อันที่จริงแล้วรูปแบบการปราศรัยหาเสียงอาจมีได้มากกว่านั้น เช่น ในบางพื้นที่ผู้สมัครอาจใช้วิธีไปร่วมงานต่าง ๆ ที่ได้รับเชิญ หรือที่หวัคะแนนของตนอ้างโอกาสต่าง ๆ จัดขึ้น เช่น งานบวชนาศ งานศพ งานวันเกิด ฯลฯ แล้วถือโอกาสนั้นปรากฏตัวและกล่าวคำปราศรัยไปด้วยเลย วิธีนี้ผู้สมัครหน้าใหม่ที่ยังไม่รู้จักบุคคลที่ควรจะรู้จักในเขตเลือกตั้งของตน นิยมใช้มาก เพราะนอกจากจะได้มีโอกาส "เปิดตัว" แล้ว ยังได้มีโอกาสพบปะผู้คนที่ควรควรรู้จักอีกด้วย และยังเป็นวิธีที่ไม่เป็นทางการมากนัก อันที่จริงผู้สมัครหน้าเดิมก็มักจะมีโอกาสได้รับเชิญไปร่วมงานประเภทนี้อยู่แล้ว การไปร่วมงานที่คิดว่าจะมีคนมากมายและได้ปราศรัยด้วยจึงเป็นผลพลอยได้ที่ดี แต่ถ้าเป็นกรณีของผู้สมัครหน้าใหม่จริง ๆ หรือเป็นกรณีที่ผู้สมัครอยากจะได้ "เจาะ" เข้าไปหาหวัคะแนนในท้องถิ่นที่ตนยังไม่เป็นที่รู้จักดีนักก็อาจจะต้องเป็นภาระของหวัคะแนนที่จะต้องไปเสาะหาบัตรเชิญให้ไปร่วมงานมาให้ หรือไม่เช่นนั้นก็อาจเป็นการปราศรัยหาเสียงที่ผสมผสานกันไปกับการเข้าไปพบปะกับประชาชนในหมู่บ้าน โดยมีลักษณะเป็นทางการน้อยมาก วิธีการนี้จึงเป็นวิธีหาเสียงที่ค่อนข้างจะประหยัด นอกจากนั้นถ้าเป็นการปราศรัยที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ก็อาจมีการใช้รถโฆษณาเข้าไปประกาศชักชวนประชาชนให้มารวมตัวกัน ณ ที่หนึ่งที่ใดก่อน ครั้นเมื่อรถได้ชนคนจากหมู่บ้านใกล้เคียงมารวมตัวกันพร้อมแล้ว และได้เวลาที่สมควร (ซึ่งมักจะเป็นเวลาที่จบจากรายการโทรทัศน์ที่ชาวบ้านนิยมแล้ว ในกรณีที่หาเสียงตอนกลางคืนในฤดูหนาว) ผู้สมัครก็จะไปพูดกับชาวบ้านโดยที่อาจไม่ต้องมีเวที ไม่ต้องมีเครื่องขยายเสียง และอาจเป็นการพูดเพียงคนเดียว ไม่ต้องมีโฆษกคั่นรายการ เรื่องที่พูดในระดับของการ "ปราศรัย" อย่างนี้ก็จะเป็นเรื่องของตนเองโดยตรง ไม่ใช่เรื่องของปัญหาหรือนโยบายระดับชาติ ปกติแล้วหมู่บ้านที่ถูกเลือกให้เป็นจุดปราศรัยในกรณีนี้มักจะเป็นหมู่บ้านที่มีผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมาก และต้องอยู่ในจุดกึ่งกลางที่สามารถจะไประดมรับประชาชนจากหมู่บ้านข้างเคียงมารวมตัวกันได้ง่าย

ส่วนการปราศรัยอย่างเป็นทางการประเภทเวที มีเครื่องขยายเสียงนั้น นิยมใช้กันมากที่สุดในพื้นที่ที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมือง ในระบบพรรคสูง ซึ่งนอกจากเขตกรุงเทพมหานครแล้วส่วนมากมักจะเป็นเขตจังหวัดบางจังหวัดทางภาคใต้ เพราะในท้องที่ดังกล่าวการปราศรัยหาเสียงมีความสำคัญอย่างมากทั้งในแง่ของการสร้างภาพพจน์ของผู้สมัครและการได้คะแนนนิยมจากผู้เลือกตั้ง ลักษณะของชุมชนที่อยู่กระจัดกระจายกันออกไป และความคิดที่ว่าผู้ที่ทำหน้าที่เป็น ส.ส. ต้องเป็นผู้ที่พูดได้ดี ทำให้การปราศรัยหาเสียงมีลักษณะคล้ายกับการเป็นมหกรรมบันเทิงอย่างหนึ่งที่ทำให้คนมารวมตัวกันฟังคำปราศรัยอย่างมีชีวิตชีวา มาก ผู้สมัครส่วนใหญ่จึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปราศรัยในที่ชุมชนได้ดี

สำหรับในเขตพื้นที่ภาคอื่น ๆ ถึงแม้ว่าการปราศรัย (ซึ่งมีทั้งการปราศรัยใหญ่และการปราศรัยย่อย) จะเป็นเพียงรูปแบบของการหาเสียงที่ถึงแม้ว่าจำเป็นจะต้องมีเพื่อสร้างภาพพจน์ของการรณรงค์หาเสียงที่เป็นประชาธิปไตย ภาพของความพร้อมพรรค ฯลฯ แต่ (นอกจากกรณีพิเศษบางกรณีแล้ว) มีผลต่อตัวคะแนนจริง ๆ น้อยมาก กระนั้นก็ตามการปราศรัยหาเสียงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปราศรัยซึ่งจัดขึ้นในสถานสาธารณะที่เป็นจุดศูนย์กลางของเมือง มีความสำคัญในแง่ของการสร้างความพร้อมและความยิ่งใหญ่ของผู้สมัครของพรรค พร้อมอย่างน้อยที่สุดก็เป็นโอกาสที่บุคคลสำคัญ ๆ ระดับชาติ เช่น หัวหน้าพรรคการเมืองและผู้มีชื่อเสียงอื่น ๆ จะได้มาปรากฏตัวและปราศรัยสนับสนุนผู้สมัครในพื้นที่ การปราศรัยหาเสียงจึงเป็น "พิธีการ" ของการหาเสียงในระบบประชาธิปไตยที่ยังมีความจำเป็นอยู่มาก ลักษณะของพิธีการหรือการเล่น "ละคร" เช่นว่านี้ เริ่มตั้งแต่การที่จะต้องมีการจัดรถขนคนฟัง มีคนถือป้ายสนับสนุนผู้สมัครหรือพรรค มีการเตรียมคน เตรียมพวงมาลัยไว้คอยให้กำลังใจผู้สมัครตามเวลาที่กำหนด รวมไปถึงการทำที่ว่าส่งคำถามหรือข้อข้องใจขึ้นไปบนเวทีให้ผู้พูดได้แถลง หรือตอบข้อข้องใจ การเตรียมการไว้ทุกอย่างล่วงหน้าแบบนี้ทำให้การปราศรัยใหญ่เป็นวิธีการวัดประสิทธิภาพในการทำงานของพรรค หรือของผู้สมัครได้อย่างหนึ่ง หรือ เป็นการวัดดูว่าหัวหน้าคะแนนสามารถดึงคนมาสนับสนุนพรรคหรือทีมที่จะปราศรัยได้มากน้อยแค่ไหน อย่างน้อยที่สุดก็เป็นกาทดสอบเพื่อจะได้แก้ไขให้ดีขึ้นในวันลงคะแนน

มาถึง อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าไม่มีผู้ฟังที่สนใจอยากจะไปฟังด้วยตัวเองเลย เพียงแต่ว่าจำนวนผู้ที่สนใจจะฟังคำปราศรัยจริง ๆ อาจจะมีน้อยมากเท่านั้น

ส.ส. หน้าเก่านั้นถ้าไม่ได้เป็นนักพูดที่เก่งกาจเองแล้ว ส่วนมากมักจะไม่ได้ให้ความสำคัญแก่การปราศรัยหาเสียงวิธีนี้เลย แต่ผู้สมัครหน้าใหม่มักนิยมปราศรัยเพราะในประการที่หนึ่ง ผู้สมัครหน้าใหม่ยังไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป การได้ปราศรัยตบแนวที่ปราศรัยจึงเป็นโอกาสอันดีที่จะได้แนะนำตนเองกับประชาชนโดยตรง นอกจากนี้การปราศรัยหาเสียงมีโอกาที่จะปรากฏเป็นข่าวในสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นหน้าหนังสือพิมพ์ หรือวิทยุ โทรทัศน์ ได้ง่ายกว่ารูปแบบของการหาเสียงวิธีอื่น ๆ เพราะฉะนั้น ถ้าได้จังหวะดี ๆ ผู้สมัครหน้าใหม่หรือผู้สมัครที่ไม่มีใครรู้จักมาก่อน ก็อาจจะหาคะแนนนิยมหรือใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์ตนเองได้มาก เหตุผลประการที่สอง น่าจะเป็นเพราะว่าผู้สมัครหน้าใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สมัครที่เคยเป็นผู้นำ นิสิต นักศึกษา หรือนักกิจกรรมมาก่อน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ การขึ้นเวทีปราศรัยในระดับหนึ่งมาแล้วมักจะยังเป็นโอกาสที่จะได้แสดงออกให้ประชาชนเห็นว่าตนเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีหน่วยก้าน มีโวหารและมีความตั้งใจอย่างจริงจัง เหมาะสมที่จะได้เป็นผู้แทนของประชาชนสืบไป เหตุผลประการที่สาม น่าจะได้แก่เรื่องค่าใช้จ่าย เพราะถ้าจะเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการหาเสียง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปราศรัยย่อยจากหลังคารถโฆษณาที่ตระเวนไปทั่วเขตเลือกตั้ง) กับรูปแบบอื่น ๆ ของการหาเสียงแล้วการปราศรัยสั้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยกว่าจึงดูจะเป็นที่นิยมของผู้สมัครหน้าใหม่ ที่มีทุนรอนในการหาเสียงจำกัดมากกว่าวิธีอื่น ๆ

อีกรูปแบบหนึ่งของการปราศรัยหาเสียงที่ปัจจุบันนี้อาจพบเห็นได้มากขึ้นก็คือการที่จะมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งในจังหวัดที่มีลักษณะเป็นกลางทางการเมือง เช่น หนังสือพิมพ์ หอการค้าจังหวัด หรือองค์กรกลาง จัดการอภิปรายขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ผู้สมัครที่เป็นหัวหน้าของทุกทีมมีโอกาสมาแถลงนโยบายหรือให้ประชาชนผู้เข้าฟังได้ซักถามข้อข้องใจได้ โดยปกติแล้วจะเป็นโอกาสอันดีแก่ผู้สมัครหน้าใหม่และผู้สมัครที่มีทุนรอนในการหาเสียงจำกัด แต่ผู้สมัครที่เป็นตัวเก็งอยู่แล้วมักไม่ให้

ความสำคัญแก่การเผชิญหน้ากับคู่แข่งคนอื่น ๆ ในลักษณะนี้เลย เพราะจะเสียเปรียบในเรื่องของโวหารและการพูด นอกจากนี้แล้วก็จะต้องเสี่ยงกับการที่พรรคพวกของฝ่ายตรงกันข้ามจะใช้วิธีเตรียมหาคำถามที่ตนเองตอบได้ยาก และเป็นผลลบต่อคะแนนนิยมมาคอยถาม ในขณะที่เตรียมคอยป้อนคำถามที่เหมาะสมแก่การหาคะแนนให้แก่ผู้สมัครฝ่ายของตนเอง เป็นต้น

1.3 การเข้าถึงตัวผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

การหาเสียงแบบเข้าถึงตัวประชาชนตามบ้านอย่างทีนิยม เรียกกันในปัจจุบันว่า "การเคาะประตูบ้าน" นั้น ดูจะเป็นที่นิยมกันมากในหมู่ผู้สมัครหน้าใหม่ทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามชุมชนที่มีผู้อยู่หนาแน่น เช่น ชุมชนตลาดเขตเมือง ศูนย์การค้า หรือถ้าเป็นในกรุงเทพมหานครก็เป็นเซตร้านค้าที่ผู้คนต้องอยู่กับร้านขายตลอดทั้งวัน เช่น เซตเยาวราช สัมพันธวงศ์ ฯลฯ เพราะนอกจากจะทำให้เห็นว่าเป็นผู้สมัครที่ชาวบ้านจะเข้าถึงไปแล้ว ยังเป็นการสร้างความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนมกับชาวบ้านได้ภายในเวลาอันสั้น ในอดีตผู้สมัครบางคนเคยใช้วิธีเดินขอเสียงจากชาวบ้านโดยไม่มีพาหนะเป็นของตนเอง ต้องอาศัยรถโดยสารประจำทางจนสามารถสร้างความประทับใจแก่ผู้ได้พบเห็นได้รับทั้งความช่วยเหลือต่าง ๆ และได้คะแนนสงสารจนได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ทั้งนี้ก็เพราะว่าถ้าผู้สมัครเป็นคนหน้าใหม่กับท้องที่จริง ๆ หรือเป็นผู้สมัครหน้าใหม่ประเภทนายทุน มาจากต่างถิ่นจะไม่มีทางทราบได้เลยว่าใครเป็นใครในชุมชนนั้น ในทางปฏิบัติ การออกเคาะประตูบ้านจึงต้องมีหัวคะแนนซึ่งเป็นคนที่กว้างขวาง และมีความใกล้ชิดกับผู้คนในละแวกบ้านนั้นเป็นพี่เลี้ยงนำไป เพื่อว่าจะได้ไม่เสียเวลาไปขอคะแนนจากหัวคะแนนของคู่แข่งเข้า

ยิ่งสำหรับผู้สมัครหน้าใหม่ ซึ่งประชาชนมองว่าเป็นนายทุนจากต่างถิ่นด้วยแล้ว ก็ยิ่งจำเป็นที่จะต้องออกเดินเคาะประตูบ้านพบปะกับชาวบ้าน โดยเฉพาะถ้าไม่สามารถไว้วางใจผู้สมัครซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ หรือถ้าเป็นกรณีที่ถูกโจมตีเรื่องความเป็นคนภายนอกเข้ามาหาเงินซื้อเสียง การเคาะ

ประตูบ้านนั้นถ้าทำได้ควรจะพยายามเข้าไปถึงทุกหมู่บ้าน หรือทำเฉพาะหมู่บ้านใหญ่ ๆ ให้ครบ แต่การออกไปพบกับชาวบ้านนั้นส่วนหนึ่งมีเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือในขณะที่การออกพบปะกับประชาชนในเขตตลาด ร้านค้า เป็นเรื่องที่ได้ประโยชน์ เพราะผู้คนที่ในชุมชนแบบที่เป็นทั้งบ้านและร้านค้าจะอาศัยกันอยู่อย่างหนาแน่น และมักอยู่บ้านตลอดเวลา ทำให้เข้าพบได้ง่าย แต่ในกรณีของการเข้าไปพบกับชาวบ้านตามหมู่บ้านต่าง ๆ ของผู้สมัครหน้าใหม่ที่เป็นนายทุนจากต่างถิ่นนั้น ส่วนหนึ่งก็เพื่อแก้ข้อกล่าวหาที่ว่าตนเป็นคนมาจากต่างถิ่น มาจากไหนไม่เคยมีใครรู้จักมาก่อน แต่อีกส่วนหนึ่งนั้นอาจเนื่องมาจากความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปเจรจาเสนอความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแลกกับคะแนนจากผู้นำของหมู่บ้าน หรือชุมชนนั้น ๆ โดยตรงมากกว่าที่จะพบปะกับประชาชนธรรมดา ๆ

ส่วนผู้สมัครหน้าใหม่ที่ไม่ใช่ชาวนั้นการเข้าพบปะกับชาวบ้าน อาจจะต้องกระทำอย่างทั่วถึงมากกว่าในกรณีของผู้สมัครประเภทชาวนา และในบางกรณีอาจต้องใช้อาสาสมัคร (ซึ่งถ้าเป็นไปได้จะใช้คนในท้องถิ่นนั่นเอง) ทำหน้าที่เคาะประตูคุยกับชาวบ้าน แจกเอกสาร ของชำร่วยอื่น ๆ บ้าง ส่วนใหญ่แล้วการใช้อาสาสมัคร (แม้จะเป็นคนในท้องถิ่น) ออกปฏิบัติงานเฉพาะช่วงฤดูหาเสียงนี้จะได้ผลน้อย ยิ่งถ้าอาสาสมัครเป็นนิสิตนักศึกษาจากกรุงเทพมหานครแล้วยิ่งจะไม่ได้ผลใหญ่ เพราะประสานงานกับหัวคะแนนในท้องถิ่นไม่ค่อยได้ บางทีก็ควบคุมการทำงานลำบาก สื่อสารภาษาท้องถิ่นไม่ได้ ยิ่งถ้าไม่มีหัวหน้าหน่วยคอยควบคุมอย่างใกล้ชิดแล้วก็ยังมีปัญหามากขึ้น เช่น อาจปฏิบัติงานในวัน เสาร์-อาทิตย์ อันเป็นเวลาที่บ้านสนใจดูรายการโทรทัศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแข่งขันกีฬาชกมวยมากกว่าที่จะมาเสียเวลาคู่กับคนแปลกหน้า หรือออกไปพบปะในวันพระ ซึ่งเป็นวันที่ชาวบ้านไปทำบุญกันที่วัด แต่ที่สำคัญก็คืออาสาสมัครจะไม่สามารถตอบปัญหาหรือข้อเรียกร้องของชาวบ้านได้อย่างสะดวกใจ เช่น กรณีที่ชาวบ้านขอเงินบริจาคทำบุญหรือทำสาธารณประโยชน์ ขอเหล้า เสื้อผ้า บางครั้งอาสาสมัครก็อาจจะให้คำมั่นสัญญาหรือตอบรับในสิ่งที่ผู้สมัครเองจะไม่ตกลงด้วย แต่ปัจจุบันนี้ปัญหาดังกล่าวอาจจะเบาบางลงเนื่องจากได้มีธุรกิจฝักอบรมอาสาสมัครผู้ช่วยผู้สมัคร ส.ส. ขึ้น โดยมีการฝักอบรมนักศึกษาและบัณฑิต ซึ่งเพิ่งสำเร็จการศึกษาให้สามารถช่วยงาน

ของผู้สมัครได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตรงกับความต้องการของ

สำหรับผู้สมัครที่เป็นอดีต ส.ส. นั้น การออกตระเวนไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้านในเขตเมืองหรือตามตลาดอาจจะถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น เพราะตนเองมีผลงานที่ชาวบ้านรู้จักกันดีอยู่แล้ว แต่การออกพบปะชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำของชาวบ้านระดับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในเขตนอกเมืองออกไปยังคงมีความสำคัญอยู่ ยิ่งถ้าระยะเวลาในการหาเสียงมีจำกัด ตัวผู้สมัครก็ต้องรีบออกหาเสียง หรือทำความเข้าใจกับผู้นำชาวบ้านเสียแต่เนิ่น ๆ นอกจากนี้ก็ต้องคอยเอาใจใส่กับงานสังคม งานบุญ งานบันเทิง กุศล ฯลฯ ที่จะมีขึ้นในหมู่บ้านดังกล่าว ในบางจังหวัดนั้นผู้สมัครที่เจเนสียงเวียงจะใช้วิธีการสร้าง "แกนนำ" ของตน หรือของพรรคประจำในแต่ละหมู่บ้านในลักษณะเป็นการจัดตั้งถาวรไปเลย โดยพยายามเลือกเอาคนที่ชาวบ้านเคารพนับถือมากที่สุดหมู่บ้านละ 3-15 คนหรือไม่ก็เลือกคนที่มีความสัมพันธ์เป็นญาติ เป็นพี่น้องกันกับตน แล้วมอบอำนาจสิทธิขาดให้เป็นตัวแทน คอยจัดการเรื่องเกี่ยวกับภาระทางสังคม ประเภทงานบวช งานศพ ฯลฯ ในนามของตนเอง หรือของพรรค ครั้นพอถึงฤดูหาเสียงอาสาสมัครประจำหมู่บ้านเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานประชาสัมพันธ์ ระหว่างผู้สมัครกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านไม่มีความรู้สึกห่างเหินจากผู้สมัคร และถ้าจำเป็นก็จะทำหน้าที่หาข่าวสาร สืบรวจข้อมูล ศึกษาจุดอ่อน จุดแข็งของพรรคฝ่ายตรงกันข้าม เพื่อรายงานให้ทราบได้อีกด้วย

1.4 การใช้สื่อมวลชนเพื่อหาเสียง

สื่อมวลชนทุกประเภทโดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์นั้น มีบทบาทที่สำคัญยิ่งในการเลือกตั้งทุกครั้ง เราได้เห็นมาแล้วว่าแม้ในเขตเลือกตั้งที่โดยเนื้อแท้แล้วประชาชนไม่ให้ความสนใจกับการไปฟังคำปราศรัย แต่ก็อาจมีความสำคัญขึ้นมาได้ถ้าหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์ระดับชาติให้ความสนใจรายงานข่าว สำหรับในเขตกรุงเทพมหานครนั้นจำนวนประชากรและครัวเรือนที่อ่านหนังสือพิมพ์มีสูงกว่าจำนวนผู้ที่ไปฟังคำปราศรัยยังสถานที่อย่างเทียบกันไม่ได้

เลย เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่พรรคการเมืองบางพรรคจะมีข้อสมมติฐานในการหาเสียงไว้ว่า ยิ่งเรื่องราวความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวกับพรรค หรือผู้สมัครของตนปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์มากเท่าไรก็จะเป็นภาพบวก คือ เป็นผลดีแก่พรรคของตนมากเท่านั้น เมื่อการเลือกตั้งมาถึง บางพรรคถึงกับตั้งหน่วยงานที่จะทำข้อสมมติฐานนี้ให้เป็นจริง ด้วยการ "ป้อน" ข่าว (ด้านบวก) ของพรรคตนให้กับหนังสือพิมพ์อยู่ตลอดเวลา การป้อนข่าวให้กับหนังสือพิมพ์นี้กระทำกันทั้งในรูปของการทำข่าวแจก การจัดให้มีการแถลงข่าวของบุคคลสำคัญของพรรคเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ไปจนถึงการเขียนบทความประเภทวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองไปลงหนังสือพิมพ์ที่ถนัด ลงบทความโดยที่ผู้อ่านไม่มีโอกาสรู้เลยว่า บทความดังกล่าวเป็นผลงานของพรรคการเมือง ไม่ใช่ผู้ที่อยู่นอกหรือเป็นกลางทางการเมืองจริงอยู่ เราไม่อาจมีบทสรุปที่แน่ชัดนักว่าการที่ข่าวคราวของพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งมีปรากฏอย่างสม่ำเสมอในหนังสือพิมพ์นั้นเป็นผลบวกต่อคะแนนนิยมของพรรค หรือผู้สมัครนั้นจริงแค่ไหน แต่ในการเลือกตั้งที่ผ่านมา หนังสือพิมพ์สนองตอบต่อการป้อนข่าวจากพรรคการเมืองในอัตราส่วนที่ค่อนข้างจะสูงมาก ยกเว้นหนังสือพิมพ์บางฉบับที่เห็นได้ชัดว่าอยู่ในอาณัติหรือฝักใฝ่ข้างพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งเป็นการเฉพาะ

นักการเมืองที่เจนเวที่จะพยายามอาศัยความสนิทสนมเป็นส่วนตัวกับคอลัมนิสต์ในหนังสือพิมพ์ระดับชาติ ทำตัวให้เป็นข่าวอยู่เป็นประจำในช่วงของการรณรงค์หาเสียง หากเป็นผู้สมัครหน้าใหม่ก็จะให้ความสำคัญมากยิ่งขึ้นกับการเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ระดับชาติ เพราะถือว่าเป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตนเองได้เป็นอย่างดี ผู้สมัครสามารถจะนำข่าวคราวดังกล่าวไปถ่ายเอกสารแจกจ่ายแก่ชาวบ้าน หรือนำลงในเอกสารประชาสัมพันธ์ที่จัดทำเลียนรูปแบบหนังสือพิมพ์สำหรับแจกจ่ายในเขตเลือกตั้งอีกทีหนึ่งได้ นอกจากนี้ยังปรากฏว่าในเขตเลือกตั้งที่มีชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่มาก ผู้สมัครบางคนซึ่งดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นอยู่ด้วยใช้วิธีเรียกบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ภาษาจีนไปพูดคุยให้ออกข่าวสนับสนุน

แต่ก็มีกรณีที่ผู้สมัครบางคนไม่ยินดีนักที่จะให้มีข่าวแพร่ออกไปใน

ทำนองว่าตน หรือทีมของตนมีคะแนนเสียงดี และคาดหวังว่าจะได้ชัยชนะ โดย เฉพาะอย่างยิ่งผลการหยั่งเสียงความนิยมของประชาชน หรือ "โพลล์" ที่ทำโดย หน่วยงานราชการ หรือหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ เพราะเกรงว่าจะป็นสาเหตุให้ เกิดการต่อต้าน หรือเป็นการไปสร้างแรงกดดันให้แก่ผู้สมัครของพรรคฝ่ายตรงกัน ข้ามที่จะเพิ่มความพยายามมากขึ้น นักการเมืองบางคนเห็นว่าข่าวดังกล่าวสามารถ ทำให้ผลการเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงไป เพราะในเวลาที่เหลือก่อนถึงวันเลือกตั้ง คู่ แข่งสามารถทุ่มเทเงินเอาชนะได้ ทำให้การหาเสียงของตนต้องยากลำบากมากขึ้น แต่ก็มีข่าวคราวในด้านลบเกี่ยวกับผู้สมัครฝ่ายตรงกันข้ามปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ นักการเมืองคนเดียวที่ก็จะไม่รีรอที่จะเก็บไปใช้แจกจ่ายหรือถ่ายเอกสารแจกต่อ ไปยังกลุ่มเป้าหมายเพื่อตัดคะแนนความนิยมของคู่ต่อสู้

ถัดจากหนังสือพิมพ์ระดับชาติ หรือหนังสือพิมพ์ที่ตีพิมพ์ในเขต กรุงเทพมหานคร ก็เป็น เรื่องของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นซึ่งมีที่พิมพ์จำหน่าย เป็นประจำ อยู่เฉพาะไม่กี่จังหวัด ในกรณีนี้มีหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอยู่ไม่น้อยที่อาจกล่าวได้ว่าเป็น ของพรรคการเมือง หรือของกลุ่มนักการเมืองในจังหวัดนั้น ๆ อยู่แล้ว นอกจากนั้น ก็เป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นประเภทรายสะดวก ซึ่งส่วนใหญ่มักพิมพ์ออกจำหน่ายเฉพาะ วันที่มีการประกาศผลการออกรางวัลสลากกินแบ่งรัฐบาล ในกรณีหลังนั้นนอกจากว่า ผู้สมัครบางคนจะเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ดังกล่าวเสียเองแล้วก็ยังมีการว่าจ้างนัก หนังสือพิมพ์ในท้องถิ่นให้เขียนสนับสนุนฝ่ายตน และโจมตีฝ่ายตรงกันข้าม เป็นการ เฉพาะเจาะจงตลอดช่วงเวลาของการหาเสียงอีกด้วย หรือในบางพื้นที่ผู้สมัครอาจ ใช้วิธีการซื้อหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นบางฉบับเฉพาะในช่วงการหาเสียง เพื่อให้เสนอ ข่าวไปในเชิงสนับสนุนผู้สมัครของพรรคตน และในขณะเดียวกันก็ใช้เป็นกระบอก เสียงสำหรับการตอบโต้ หรือชี้แจงปล่อยข่าวบิดเบือนของพรรคฝ่ายตรงกันข้ามไป ด้วยพร้อม ๆ กัน ในบางเขตเลือกตั้งหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นก็อาจจะลงข่าวและเขียน บทความสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่อยู่ในเครือข่ายของผู้มีอิทธิพลเหมือนกันไปหมด ก็มี ทั้งนี้หนังสือพิมพ์ประเภทนี้จะออกเผยแพร่โดยการแจกฟรี โดยเฉพาะในวันก่อน วันเลือกตั้ง

สำหรับสื่อมวลชนประเภทวิทยุ บทบาทที่เห็นได้ชัดแจ้งก็คือการที่เครือข่ายสถานีวิทยุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทหารมักจะไม่วางตัวเป็นกลาง มีการโจมตีนักการเมืองโดยทั่วไป หรือพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งโดยเฉพาะอยู่เนือง ๆ หรือบางครั้งก็ยอมให้นักจัดรายการบางคนพูดโจมตีหรือสนับสนุนผู้สมัครในระดับท้องถิ่นนั้น บทบาทสื่อมวลชนประเภทนี้จึงคล้ายคลึงกันกับกรณีของหนังสือพิมพ์ตรงที่ผู้สมัครสามารถใช้เป็นเครื่องมือหาเสียง สร้างความนิยมให้แก่ตนเองในระยะยาวโดยผ่านการว่าจ้างนักจัดรายการวิทยุที่ดัง ๆ ได้ หรือในช่วงฤดูการหาเสียงก็อาจเป็นไปได้ที่จะใช้วิธีการว่าจ้างนักจัดรายการวิทยุสนับสนุนฝ่ายตน และโจมตีฝ่ายตรงกันข้าม แต่ในกรณีของการใช้สื่อประเภทวิทยุนี้ผู้ว่าจ้างจะต้องแน่ใจว่าเลือกที่จ้างหรือได้รับความสนับสนุนจากนักจัดรายการ ที่อยู่ในความนิยมของประชาชนอย่างแท้จริง เพราะการพูดกระจายเสียงทางวิทยุต่างจากการลงโฆษณาตนเอง หรือจ้างคนเขียนสนับสนุนในหน้าหนังสือพิมพ์ในประการสำคัญตรงที่ไม่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร หรือเป็นภาพให้เห็นได้ จับต้องได้ และจริง ๆ แล้วไม่มีทางทราบว่ามีผู้สนใจติดตามฟังสักกี่คน

ส่วนสถานีวิทยุโทรทัศน์นั้นโดยธรรมชาติของสื่อประเภทนี้ เข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวาง และประชาชนสามารถเห็นทั้งภาพและได้ยินเสียง โดยไม่รู้สึกรู้ว่าต้องออกแรงทำอะไรเป็นพิเศษ ไม่ต้องเสียเงินซื้อ หรือเสียเวลาอ่านเหมือนอย่างหนังสือพิมพ์ จึงเป็นที่นิยมของหมู่นักการเมืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตกรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเขตเลือกตั้งใหญ่ ประชาชนมีเวลาว่างน้อย และมีจำนวนไม่มากนักที่สนใจการเมือง พอจะไปตามฟังคำปราศรัยหาเสียงของพรรคการเมืองต่าง ๆ การที่สถานีวิทยุโทรทัศน์ทุกสถานีในเขตกรุงเทพมหานคร เปิดโอกาสให้พรรคการเมืองต่าง ๆ ได้มีโอกาสใช้สื่อโทรทัศน์อภิปรายตอบปัญหาต่าง ๆ อย่างค่อนข้างจะกว้างขวางที่สุดในการเลือกตั้งเมื่อเดือนมีนาคม 2535 นั้น ถือได้ว่าเป็นมิติใหม่สุดในประวัติศาสตร์การเลือกตั้งของประเทศไทย และก็คงจะมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อผลการเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครที่ทำให้พรรคการเมืองบางพรรคโดดเด่นขึ้นมาเป็นอย่างมาก หรือทำให้ผู้สมัครบางคนกลายเป็นผู้ที่มีคะแนนนิยมสูงขึ้นมากในทันทีทันใด

2. การหาเสียงที่ไม่เปิดเผย

2.1 ผู้มีอิทธิพล

เมื่อเอ่ยถึง "ผู้มีอิทธิพล" ในเรื่องการเลือกตั้งเราคงไม่ได้หมายถึงเฉพาะตัวบุคคลที่จะกลายเป็นผู้มีอิทธิพลขึ้นมาเฉพาะในช่วงของการหาเสียงเลือกตั้งเท่านั้น เพราะผู้มีอิทธิพลตามความหมายโดยทั่วไป ได้แก่ บุคคลที่เป็นที่ยอมรับกันอยู่ก่อนแล้วว่าเป็นผู้ที่กว้างขวาง มีบุญบารมี เป็นที่นับหน้าถือตาในจังหวัดหรือในภาคนั้น ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากอุปนิสัยแบบ "นักเลง" (ในความหมายเดิม) ความสามารถหรือคุณงามความดีของบุคคลดังกล่าวในการช่วยเหลืออนุเคราะห์ เป็นที่พึ่งพาแก่ประชาชนในชุมชน รวมถึงตลอดถึงการให้ความร่วมมือแก่หน่วยงานราชการต่าง ๆ ในเขตจังหวัด หรือภูมิภาคนั้น ๆ ด้วย การช่วยเหลืองานราชการนับว่าเป็นบันไดขั้นสำคัญที่ผู้มีอิทธิพลเหล่านี้ใช้ไปสู่ความเป็นผู้มีอิทธิพลที่ข้าราชการต้องเกรงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีที่มีช่องว่างที่สำคัญเกิดขึ้นระหว่างบริการหรือความช่วยเหลือที่ประชาชนจะได้รับจากหน่วยงานของรัฐ เมื่อเปรียบเทียบกับที่ได้รับจากผู้มีอิทธิพลเหล่านี้ ในหลายกรณีชื่อเสียงของผู้มีอิทธิพลบางคนอาจขึ้นถึงระดับเป็น "คนดัง" ของประเทศไปเลยก็ได้ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยหลักที่เอื้อให้ผู้มีอิทธิพลสามารถมีบทบาทดังกล่าวได้นั้น จะเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ ผู้มีอิทธิพลเหล่านี้มักจะเป็นเจ้าของกิจการทางธุรกิจขนาดใหญ่ในจังหวัดหลายอย่าง หรือมีสาขารอบคลุมไปหลายจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการเหล่านี้มักจะมีลักษณะผูกขาดหรือเป็นกิจการประเภทอภิสิทธิ์ เช่น การค้าสุรา บุหรี่ กิจการป่าไม้ เหมืองแร่ ฯลฯ ซึ่งล้วนต้องอาศัยสายสัมพันธ์ที่ดีกับอำนาจการเมืองระดับชาติ ในระดับเล็กลงมา ก็อาจเป็นเรื่องของการทำโรงงานฆ่าสัตว์ การส่งสัตว์ออกจำหน่ายต่างประเทศ เป็นต้น มีอยู่บ้างที่กิจการที่ดูเหมือนสุจริต แต่จำเป็นต้องมีการกระทำที่ละเมิดกฎหมายแฝงอยู่ และก็มีอยู่ไม่น้อยเหมือนกันที่ผู้มีอิทธิพลเหล่านี้มีกิจการนอกกฎหมายโดยตรง เช่น เป็นเจ้าของมือหอยใต้ดิน กล่าวกันว่าในการเลือกตั้งหลายครั้งที่ผ่านมา เงินนอกระบบประเภทนี้ได้เข้ามามีบทบาทอย่างสูงในการรณรงค์หาเสียงด้วย

การที่มีฐานทางเศรษฐกิจที่มั่นคง (คือ มีอิทธิพลทางการเมือง มีบุคลากรมีแจกจ่ายช่วยเหลือผู้อื่นประกอบกับมีกิจการธุรกิจทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมาย และนอกกฎหมายที่เข้าถึงมวลชนได้อย่างกว้างขวาง) ทำให้ผู้มีอิทธิพลเหล่านี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีอิทธิพลในระดับภาคหรือระดับจังหวัด หากประสงค์จะลงสมัครรับเลือกตั้งเสียเองก็จะอยู่ในฐานะ "ตัวเต็ง" มาตั้งแต่ก่อนจะมีการเลือกตั้งเสียอีก เพราะมีบทบาทใกล้ชิดกับมวลชนมาโดยตลอด ผู้มีอิทธิพลเหล่านี้บางรายไม่สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งได้ เพราะถูกจำกัดโดยเงื่อนไขตามกฎหมาย เช่น มีบิดาเป็นคนต่างด้าว หรือขาดคุณสมบัติด้านคุณวุฒิการศึกษาตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด กระนั้นก็ตามก็ยังอาจจะให้การสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้ง ทั้งในระดับท้องถิ่น เช่น ส.จ. หรือ ส.ท. และ ส.ส. ให้ได้รับเลือกตั้งได้อยู่ดี

สำหรับเหตุผลในการที่ผู้มีอิทธิพลกลายเป็น "ตัวแปร" ที่สำคัญในการเลือกตั้งไปนั้นอาจกล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นเรื่องที่สืบเนื่องมาจากกระบวนการเลือกตั้งแบบพวงเล็กเรียงเบอร์ คือ มีพื้นที่ใหญ่มาก ทำให้เป็นไปไม่ได้ หรือเป็นไปได้อย่างยากที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะได้รับเลือกตั้งด้วยลำพังความสามารถของตนเอง ดังที่ปรากฏว่าเขตเลือกตั้งบางเขตมีหน่วยเลือกตั้งอยู่ถึง 900 กว่าหน่วย มีอาณาบริเวณห่างไกลกันถึง 60-70 กิโลเมตร ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะออกปราศรัยเยี่ยมเยียนประชาชนได้อย่างทั่วถึง ภายในระยะเวลาที่จำกัดเพียง 30-45 วัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยเรื่องอุปกรณ์ กำลังคน และเงินทุนในการหาเสียง หากสามารถได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากผู้มีอิทธิพลเหล่านี้ อย่างเต็มที่ โอกาสที่จะได้รับเลือกตั้งนั้นจะอยู่แค่เอื้อม สำหรับผู้มีอิทธิพลนั้นการช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้งอาจเป็นการช่วยเหลือผู้ที่เคยมีความสัมพันธ์สนิทชิดเชื้อเป็นส่วนตัว หรือมีบุญคุณที่ต้องตอบแทนกันมาก่อนโดยตรง หรือมีเช่นนั้นก็อาจเป็นการช่วยเหลือผู้สมัครเพื่อตอบแทนบุญคุณ หรือสนองไมตรีต่อบุคคลในระดับนำของพรรคการเมืองแห่งชาติที่ตนเคยคุ้นเคย หรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวพันกันมาก่อน ไม่ว่าจะเป็นการฉีดยาตัวผู้มีอิทธิพลก็จะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนโดยตรงหรือโดยอ้อมอยู่ดี

การที่ผู้มีอิทธิพลจะเข้ามาบีบบทบาทในการเลือกตั้งมักเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ส่วนตัว ไม่ใช่เรื่องของพรรคการเมืองดังนั้นผู้มีอิทธิพลเหล่านี้จึงสามารถให้ความสนับสนุนแก่ผู้สมัครในเขตอิทธิพลของตนที่หลายคน โดยบุคคลเหล่านี้อาจสังกัดพรรคการเมืองต่างกันได้ หรือในการเลือกตั้งครั้งหนึ่งผู้มีอิทธิพลอาจสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคหนึ่ง แต่ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปผู้มีอิทธิพลคนเดียวกันก็อาจหันไปสนับสนุนผู้สมัครจากอีกพรรคหนึ่งก็ได้ สำหรับการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สมัครนั้นนอกเหนือจากการประกาศตัวสนับสนุนแล้ว ผู้มีอิทธิพลอาจจะให้ความสนับสนุนด้านกำลังเงิน (ซึ่งอาจเป็นการให้เป็นก้อนไปเลย หรือให้เครดิตระยะยาวไม่คิดดอกเบี้ยก็ได้) เครือข่ายกำลังคน อุปกรณ์ วัสดุ ฯลฯ ที่จำเป็น ตัวผู้มีอิทธิพลอาจเข้ามาร่วมวางแผนยุทธศาสตร์กับผู้สมัครจนถึงขั้นลงไปสั่งการและควบคุมการกระตมคะแนนให้เป็นไปตามเป้าหมาย ในกรณีเช่นนั้นอาจกล่าวได้ว่าผู้มีอิทธิพลได้ลงมาเล่นบทบาทเป็นหัวคะแนนหลักเสียเอง ในบางกรณีผู้มีอิทธิพลอาจจะใช้วิธีการของตนช่วยเหลือผู้สมัครไปในขณะที่ตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งก็ดำเนินการหาเสียงตามแบบของตนไปในลักษณะที่ต่างคนต่างทำกันไปก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ผู้สมัครรับเลือกตั้งมักจะไม่พยายามเข้าไปรับรู้ในวิธีการของผู้มีอิทธิพลนัก เพื่อที่ว่าตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งจะยังคงสามารถโจมตีวิธีการเดียวกันนั้น ซึ่งคู่แข่งใช้ในการหาเสียงได้

ผู้มีอิทธิพลหลายคนพยายามที่จะขยายฐานการเมืองของตนออกไปให้กว้างขวางขึ้น โดยการเข้าไปสนับสนุนผู้สมัครข้ามจังหวัดหรือข้ามเขตอิทธิพลเดิมของตน เป็นที่น่าสังเกตว่าเขตที่ผู้มีอิทธิพลดังกล่าวเลือกขยายฐานทางการเมืองออกไป มักเป็นเขตเดียวกันกับที่ผู้มีอิทธิพลนั้น ๆ ได้เริ่มเข้าไปมีผลประโยชน์หรือกิจการธุรกิจขนาดใหญ่ไว้ด้วยนั่นเอง เพราะฉะนั้นนอกจากการเป็นผู้มีอิทธิพลในทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ควบคู่กันไปในจังหวัดหรือในภูมิภาค ซึ่งดูเหมือนว่าจะจะเป็นลักษณะของบุคคลชั้นนำสมัยใหม่ของสังคมไทยแล้ว สิ่งที่น่าจะได้พิจารณาต่อไปก็คือ บทบาททางเศรษฐกิจของผู้มีอิทธิพลเหล่านี้ในระดับชาติซึ่งมีผ่านทางพรรคการเมือง ปรากฏว่าเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลผู้มีอิทธิพลบางคนสามารถผลักดันให้ ส.ส. ในสังกัดของตนก้าวหน้าทางการเมืองจนเป็นรัฐมนตรีมาแล้ว

มากกว่าหนึ่งสมัย นอกจากนี้ผู้มีอิทธิพลดังกล่าวถือว่าผลงานสำคัญของตนคือการผลักดันให้พรรคการเมืองที่ตนสนับสนุนระดับประเทศโครงการใหญ่ระดับพัน ๆ ล้านของรัฐบาล ซึ่งทำท่าว่าจะล้มไปแล้วให้กลับมาดำเนินการใหม่ได้อีก แนวโน้มของผู้มีอิทธิพลที่มุ่งจะขยายบารมีของตนออกไปจนเป็นอิทธิพลระดับภูมิภาค หรือระดับชาตินี้เป็นสิ่งที่น่าจับตามองต่อไป

2.2 หัวคะแนน

หัวคะแนนอาจจะเป็นคน ๆ เดียวกันกับผู้มีอิทธิพลก็ได้ กล่าวคือ ผู้มีอิทธิพลอาจลงมาแสดงบทบาทของหัวคะแนนได้ถ้าต้องการ แต่หัวคะแนนอาจไม่เป็นผู้มีอิทธิพลเสมอไป เพราะฉะนั้นในเวลาที่กิตติศัพท์ชื่อเสียงของผู้มีอิทธิพลบางคนอาจเป็นที่รู้จักไปทั่วประเทศ เรามักไม่ค่อยได้รู้ว่าใครเป็นหัวคะแนนให้แก่ผู้สมัครคนไหนเท่าไรนัก ทั้ง ๆ ที่หัวคะแนนจะมีจำนวนมากกว่าผู้มีอิทธิพลมาก นอกจากนั้นแล้วในขณะที่บทบาทของผู้มีอิทธิพลอาจไม่ปรากฏในบางพื้นที่ แต่ความสำคัญของหัวคะแนนดูจะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในทุกเขตเลือกตั้ง หัวคะแนนมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านในหลากหลายลักษณะ อาจจะเพียงรู้จักกันธรรมดา ๆ ไปจนถึงเป็นญาติพี่น้องกัน หรือหัวคะแนนอาจเป็นผู้กว้างขวาง หรือเป็นนักเลงโตในท้องถิ่นก็ได้ หัวคะแนนเป็นเสมือนตัวกลางระหว่างชาวบ้านผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งกับผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้สมัครจะยอมรับว่าหัวคะแนนเป็นสิ่งจำเป็นก็เพราะว่าหัวคะแนนเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว ใกล้ชิด หรือเป็นผู้นำของชุมชนท้องถิ่นที่ชาวบ้านให้ความนิยมนับถือ ในขณะที่ชาวบ้านอาจจะไม่เคยรู้จัก ไม่เคยมีความสัมพันธ์ หรือแม้แต่ไม่เคยเห็นผู้สมัครรับเลือกตั้งมาก่อนเลยก็ได้ บทบาทของหัวคะแนนจึงได้แก่การเชื่อมประสานระหว่างชาวบ้านกับผู้สมัคร ด้วยการพบปะชักชวนชาวบ้านให้ลงคะแนนสนับสนุนผู้สมัครคนนั้น คนนี้

ส่วนหนึ่งของความสำเร็จของหัวคะแนนในการชักจูงให้ชาวบ้านลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครที่ตนสนับสนุน จึงขึ้นอยู่กับว่าความสัมพันธ์ที่ตนมีกับชาวบ้านนั้นแน่นแฟ้นลึกซึ้งขนาดไหน เช่น เคยมีบุญคุณกันมาหรือไม่ หรือตนเองเป็น

ที่ยอมรับของชาวบ้านมากแค่ไหน ซึ่งถ้าหากว่าความสัมพันธ์ระหว่างห้วคะแนนระหว่างห้วคะแนนกับชาวบ้านไม่ถึงกับลึกซึ้งแน่นแฟ้นนักห้วคะแนนก็อาจจะต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่น เช่น เงิน เป็นเครื่องช่วยโน้มน้าวจิตใจของชาวบ้านให้สนับสนุนผู้สมัครของตนอีกแรงหนึ่ง หรือในบางกรณีห้วคะแนนก็อาจจะทำหน้าที่เป็นแค่กลไกประสานระหว่างการ "ซื้อ-ขาย" คะแนน ระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งกับชาวบ้าน ผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แม้แต่ในกรณีของการซื้อเสียงถ้าผู้สมัครไม่ใช้วิธีเป็นผู้ไปแจกเองโดยมีห้วคะแนนเป็นผู้นำแจกแล้ว ก็ต้องให้ตัวผู้จ่ายเงินแก่ชาวบ้านเป็นบุคคลที่ชาวบ้านนิยมนับถือด้วยการแจกเงินจึงจะได้ผล มิฉะนั้นแล้วก็อาจจะพบกับกรณีของการ "แจกไม่ออก" หรือเป็นการสูญเงินไปเปล่า ๆ โดยไม่ได้คะแนนเสียงอะไรตอบแทนคืนมาเป็นชิ้นเป็นอัน แต่ที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันก็คือความจริงที่ว่าคงจะมีผู้สมัครน้อยรายเต็มทีที่คิดว่าจะชนะการเลือกตั้งด้วยการซื้อคะแนนเสียงเพียงอย่างเดียวโดยไม่หาเสียงด้วยวิธีอื่นเลย เพราะฉะนั้นบทบาทของห้วคะแนนโดยปกติแล้วจึงมีอยู่ทุกชั้นตอน

ในทำนองเดียวกันกับที่ความสัมพันธ์ระหว่างห้วคะแนนกับชาวบ้านอาจเป็นได้ตั้งแต่เรื่องของความสัมพันธ์ส่วนตัว ความผูกพันที่มีกันมาแต่เดิม การยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน ไปจนถึงการว่าจ้าง ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างตัวห้วคะแนนกับผู้สมัครก็อาจเป็นเรื่องของความผูกพันสนิทสนมกันเป็นส่วนตัว หรือเป็นเรื่องของการว่าจ้างที่มีค่าตอบแทนเป็นลักษณะของธุรกิจแท้ ๆ ก็ได้ ถ้าหากว่ามีข้อแตกต่างกันอยู่บ้างก็จะอยู่ที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างห้วคะแนนกับชาวบ้านนั้นแม้ว่าจะจะเป็นกรณีของการจ้างงานหรือซื้อเสียงก็คงต้องมีความสัมพันธ์สนิทสนมไว้เนื้อเชื่อใจ หรือการรู้จักกันมาก่อนบ้างเป็นฐานสำหรับการทำข้อตกลงกัน แต่ระหว่างห้วคะแนนกับตัวผู้สมัครแล้วอาจจะเป็นไปได้ที่จะเป็นเรื่องของการว่าจ้างล้วน ๆ โดยที่ทั้งสองฝ่ายไม่จำเป็นต้องรู้จักสนิทสนมกันมาก่อนเลย

อย่างไรก็ตาม เพื่อความเข้าใจที่กระจ่างในเรื่องนี้จึงอาจแยกห้วคะแนนอย่างคร่าว ๆ ตามลักษณะของความสัมพันธ์ที่ห้วคะแนนมีกับตัวผู้สมัคร

และตามบทบาทหน้าที่ของหัวหน้าคณะเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ หัวหน้าคณะหลักกับ
หัวหน้าคณะรอง

หัวหน้าคณะหลัก หรือหัวหน้าคณะระดับหนึ่ง ได้แก่ บุคคลที่มีความ
ผูกพันสนิทสนมกับตัวผู้สมัครในทางใดทางหนึ่งมาก่อนการเลือกตั้ง เช่น อาจเป็น
ญาติพี่น้องกัน เคยมีบุญคุณอุปถัมภ์กันมาก่อน ฯลฯ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่ผู้สมัครไว้-
เนื้อ เชื่อใจได้ว่าจะให้ความสนับสนุนแก่ตนโดยสุจริต ไม่ได้หวังอามิสสินจ้างตอบแทน
ในรูปใดรูปหนึ่งในทันทีทันใด นอกจากนี้หัวหน้าคณะหลักต้องเป็นบุคคลที่กว้างขวางมี
สมัครพรรคพวกหรือคนรู้จักในท้องถิ่น และรู้ต้นลึกลงมาบางของการเมืองในท้องถิ่น
รู้จักคุ้นเคยกับผู้นำในท้องถิ่นเป็นอย่างดี สามารถช่วยกลั่นกรองคัดเลือกคนที่
เข้ามาช่วยงานหาเสียงของผู้สมัครได้อย่างถูกต้อง เพราะหัวหน้าคณะหลักนั้นปกติ
แล้วจะไม่ลงไปสัมผัสกับชาวบ้านในระดับของการ "แปรเสียงให้เป็นคะแนน"
โดยตรง แต่จะเป็นตัวกลางติดต่อและควบคุมหัวหน้าคณะในระดับล่าง ๆ ให้กับผู้
สมัครอีกทีหนึ่ง นอกจากนี้หัวหน้าคณะจะเป็นบุคคลสำคัญอยู่ในระดับของผู้ร่วมวางแผน
หรือยุทธศาสตร์การเลือกตั้งให้แก่ตัวผู้สมัครแล้ว บางครั้งก็ยังมีบทบาทช่วย
เหลือด้านการเงินแก่ผู้สมัครอีกด้วย เช่น จัดเลี้ยงให้ผู้สมัครลงขันช่วยเหลือผู้สมัคร
ทางการเงิน หรือให้กู้ยืมเงินไปใช้ในการรณรงค์หาเสียง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการหาเสียงเป็นทีมของผู้สมัครพรรค
เดียวกันมักประสบความล้มเหลว หัวหน้าคณะหลักมักจะจำกัดความช่วยเหลือแก่ผู้
สมัครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น หัวหน้าคณะหลักของผู้สมัครนี้อาจเป็นได้ตั้งแต่
ผู้นำท้องถิ่นระดับต่าง ๆ ในจังหวัด อำเภอ ลงไปจนถึงตำบล ตั้งแต่พ่อค้านักธุรกิจ
ใหญ่ สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด หรือครูใหญ่ ไปจนถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
คนสำคัญ ๆ ที่ชาวบ้านหลาย ๆ หมู่บ้านรู้จักและเคารพนับถือ

ในกรณีที่ผู้สมัครเป็น ส.ส. อยู่เดิม จะเห็นว่า ส.ส. และหัว
คณะหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ เป็นผู้นำท้องถิ่นมักจะมีความสัมพันธ์ที่เกือหนุนกัน
มาโดยตลอด เช่น ผู้นำท้องถิ่นอาจเสนอโครงการพัฒนาท้องถิ่นของตนไปยัง ส.ส.

ซึ่งอาศัยงบประมาณจังหวัด เป็นเครื่องมือตอบสนองให้ เท่ากับเป็นการช่วยสร้าง
 คณะนินยอมให้แก่กันและกัน หรือไม่เช่นนั้นก็อาจช่วยเหลือเกื้อกูลกันในรูปแบบอื่นๆ
 และถ้าหากหัวคะแนนระดับนี้เกิดสนใจที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งเสียเอง โอกาสที่จะ
 ได้รับเลือกตั้งก็มีอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าได้รับการสนับสนุนจากพรรค
 การเมืองอย่างเต็มที่

หัวคะแนนรอง และหัวคะแนนระดับล่าง ๆ ได้แก่ บุคคลที่มีได้
 ผูกพันสนิทสนมกับตัวผู้สมัครในทางใดทางหนึ่งมาก่อนการเลือกตั้ง หรือถ้ามีก็เป็น
 เพียงความสัมพันธ์แบบผิวเผิน แต่หัวคะแนนรองอาจมีความสัมพันธ์ที่สนิทสนม หรือ
 เคยเกื้อหนุนอุปถัมภ์กันมาก่อนกับหัวคะแนนหลักของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และเข้ามา
 ทำงานให้แก่ผู้สมัครโดยการร้องขอหรือสั่งงานจากหัวคะแนนหลัก โดยที่ตัวผู้สมัคร
 และหัวคะแนนระดับล่าง ๆ (ซึ่งก็มีความสำคัญลดหลั่นลงไปได้อีกหลายระดับ) อาจ
 จะไม่เคยพบปะกันเลยก็ได้ ในกรณีของข้าราชการระดับล่าง ๆ ที่หน่วยเหนือระดม
 มาช่วยหาเสียงให้แก่กิจการเมืองก็อาจนับว่าเป็นกลุ่มหัวคะแนนพวกนี้ได้เหมือนกัน
 ปกติแล้วหัวคะแนนระดับรอง ๆ ลงไปนี้จะคาดหวังค่าจ้างหรือค่าตอบแทนที่ชัดเจน
 และเป็นคราว ๆ ไป ตามแต่จะตกลงกัน โดยหัวคะแนนหลักอาจช่วยกลั่นกรอง
 และกำหนดอัตราค่าจ้างให้แทนผู้สมัคร และถ้าเป็นกรณีที่ผู้สมัครเป็นผู้สมัคร
 ประเภทตัวจริงคนเดียวก็ไม่จำเป็นว่าหัวคะแนนระดับล่างจะรับทำงานให้แก่ผู้สมัคร
 ดังกล่าวเพียงผู้เดียว คือ หัวคะแนนพวกนี้จะไม่รับช่วยผูกขาดเฉพาะราย ในทาง
 ตรงกันข้ามหัวคะแนนรองอาจจะรับทำงานให้แก่ผู้สมัครหลาย ๆ คนพร้อมกัน คือ
 รับทำงานให้แก่ผู้สมัครเท่ากับจำนวน ส.ส. ที่อาจจะทำได้ในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ
 ถ้าเขตเลือกตั้งนี้มี ส.ส. ได้ 3 คน หัวคะแนนรองจะรับทำงานให้กับผู้สมัครเต็ม
 3 คน เพราะนั้นย่อมหมายถึงค่าตอบแทนที่มากขึ้น

หัวคะแนนในระดับนี้จะปฏิบัติงานได้มากน้อยแค่ไหนนั้นนอกจาก
 จะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่มีกับหัวคะแนนหลักว่ามีมากน้อยแค่ไหนแล้ว ยังขึ้นอยู่กับ
 ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากหัวคะแนนหลัก หรือจากตัวผู้สมัครแต่ละคนอีกด้วย ทั้งนี้
 มักไม่มีข้อผูกพันอันใดระหว่างตัวผู้สมัครกับหัวคะแนนรอง เกินเลยไปกว่าการเลือก

ตั้งแต่ครั้งในสมัยหน้า หัวคะแนนระดับรองอาจทำงานให้กับผู้สมัครรายอื่นแทนก็ได้ถ้าหากว่าเงื่อนไขดีกว่า ความซื่อสัตย์ของหัวคะแนนระดับนี้จึงเป็นสิ่งที่ผู้สมัครและหัวคะแนนหลักไม่อาจจะวางใจได้ที่เดี๋ยวนัก และการจัดตั้งระบบหัวคะแนนที่มีเครือข่ายถาวรลงไปจนถึงหมู่บ้านจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยากที่สุด เพราะถ้าผูกพันกันเป็นการถาวรก็จำเป็นที่จะต้องมียุทธวิธีบางอย่างที่จะหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์นี้ไว้ให้อยู่ในระดับดีตลอดไปด้วย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการระดมคะแนนเสียงหรือแม้แต่การแจกเงินซื้อเสียง เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นพื้นฐาน หัวคะแนนระดับรองจึงเป็นตัวจักรกลอันสำคัญที่สามารถแปรเสียงให้เป็นคะแนนซึ่งผู้สมัครและหัวคะแนนหลักไม่อาจมองข้ามไปได้ โดยทั่วไปแล้วหัวคะแนนระดับล่าง ๆ นี้มักจะได้แก่ พระ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือประธานคุ้มต่าง ๆ ภายในหมู่บ้าน สุดแต่แต่ลักษณะความเชื่อถือของชุมชนในชุมชนของชาวไทยมุสลิม หัวคะแนนที่สำคัญก็จะได้แก่ผู้นำทางศาสนาไม่ใช่กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านหรือถ้าเป็นชุมชนไทยพุทธ ก็อาจจะต้องพิจารณาว่าในหมู่บ้านหรือในตำบลนั้น ๆ ใครเป็นผู้ที่มีบทบาท มีความสำคัญในการชักนำชาวบ้านได้อย่างแท้จริง

ในการเลือกตั้งเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2535 เงื่อนไขการตรวจสอบมีที่กล่าวถึงผิดปกติ โดยเฉพาะข้อกำหนดให้ข้าราชการทุกระดับวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด เพราะฉะนั้นหัวคะแนนระดับล่างจึงแปรเปลี่ยนจากกำนันผู้ใหญ่บ้าน ไปเป็นผู้นำของมวลชนจัดตั้งระดับหมู่บ้านที่ราชการเป็นผู้จัดตั้งเอง เช่น หัวหน้า กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว และกลุ่มอาสาสมัครอื่น ๆ ฯลฯ แต่ก็มิได้อยู่ไม่น้อยเหมือนกันที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเองจัดตั้งหัวคะแนนประเภทนี้ให้ทำหน้าที่แทนตนในหลายพื้นที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะได้รับเงินเดือนค่าตอบแทนเพื่อให้วางตัวเฉย ๆ ไม่ต้องสนับสนุน แต่ก็ไม่ต้องจับกุมกวาดล้างผู้กระทำผิดด้วย

2.3 หัวคะแนนกับการรณรงค์หาเสียง

จากที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งเครือข่ายของระบบหัวคะแนนที่โยงใยระหว่างผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในระดับหมู่บ้านขึ้นมา

ถึงตัวหัวคะแนน และระหว่างหัวคะแนนระดับรองขึ้นไปจนถึงตัวหัวคะแนนหลัก และต่อไปจนถึงตัวผู้สมัครนั้น เป็นขั้นตอนที่จำเป็นที่สุดของการหาเสียง แต่โดยที่ขั้นตอนนี้ก็ เป็นสิ่งที่ผู้สมัครจริงทุกคนกระทำเหมือน ๆ กันหมด จึงอาจมีความจำเป็นที่จะต้องประมาณการให้แน่นอนพอสมควรต่อไปว่า ความรับผิดชอบหรือความสามารถของหัวคะแนนมีมากน้อยแค่ไหน วิธีการหนึ่งคือเมื่อเริ่มดำเนินงานมาถึงขั้นที่ได้หัวคะแนนระดับรองผ่านทางหัวคะแนนหลักมาแล้ว ก็จะมีการเรียกประชุมหัวคะแนนทั้งหมด เพื่อตรวจสอบว่าแต่ละคนจะสามารถระดมคนในชุมชนของตนออกมาลงคะแนนเสียงได้สักเท่าไร หัวคะแนนแต่ละคนก็จะตั้งเป้าหมายคะแนนมาให้ ซึ่งเป้าหมายคะแนนเหล่านี้จะต้องรวมกันแล้วได้ไม่น้อยกว่าตัวเลขที่ผู้สมัคร และคณะผู้วางแผน (หัวคะแนนหลัก) ได้กำหนดไว้เป็นเกณฑ์จากผลการเลือกตั้งที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ใ้ความแน่ใจบางครั้งหัวคะแนนหลักอาจขอให้หัวคะแนนรอง ๆ ทั้งหมดทดลองตรวจสอบดูก่อนโดยให้หัวคะแนนระดับล่าง ๆ ลองเข้าไปทาบถามกับชาวบ้านดูว่า จะสามารถชักจูงให้มาลงคะแนนเสียงสนับสนุนผู้สมัครได้สักกี่คน (ปกติหัวคะแนนจะต้องมีรายชื่อผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในหมู่บ้านของตนอยู่แล้ว) รายงานที่ได้รับจากหัวคะแนนรองหลังจากปฏิบัติการอันนี้คือเป้าหมายคะแนนที่อาจจะใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด และตัวเลขที่ได้มาครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นข้อตกลงระหว่างหัวคะแนนกับผู้สมัครหรือตัวแทน ถ้าตัวเลขออกมาต่ำกว่าหรือใกล้เคียงกับตัวเลขประมาณการที่ได้กำหนดไว้แต่เดิม หัวคะแนนหลักหรือผู้สมัครก็จำเป็นต้องพิจารณาเพิ่มพื้นที่ (หมู่บ้าน) ที่จะเจาะเข้าไปหาคะแนนเสียงหรือเพิ่มจำนวนคะแนนให้มากขึ้นไปอีก

สำหรับจำนวนคะแนนเสียง ที่หัวคะแนนระดับล่างคนหนึ่ง ๆ สามารถจะคุมได้นั้นย่อมแตกต่างกันออกไปสุดแล้วแต่คุณสมบัติของหัวคะแนนแต่ละคน แต่เดิมในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ อาจให้หัวคะแนนหนึ่งคนรับผิดชอบระดมคะแนนเสียงไม่เกิน 10-20 หลังคาเรือน คือ หัวคะแนนหนึ่งคนคุมเสียงของคน 30 ถึง 40 คน แต่ถ้าหัวคะแนนเป็นผู้เฒ่า เช่น ผู้นำกลุ่มเกษตรกร กลุ่มชาวไร่ ฯลฯ ก็อาจระดมเสียงได้มากกว่าหัวคะแนนในหมู่บ้าน ส่วนในแต่ละหมู่บ้านจะใช้หัวคะแนนระดับนี้กี่คนก็ต้องสุดแล้วแต่ความใหญ่ เล็กของหมู่บ้าน และในการเลือกตั้งครั้งที่

ผ่านมา ส.ส. บางคนมี "ผู้ปฏิบัติงาน" ในหมู่บ้าน 537 หมู่บ้าน ในเขตเลือกตั้งของตนถึงหมู่บ้านละ 10 คน โดยในช่วงนี้หวัคະແນຍັງຈະຕ້ອງຮັບຜິດຊອບເຮືອງຮາຍຊື່ຜູ້ມີສິດອອກເສຍເລືອກຕັ້ງໃນຜູ້ບ້ານວ່າມີອະໄວຊາດຕກບກຸ່ມຮ່ວງຕ້ອງແກ້ໄຂເພີ່ມເຕີມ ອຳໄພຫຼືໄມ້ ຮວມທັງບັດຮປຣຈຳຕົວປຣຊາຊນ ຜູ້ໃດຍັງໄມ້ມີບັດ ຫຼືບັດຮຊາດອາຍຸ ກໍຈະຕ້ອງຮັບໄປຈັດການເສຍໃຫ້ຖືກຕ້ອງດ້ວຍເງິນໄຂການຕຣວຣສອບໃນການເລືອກຕັ້ງເມັດ ເດືອນມີນາຕມ ພ.ຊ.2535 ທຳໃຫ້ມີການປຣັບປຣືຍນທີ່ສຳຄັນສຳຫຼັບການທຳງານຂອງຜູ້ ທຳແນ ຕົມມີການເພີ່ມຈຳນວນຮ່ວງທອດທີ່ຕິດຕໍ່ຮ່ວງຜູ້ທຳແນເລັກໄປຮົງຊາວບ້ານ ມາກຊັ້ນ ເພື່ອປ້ອກັນການຕຣວຣສອບຈາກທາງຮາຊກາຣ ແລະໃນໄພະເຕີຍວກັນກໍມີການສອບ ຍ່ອຍ

ເງິນໄຂການຕຣວຣສອບໃນການເລືອກຕັ້ງເມັດເດືອນມີນາຕມ ພ.ຊ. 2535 ທຳໃຫ້ມີການປຣັບປຣືຍນທີ່ສຳຄັນສຳຫຼັບການທຳງານຂອງຜູ້ທຳແນ ຕົມມີການເພີ່ມ ຈຳນວນຮ່ວງທອດທີ່ຕິດຕໍ່ຮ່ວງຜູ້ທຳແນເລັກໄປຮົງຊາວບ້ານມາກຊັ້ນ ເພື່ອປ້ອກັນ ການຕຣວຣສອບຈາກທາງຮາຊກາຣ ແລະໃນໄພະເຕີຍວກັນກໍມີການສອບຍ່ອຍຈຳນວນຜູ້ທີ່ຢູ່ ໃນຄວາມຮັບຜິດຊອບຂອງຜູ້ທຳແນຍ່ອຍລຸ່ມໄປອີກ ທຳໃຫ້ມີຜູ້ທຳແນຍ່ອຍຈຳນວນມາກຊັ້ນ ແຕ່ລະຄົນຮັບຜິດຊອບດູແລການຈ່າຍຄ່າຕອບແທນ ແລະຄວບຄຸມຄົນໄປເລືອກຕັ້ງຈຳນວນຄົນໄມ້ ມາກ ໃນບາງພື້ນທີ່ຜູ້ທຳແນຍ່ອຍອາຈຮັບຜິດຊອບເພີ່ມ 2-3 ຄຣອບຄຣັວ ໃນແຕ່ລະຜູ້- ບ້ານເທົ່ານັ້ນ ອຳໄພທີ່ເຮືອກັນວ່າເປັນຮະບບ "ໄຕເຣັດເຊລ" ຂຶ້ນ ໃນຜູ້ບ້ານໜຶ່ງ ຯ ຈະຈັດໃຫ້ມີຜູ້ທຳແນຮະດັບ ກ. ປຣະມາຊ 3-12 ຄົນ ຕາມຄວາມເໝາະສົມ ຈາກນັ້ນ ຜູ້ທຳແນຮະດັບ ກ. ກໍຈະໄປທຳຜູ້ທຳແນຫຼືສມາຊິກຮະດັບ ຂ. ອີກຄົນລະ 3-5 ຄົນ ສມາຊິກຮະດັບ ຂ. ກໍຈະໄປທຳສມາຊິກ (ຊາວບ້ານ) ເພີ່ມອີກຄົນລະ 5 ຄົນ ເປັນຕົ້ນ

ບທບາກຂອງຜູ້ທຳແນ ເຮັມຈາກການປຣຊາສົມພັນໃຫ້ຊາວບ້ານ ໄດ້ຮູ້ຈັກວ່າຜູ້ສົມຊຣຂອງຜ່າຍຕົນຕົວໃດ ອາຈເຮັມຂຶ້ນຕອນຂອງການຊັກຊວນແລະໂນ້ມນ້າວ ຈິຕໃຈຊາວບ້ານໃຫ້ລຸ່ມຜູ້ທຳແນໃຫ້ຜູ້ສົມຊຣທີ່ຕົນສົນບັສນຸ້ນໄດ້ດ້ວຍການຕິດແຜ່ນປລິວ ປ້າຍ ຫຼືໂພຊາຕາມບ້ານຕ່າງ ຯ ກາຍໃນຜູ້ບ້ານ ໃນບາງພື້ນທີ່ຜູ້ສົມຊຣຫຼືຜູ້ທຳແນເລັກ ອາຈໃຫ້ວິທີຈັດງານເລີ່ຍເພື່ອເປີດໂອກາສໃຫ້ຜູ້ສົມຊຣໄດ້ພົບປະກັບຜູ້ທຳແນໃນຮະດັບຮອງ ຯ ລຸ່ມໄປ ສ່ວນຜູ້ທຳແນຮະດັບລ່າງເອງກໍອາຈຈັດງານເລີ່ຍຍ່ອຍ ຯ ທີ່ໄມ້ຕ້ອງໃຫ້ເງິນມາກ

นักเพื่อกระชับความสัมพันธ์ของตนกับชาวบ้าน เป็นการปูทางก่อนที่จะมีการขอความสนับสนุนให้กับผู้สมัครของตนต่อไปเสียขั้นหนึ่งก่อนก็ได้

นอกจากการทำงานด้านประชาสัมพันธ์แล้วหัวหน้าคณะแนยังทำหน้าที่ที่สำคัญในการสับตลับรับฟังข่าวคราวความคิดเห็นของชาวบ้าน หรือความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสถานการณ์การหาเสียงหรือกิจกรรมและแผนการของคู่แข่งชั้นที่หัวหน้าคณะแนส่งเข้ามายังศูนย์การเลือกตั้ง จะช่วยให้ฝ่ายวางแผนของผู้สมัครกำหนดได้อย่างถูกต้องว่าควรจะใช้ยุทธวิธีอย่างไร ควรจะให้ผู้สมัครออกไปพบปะปราศรัยหรือแจกของแก่ชาวบ้านที่จุดใด เมื่อไร โดยทางหัวหน้าคณะแนจะทำหน้าที่ประสานงานในหมู่บ้านให้ เช่น ออกติดแผ่นปลิว แจกบัตรเล็กในหมู่บ้าน ในตำบล เป็นการปูทางไว้ก่อนหรือในบางพื้นที่หัวหน้าคณะแนอาจจัดกลุ่มของตนออกช่วยเหลือเพื่อนบ้านในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก ถางป่า ไถนา หรือบริการเอารถไปแจกน้ำให้แก่ชาวบ้านยามหน้าแล้ง สิ่งที่น่าิยมทำกันมากก็คือการให้บริการรถขนส่งแก่ชาวบ้าน ซึ่งหัวหน้าคณะแนของผู้สมัครสามารถอ้างได้ตลอดเวลาว่า เป็นเรื่องของการทำบุญทำกุศล ฯลฯ เมื่อมีการปราศรัยหัวหน้าคณะแนก็อาจทำหน้าที่ผู้นำในการปราศรัยหรือเป็นโฆษกประจำเวทีก็ได้ ส่วนในกรณีที่มีการแจกของแก่ชาวบ้าน หัวหน้าคณะแนก็จะเป็นกลไกสำคัญในการนำสิ่งของดังกล่าวไปแจก เพราะนี่คือโอกาสที่จะกล่าวขี้กับชาวบ้านว่าผู้สมัครที่ตนสนับสนุนคือใคร

บทบาทของหัวหน้าคณะแนมีสูงสุดในวันสุดท้ายคือวันเลือกตั้ง เริ่มตั้งแต่การจัดพาหนะรับส่งคนไปลงคะแนน การคุมคนในความรับผิดชอบของตนไปลงคะแนน ซึ่งจะต้องมีการวางแผนไว้อย่างดีในเรื่องจำนวนรถ เรือ คนขับ เขตรับผิดชอบ จุดนัดพบเพื่อแจกเงิน ฯลฯ โดยจะต้องพยายามทำให้ครบทุกหน่วยเลือกตั้ง หากทำไม่ได้ก็ต้องเลือกเอาเฉพาะหน่วยเลือกตั้งใหญ่ ๆ หัวหน้าคณะแนจะตรวจสอบว่ามีคนไปลงคะแนนตรงตามบัญชีที่ได้ตกลงกันไว้ล่วงหน้า โดยระบุอย่างชัดเจนว่าหัวหน้าคณะแนแต่ละคนรับผิดชอบกี่คน กี่ครอบครัว และจะนำจำนวนคนอย่างน้อยที่สุดเท่าไรไปลงคะแนน ในกรณีที่ชาวบ้านที่ตนดูแลรับผิดชอบอยู่ยังไม่ออกมาใช้สิทธิ หรือในกรณีจำนวนผู้มาใช้สิทธิทั้งหมดในหน่วยเลือกตั้งยังต่ำอยู่มาก หัว-

คะแนนก็จะออกไป "แชะ" เอาคนที่มียารชื้ออยู่แต่ยังไม่ได้ลงคะแนนให้ออกมาลงคะแนน เมื่อเริ่มการนับคะแนนเสียงหัวคะแนนก็จะตรวจสอบการชานคะแนนตรวจดูความถูกต้องเรื่องการนับบัตรดี บัตรเสีย การกรอกคะแนน การรวมคะแนน ฯลฯ อย่างละเอียด และจะคำนวณที่เมื่อมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น จากนั้นก็จะรายงานผลการลงคะแนนในหน่วยดังกล่าวต่อศูนย์อำนวยการเลือกตั้ง ของผู้สมัครรับเลือกตั้งต่อไป

อย่างไรก็ตาม โดยเหตุที่ความสัมพันธ์ระหว่างหัวคะแนนระดับล่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนที่มีบทบาทสูงในการ "แปรเสียงให้เป็นคะแนน" กับตัวผู้สมัคร มักจะเป็นในลักษณะที่ไม่แน่นอนแฟ้นหรือลึกซึ้งมากนัก คือมักจะเป็นความสัมพันธ์ที่ผ่านตัวหัวคะแนนหลักหรือหัวคะแนนรอง โดยมีค่าตอบแทนแต่ละคราวเป็นตัวกำหนดมากกว่าอย่างอื่น ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ผู้สมัครฝ่ายตรงข้ามใช้วิธีการตั้งเป้าคะแนนเป็นสัดส่วนกับเงินตอบแทน เช่น ถ้าหัวคะแนนทำคะแนนได้เท่านั้นคะแนนจะได้ค่าตอบแทน 30,000 บาท ถ้าสูงขึ้นไปอีก จะได้ 40,000 บาท ฯลฯ เพราะจะทำให้หัวคะแนนวิ่งไปหาผู้สมัครที่ร่ำรวยกว่า เพราะฉะนั้นในขณะเดียวกันกับที่ต้องอาศัยหัวคะแนนระดับรอง ๆ ลงไปในทุกขั้นตอนของการหาเสียงทางฝ่ายผู้สมัครก็ต้องพยายามหามาตรการเพื่อให้แน่ใจได้ว่า หัวคะแนนในระดับล่าง ๆ ของตนจะไม่เห็นประโยชน์ของคุณ่งดีกว่าตน โดยเฉพาะเมื่อได้รับข้อเสนอเรื่องผลประโยชน์ที่สูงกว่า เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องมีการติดตามประเมินผลการทำงานของหัวคะแนนในระดับนี้บ้าง เช่น ทางผู้สมัครอาจใช้วิธีส่งคนของตนเข้าไปติดตามดูผลการทำงานของหัวคะแนนในหมู่บ้านที่สัมพันธ์อย่างมา หรือเลือกหมู่บ้านที่มีปัญหาโดยลองเข้าไปดูว่ามีการทำงานประชาสัมพันธ์ มีการชักจูงชาวบ้านอย่างไรบ้าง หรือไม่มีการแจกจ่ายเงินทองตามที่ตกลงกันไว้ได้อย่างไรหรือไม่ หรือไม่ก็อาจใช้วิธีการรับฟังจากชาวบ้านที่เข้ามาหาที่ศูนย์เอง เพราะถ้ามีชาวบ้านมาหาผู้สมัครที่ศูนย์ พร้อมกับข้อเสนอว่าจะเป็นหัวคะแนนให้ก็อาจแสดงว่าหัวคะแนนของตนไม่ได้ทำงานตามที่ตกลงกันไว้ หรืออาจยังไม่ได้เริ่มงาน (ซึ่งอาจเป็นกลยุทธ์การทำงานของหัวคะแนนนั่น ๆ เองก็ได้) ในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา นั้น พรรคการเมืองบางครั้งก็ใช้วิธีการให้หัวคะแนนผู้นำเงินไปแจกชาวบ้าน

เป็นคนชุดหนึ่ง จากนั้นจึงให้มีคนอีกชุดหนึ่งเข้าไปตรวจสอบดูการจ่ายเงินว่ามีการจ่ายให้แก่ชาวบ้านจริงหรือไม่ หรือถ้ามีคู่แข่งมาแจกในอัตราที่เท่ากัน หรือมากกว่า ก็จะมีการแจกเพิ่มในอัตราที่สูงกว่า เป็นต้น นอกจากการตรวจสอบการทำงานของหัวคะแนนโดยทางอ้อมแล้ว ผู้สมัครบางคนก็อาจใช้วิธีการที่กระทำกันอย่างเข้มงวดกว่า คือ การขอให้หัวคะแนนทำสัญญาเงินกู้ หรือจำนองที่ดินกันไว้ตั้งแต่ต้นพร้อม ๆ กับการชำระเงินค่าจ้างไปแล้ว ซึ่งในกรณีเช่นนี้ถ้าหัวคะแนนสามารถระดมคะแนนเสียงได้ตรงเป้าในหน่วยเลือกตั้งนั้น ๆ ก็เป็นอันว่ายกเลิกสัญญาไป แต่ถ้าหัวคะแนนไม่สามารถระดมคะแนนเสียงได้ตามเป้าหมายก็แสดงว่าหัวคะแนนผิดสัญญา ผู้สมัครก็อาจฟ้องเอาตามสัญญาข้อตกลงทางกฎหมายที่ได้ทำกัน

ความรับผิดชอบในเรื่องการจัดตั้งระบบหัวคะแนน เป็นความรับผิดชอบส่วนตัวของผู้สมัครทั้งสิ้น ยกเว้นในบางพื้นที่ที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง และยอมรับระบบพรรค การสนับสนุนหรือความสัมพันธ์ที่มีอยู่ระหว่างผู้สมัครและหัวคะแนนเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล ไม่ใช่เรื่องของพรรคการเมือง เพราะฉะนั้นจึงเห็นว่าหากผู้สมัครประเภทตัวประกอบในทีมที่เกิดอยากจะรณรงค์หาเสียงอย่างจริงจัง ผู้สมัครประเภทตัวจริงก็จะพยายามกีดกันไม่ให้หัวคะแนนของตนประสานงานกับหัวคะแนนที่ตนเองได้จัดตั้งขึ้นนั้นเป็นระบบที่ถาวร มีการรวมกลุ่มที่มีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นต่อไป แต่ก็มุ่งจำกัดให้ระบบนี้เป็นเพียงแค่องค์กรระดับเล็ก ๆ ที่มีตนเองเป็นศูนย์กลางเท่านั้น มิได้มีความมุ่งมั่นที่จะให้องค์กรดังกล่าวเป็นของพรรคการเมืองแต่อย่างไร สำหรับการสร้างระบบหัวคะแนนที่ถาวรขึ้นในระดับล่าง หรือการเปลี่ยนสถานะของ "หัวคะแนน" ไปเป็น "แกนนำ" ประจำตำบล หรือหมู่บ้าน ขึ้นอยู่กับการขยายความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เกื้อกูลกันให้คงดำเนินอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งในช่วงเวลาปกติที่ไม่มีการหาเสียงเลือกตั้ง

3. พรรคการเมืองกับการรณรงค์หาเสียง

ลักษณะของการรณรงค์หาเสียง ที่ต้องอาศัยบทบาทของหัวคะแนนในท้องถิ่นเป็นหลัก โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ตัวผู้สมัครแต่ละคนสะท้อนว่า พรรคการเมือง

เมืองส่วนใหญ่มีบทบาทน้อยมากในการเลือกตั้ง ในการคัดคนเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ในนามของพรรคนั้น พรรคการเมืองทั้งหลายต่างก็มุ่งไปที่คนที่มีโอกาสจะชนะการเลือกตั้งมากที่สุด ได้แก่ ส.ส. เดิม (ผู้พิสูจน์แล้วว่ามีความนิยมอยู่ในระดับสูง) คนที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในชุมชนหรือมีตำแหน่งหน้าที่ เช่น เป็นนายกเทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด อยู่ก่อน หรือเป็นคนปกติ นายแพทย์ ฯลฯ ทั้งนี้ โดยแทบจะไม่ต้องคำนึงเลยว่าแท้จริงแล้วบุคคลดังกล่าวเป็นคนอย่างไร จะทำคุณประโยชน์หรือจะสร้างปัญหาให้แก่พรรคในภายหลัง ในการเลือกตั้งที่ผ่านมาแนวโน้มนี้เห็นได้ชัดเจนจากความพยายามของหลาย ๆ พรรคที่จะดึงตัวอดีต ส.ส. ทั้งหลายมาเข้าพรรคของตน แม้ว่าจะหมายถึงการขับไล่ไล่ส่งผู้สมัครเก่าของพรรคก็ตาม หรือถ้าหากพรรคจะมีผู้สมัครหน้าใหม่มาลงสมัครเป็นผู้สมัครตัวจริง ผู้สมัครดังกล่าวก็ล้วนแล้วแต่เป็นคนมีมั่งมีอย่างสูงทั้งสิ้น

ในมุกกลับกัน อดีต ส.ส. ส่วนใหญ่ก็เข้าใจสถานการณ์ของตนเองและ ก็มักจะเลือกร่วมหัวจมท้ายกับพรรคการเมืองที่ให้ข้อเสนอที่ดีที่สุดแก่ตนโดยไม่คำนึงถึงนโยบายพรรคเท่าใดนัก ส่วนใหญ่แล้วอดีต ส.ส. เหล่านี้มักจะให้เหตุผลในการย้ายพรรคว่าเป็นไปตามความเรียกร้องของประชาชน หรือเพื่อที่ว่าตนจะได้สามารถช่วยเหลือประชาชนได้มากขึ้น เนื่องจากพรรคที่ย้ายมาเข้าสังกัดเป็นพรรคใหญ่และโดยปกติแล้วพรรคการเมืองที่มีแนวโน้มว่าจะได้เป็นพรรคที่ใหญ่ที่สุด หรือเป็นพรรคที่ผู้คนเชื่อกันว่าจะได้รับเลือกตั้งมากที่สุด จะสามารถดึงดูดผู้สมัครเข้าด้วยมากที่สุด

อันที่จริงหลังเหตุการณ์ยุบสภาทุกครั้งพรรคการเมืองมีทางเลือกที่จะเติบโตอย่างช้า ๆ โดยคิดเอาเฉพาะผู้มีคุณภาพ มีอุดมการณ์ร่วมกัน ลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือจะเติบโตอย่างรวดเร็วโดยหวังผลประโยชน์ทางการเมืองเฉพาะหน้าเป็นหลักก็ได้ เป็นที่น่าเสียดายที่พรรคการเมืองไทยมักจะเลือกการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วโดยมุ่งหวังผลทางการเมืองระยะสั้นแทน โอกาสที่จะเกิดความไม่ลงรอยกันภายในพรรคหลังจากเสร็จสิ้นการเลือกตั้งไปแล้วก็ย่อมมีมากเป็นเงาตามตัว ในบางกรณีอาจเกิดความขัดแย้งขึ้นอย่างรุนแรงก่อนที่จะมีการเลือกตั้งเสียด้วยซ้ำไปก็ได้

พรรคการเมืองส่วนใหญ่มักจะให้โอกาส ส.ส. เดิมของตนในท้องที่มีส่วนมีเสียงในการจัดตั้งทีมผู้สมัคร หรือคัดเลือกผู้สมัคร แต่ก็เป็นไปได้ว่าแทนที่จะตั้งเอาคนเดิมมีชื่อเสียงเข้ามา ส.ส. เดิมอาจจะพยายามผลักดันพรรคพวกของตนซึ่งไม่ได้หรือไม่มีชื่อเสียงพอเข้ามาหรือถ้าหากว่า ส.ส. เดิมไม่แน่ใจในบารมีของตนว่ามีมากพอ แทนที่จะพยายามสรรหาคนที่ไม่มีชื่อเสียงมาร่วมทีม ส.ส. เดิมก็อาจจะกีดกันไม่ให้คนเดิมมีชื่อเสียงมาร่วมทีมด้วยก็เป็นได้ เพราะเกรงว่าจะมาตัดคะแนนและทำให้ตนเองต้องแพ้การเลือกตั้งไป แม้ว่าพรรคการเมืองจะมีกลไกในการตรวจสอบคุณภาพของบุคคลบ้าง แต่ในท้ายที่สุดแล้วความที่พรรคการเมืองปรารถนาจะเป็นพรรคใหญ่เพื่อมีอำนาจต่อรองในการเข้าร่วมรัฐบาลมาก ก็คงจะต้องเลือกเข้าข้าง ส.ส. เก่ามากกว่า ถึงแม้ว่าผู้สมัครใหม่จะเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติดีพร้อม อย่างไรก็ตามผู้สมัครหน้าใหม่จะมีโอกาสได้รับเลือกตั้ง เป็นผู้สมัครตัวจริงในนามของพรรคการเมืองที่ตนประสงค์ และในเขตเลือกตั้งที่ตนต้องการก็ต่อเมื่อเป็นนายทุนที่พรรคหรือ ส.ส. เดิมต้องการความสนับสนุน หรือเป็นผู้ที่พรรคเชื่อในบารมีว่าสามารถทำให้ลูกทีมชนะแบบยกทีม หรือเมื่อ ส.ส. เดิมปรารถนาจะขยายฐานของตนภายในพรรคด้วยการมีกลุ่มหรือมี ส.ส. ในสังกัดเพิ่มขึ้น นอกจากกรณีดังกล่าวถ้าผู้สมัครหน้าใหม่คนใดได้รับโอกาสจากพรรคของตนให้ลงสมัคร และจัดทีมผู้สมัครได้เองในเขตเลือกตั้งใด ก็หมายความว่าทางพรรคเองไม่ได้หวังมากนักว่าจะชนะเลือกตั้งในเขตนั้น

ข้อจำกัดประการสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้พรรคการเมืองต้องมุ่งรักษาผู้สมัครที่เป็น ส.ส. เดิมไว้ หรือพยายามแย่งชิงตัวผู้สมัครที่มีโอกาสมากที่สุดว่าจะชนะการเลือกตั้งมาเข้าพรรคก็เนื่องมาจากว่าพรรคการเมืองทุกพรรคมีเงินทุนสำหรับการเลือกตั้งจำกัด และโดยปกติแล้วพรรคการเมืองจะไม่ทุ่มเทเงินทุนในการรณรงค์หาเสียงให้แก่ผู้สมัครที่ไม่มีทุนทรัพย์เป็นของตัวเองเลย แม้จะเป็นคนดีครบถ้วน หรือแม้ว่าจะมีทุนทรัพย์อยู่บ้าง แต่บังเอิญไปอยู่ในเขตเลือกตั้งเดียวกันกับคู่แข่งที่มีกำลังทรัพย์มาก ไม่ว่าจะ เป็นกรณีใดผลลัพธ์ก็จะเหมือนกัน คือมีโอกาสน้อยที่จะชนะเลือกตั้งน้อย ดังนั้น การที่พรรคจะช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้สมัคร จึงขึ้นอยู่กับว่าผู้สมัครนั้น ๆ มีโอกาสที่จะชนะการเลือกตั้งมากแค่ไหน โดยพิจารณาคุณสมบัติ

ของตัวผู้สมัครและความพร้อมด้านทุนทรัพย์ของคุณคู่แข่งในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ ประกอบด้วยเหตุนี้ อดีต ส.ส. จึงมักจะได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่หรืออย่างสูงสุดเท่าที่เป็นไปได้ เพราะยอมเชื่อถือได้ว่ามีคะแนนนิยมและมีฐานะอยู่บ้างแล้วการลงทุนของพรรคจึงไม่น่าจะสูญเปล่า ส่วนผู้สมัครที่ทางพรรคมีความมั่นใจในชัยชนะน้อยมาก หรือไม่มีเลยก็จะได้ความช่วยเหลือด้านการเงินน้อย หรือไม่ได้รับเลย ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติส่วนตัววิเศษอย่างไร

นโยบายข้างต้นอาจแปรปรับไปใน กรณีที่พรรคการเมืองบางพรรคมีฐานะเล็ยงหนาแน่นมากในบางพื้นที่ และหัวหน้าทีมซึ่งเป็น ส.ส. เดิมมีบารมีมากอยู่แล้ว และปรารถนาจะขยายฐานเสียงของตนภายในพรรค กล่าวคือ หัวหน้าทีมจะรับเงินอุดหนุนจากพรรคน้อยกว่าลูกทีมซึ่งตนประสงค์จะ "อุ้ม" เข้าสภาไปก็ได้ ส่วนผู้สมัครหน้าใหม่ที่มีฐานะคะแนนดีอยู่แล้วจะไม่ได้รับการช่วยเหลือด้านการเงินจากพรรคเลย เช่นเดียวกับผู้สมัครประเภทตัวประกอบในทีม กระนั้นก็ดีแม้แต่กับผู้สมัครที่พรรคคิดว่ายินดีจะสนับสนุนด้านการเงินอย่างเต็มที่ เพราะคาดว่าจะได้รับชัยชนะพรรคการเมืองก็ยังคงจำเป็นที่จะต้องมีขั้นตอนอยู่บ้าง อย่างน้อยที่สุดก็จะไม่ให้เงินอุดหนุนไปเลยที่เดียวเป็นก้อนใหญ่ เพราะเคยมีกรณีผู้สมัครบางคนรับเงินไปแล้วแต่ไม่ได้หาเสียงอย่างจริงจัง กลับเอาเงินอุดหนุนที่ได้มาจากพรรคไปใช้ประโยชน์ส่วนตัวจนหมด พรรคการเมืองจึงแก้ปัญหาโดยการให้เงินอุดหนุนแก่ผู้สมัครเป็นงวด ๆ และตรวจสอบว่าผู้สมัครนั้น ๆ หาเสียงอย่างจริงจัง หรือไม่ก่อนที่จะจ่ายเงินงวดต่อ ๆ ไป แต่สำหรับกรณีของผู้สมัครที่เป็น ส.ส. เดิม และเป็นตัวเก็งว่าจะชนะเลือกตั้งอยู่แล้วนั้น ตัวผู้สมัครก็มีโอกาสมากกว่าพรรคการเมืองที่จะตั้งชื่อเรียกร้อง ซึ่งไม่ได้หมายถึงจำนวนเงินเท่านั้น หากแต่หมายถึงทั้งจำนวนเงินที่ต้องการ และการสั่งจ่ายเป็นเงินสดครั้งเดียวหมดด้วยซ้ำ จากกรณีทั้งหลายข้างต้นจึงสรุปได้ว่า พรรคการเมืองนั้นไม่สามารถจะช่วยเหลือผู้สมัครได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ยิ่งไปกว่านั้นในกรณีของพรรคเล็ก ๆ บางพรรคผู้สมัครมองด้วยซ้ำไปว่าตนเสียอีกที่ต้องเข้าไปโอบอ้อมพรรคในทางการเงินดังที่ทราบกันดีว่าตำแหน่งเลขาธิการพรรคการเมืองนั้นมักจะเป็นตำแหน่งนายทุนพรรคหรือผู้หาเงินให้พรรคนั่นเอง

นอกจากความช่วยเหลือด้านการเงินซึ่งสำคัญที่สุดแล้ว รูปแบบความช่วยเหลือที่พรรคการเมืองส่วนใหญ่ให้กับผู้สมัคร มักจะออกมาในรูปของการจัดส่งทีมปราศรัยอันประกอบด้วยบุคคลในพรรคที่มีความสำคัญระดับชาติ ไปช่วยหาเสียงให้เป็นครั้งคราว นอกจากนั้นก็อาจมีการแจกสติ๊กเกอร์ ใบปลิว และเอกสารหาเสียงของพรรคให้เอาไปใช้แจกจ่ายหาเสียงได้ บางพรรคอาจมีกิจกรรมที่พิเศษออกไป เช่น จัดส่งอาสาสมัครช่วยทำงานให้โดยทางผู้สมัครต้องรับภาระค่าเบี้ยเลี้ยง หรือพรรคอาจช่วยในการประเมินคะแนนเสียงระหว่างการรณรงค์ให้

นอกจากชื่อเสียงของพรรคการเมืองบางพรรคในบางพื้นที่ หรือในบางเรื่องแล้ว อาจกล่าวได้ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่ไม่ได้หวังพึ่งพรรคการเมืองมากนัก และในบางท้องที่เมื่อการหาเสียงไม่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ส่วนรวมของพรรค ศูนย์อำนวยการเลือกตั้งก็ไม่สามารถจะดำเนินการให้แนวทางเป็นไปในทิศทางเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจจะเนื่องด้วยปัญหาหลายประการ เช่น งบประมาณ ประสิทธิภาพการทำงาน การขาดอำนาจที่แท้จริง ฯลฯ ผู้สมัครจึงมักจะต้องพึ่งตนเอง หรือเป็นอิสระจากพรรคอยู่มากในการหาเสียง ในเรื่องนี้ผู้สมัครบางคนถึงกับหลีกเลี่ยงที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครโดยให้เหตุผลว่าคนกรุงเทพฯ เลือกพรรคมากกว่าตัวบุคคล แต่กระแสดความนิยมพรรคมักแปรเปลี่ยนไปอยู่เรื่อย เพราะฉะนั้นถ้าประสงค์จะเล่นการเมืองนาน ๆ ก็จะต้อง "เกิด" ทางการเมืองในต่างจังหวัดด้วยความสามารถของตนเอง

ผู้สมัครส่วนใหญ่ เชื่อว่าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในประเทศไทย ยังคงเลือกบุคคลมากกว่าเลือกพรรค เพราะฉะนั้นนโยบายของพรรคนั้นจึงไม่มีความสำคัญเท่าใด และจะไม่มี ความแตกต่างกันมาก นอกจากนั้นนโยบายของพรรคยังสามารถยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับพรรคการเมืองอื่นๆ ที่จะเข้าร่วมรัฐบาลหลังเลือกตั้ง พรรคที่มีนโยบายเฉพาะตัว เช่น พรรคสังคมนิยมต่างก็มีอันสูญสลายหายไปสิ้น เพราะฉะนั้นผู้สมัครจะสังกัดพรรคอะไรก็ได้ ขอให้เป็นคนที่ทำให้ประชาชนพอใจก็แล้วกัน และในการหาเสียงจะมีการพูดถึงนโยบายของพรรคน้อยกว่าที่พูดถึงตัวบุคคลมาก หากจะมี ส.ส. คนใดพูดถึงพรรคการเมือง

หรือเข้ามาบีบบทบาทในการช่วยบรรเทาความเสี่ยง ให้แก่เพื่อนร่วมพรรคมากกว่าปกติ ก็คงจะเป็นต้องออกมาช่วยเหลือ ส.ส. ในเขตความรับผิดชอบของตนหรือในสังกัดของตน และแม้แต่ในกรณีนี้ก็มักจะปรากฏว่าเฉพาะ ส.ส. ที่มีฐานทางเศรษฐกิจดีด้วยเท่านั้นที่สามารถจะทำหน้าที่นี้ได้ดี หาก ส.ส. ที่มีเฉพาะแต่ฐานความนิยมของประชาชนต้องออกมารับหน้าที่นี้แล้ว ในที่สุดก็อาจพบว่าตนเองไม่สามารถแม้แต่จะรักษาที่นั่งของตนในสภาไว้ก็เป็นได้

การเน้นวัตถุประสงค์ที่จะเข้าร่วมรัฐบาล โดยการสร้างพรรคให้มีขนาดใหญ่ในระยะเวลายันสั้น พร้อมกับการตระหนักถึงขีดความสามารถที่จำกัดในการสนับสนุนผู้สมัครอย่างพอเพียงและกว้างขวาง (แม้ว่าจะถูกบังคับโดยข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญให้ส่งผู้สมัคร ส.ส. เกินความคาดหวังที่จะเป็นจริงได้ของทุกพรรค) ทำให้ในที่สุดแล้วพรรคการเมืองเกือบจะทุกพรรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคการเมืองที่เกิดใหม่ไม่สามารถจะเป็นอะไรได้มากกว่า "พรรคภูมิภาค" คือเป็นพรรคที่ต้องทุ่มทรัพยากรอันจำกัดของตน เพื่อให้ได้รับความนิยมจากประชาชนในภาคใดภาคหนึ่งหรือจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งเป็นหลัก มากกว่าที่จะเป็นพรรคแห่งชาติที่มีความนิยมจากประชาชน และมีฐานเสียงทั่วทุกภาค จึงเป็นจุดอ่อนสำคัญที่เปิดโอกาสให้กลุ่มผู้กุมอำนาจและกำไกรัฐเข้าแทรกแซงเฉพาะพื้นที่ เฉพาะพรรคเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองหลังการเลือกตั้งได้ ดังปรากฏเป็นข่าวในการเลือกตั้งเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งก็ส่งผลให้รัฐบาลที่เกิดขึ้นหลังจากการเลือกตั้งต้องเป็นรัฐบาลผสมตามแนวที่กลุ่มตัวอย่างต้องการที่จะเป็นการรวมกลุ่มหรือต่อรองกันโดยธรรมชาติระหว่างพรรคการเมืองด้วยกันเอง

ระบบแห่งความสัมพันธ์ของคนไทย

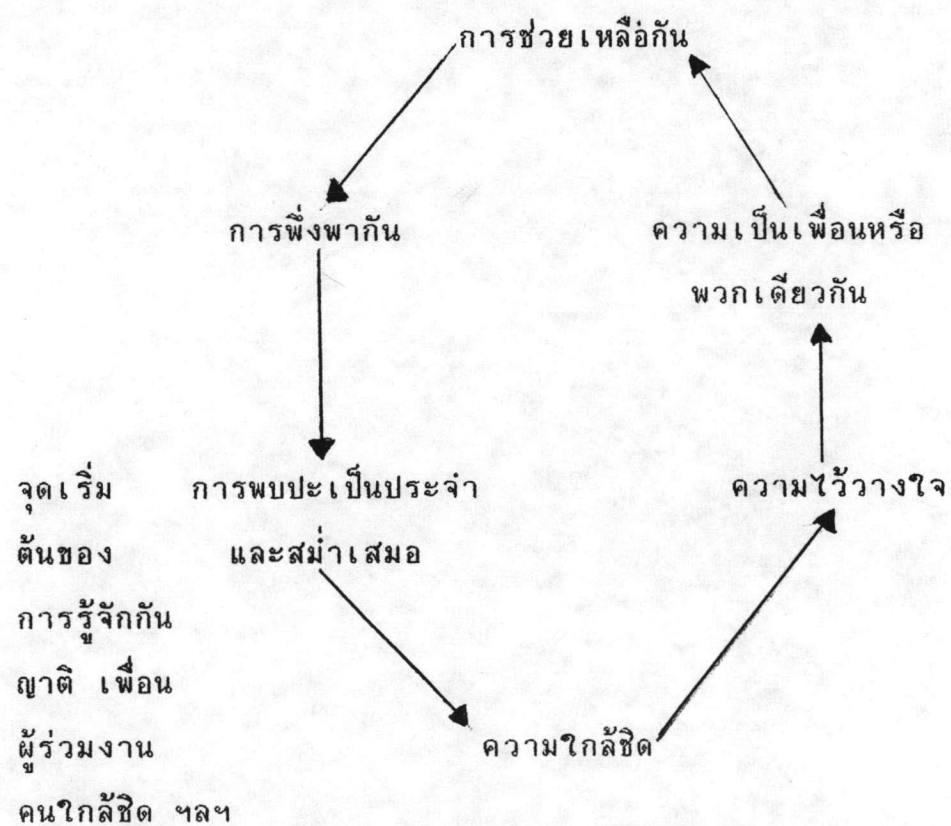
โครงสร้างสังคมไทยถูกผูกเข้าด้วยกันกับความสัมพันธ์ส่วนตัว ดังจะเห็นได้ในทุกระดับของสังคมไทยจะพบว่ามีความสัมพันธ์ส่วนตัว เข้าไปเกี่ยวข้อง หรือเป็นตัวกำหนดลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่มาก จนอาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมของไทยถูกกำหนดด้วยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ภายใต้ความสัมพันธ์

ของคนไทยที่พบทั่วไปเสมอ คือ การเริ่มต้นของการรู้จักกันซึ่งอาจจะมีสาเหตุหรือจุดเริ่มต้นที่แตกต่างกันได้หลายลักษณะ เช่น การเป็นญาติ เป็นเพื่อน เป็นผู้ร่วมงาน เป็นคนรู้จักใกล้ชิดกัน เป็นต้น เมื่อคนเหล่านี้รู้จักกันแล้วประเด็นสำคัญคือ (กนก วงษ์ตระหง่าง, 2528 : 335) ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคลเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อคนเหล่านี้มีการพบปะกันเป็นประจำสม่ำเสมอ การพบปะหรือไปมาหาสู่กันเป็นประจำทำให้บุคคลเหล่านี้มีความรู้สึกว่ามี ความใกล้ชิดกัน ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะสร้าง "ความไว้วางใจ" ให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลได้ เมื่อบุคคลมีความไว้วางใจต่อกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเหล่านี้ก็จะนำไปสู่การกระทำร่วมกันต่อไป จะเห็นว่าความไว้วางใจตั้งอยู่บนรากฐานของความใกล้ชิดที่เกิดจากการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัว เพราะฉะนั้นความไว้วางใจสำหรับคนไทยจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ถ้าไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวแล้วย่อมเป็นไปได้ที่จะเกิดความไว้วางใจต่อกัน เมื่อบุคคลมีความไว้วางใจต่อกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลก็จะนำไปสู่การกระทำร่วมกันต่อไป และที่สำคัญความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญของการเป็น "เพื่อนหรือพวก" เดียวกัน การเป็นเพื่อนหรือพวกพ้องกันเป็นหัวใจของการกำหนดการกระทำระหว่างบุคคลของคนไทย ทั้งนี้เพราะคนไทยให้ความสำคัญและเห็นความเป็นเพื่อนหรือพวกมาก นั้นหมายความว่า การเป็นเพื่อนสำหรับคนไทยสะท้อนถึงเงื่อนไขที่บุคคลหนึ่งจะต้องให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนหรือพวกของตน การช่วยเหลือระหว่างกันแบบนี้มีประเด็นที่น่าสนใจคือการช่วยเหลือไม่ได้ถูกกำหนดด้วยหลักการหรือความถูกต้อง กล่าวคือ เมื่อเป็นเพื่อนกันแล้วจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แม้ว่าการช่วยเหลือกันนั้นจะขัดกับหลักการบางอย่าง เช่น ความยุติธรรมก็ตาม เขาก็จะต้องช่วยเหลือแก่เพื่อนหรือพวกของเขา ทั้งนี้เพราะคนไทยให้ความสำคัญของความเป็นเพื่อนหรือพวกมากกว่าหลักการ พฤติกรรมที่เป็นจริงดังกล่าวของคนไทยมักปรากฏเสมอในทางการเมือง ชุมชน ราชการ เป็นต้นว่ามีการช่วยเหลือเพื่อนหรือพวกพ้องของตนอย่างกว้างขวาง โดยที่การช่วยเหลือนั้นขัดกับหลักการบางอย่าง ตัวอย่างเช่นในกากรไปติดต่อสถานที่ราชการหลักการที่พึงจะยึดปฏิบัติคือ คนที่มาถึงก่อนจะได้รับบริการจากเจ้าหน้าที่ที่มาถึงก่อนควรจะได้รับบริการจากเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อน แต่ในความจริง

จะพบเห็นเสมอ ๆ ว่า ถ้ามีคนหนึ่งมาที่หลัง แต่เนื่องจากเขาเป็นเพื่อนกับเจ้าหน้าที่คนนั้น เจ้าหน้าที่คนนั้นก็มักจะลัดคิวให้แก่คนที่มาที่หลังนั้น เพราะเขาเป็นเพื่อนที่น่าสนใจคือคนที่รอคิวอยู่ต่างก็ยอมรับสภาพที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการยอมรับถึงความเป็นเพื่อน หมายถึงการได้รับบริการก่อนคนอื่นโดยปริยาย และสำหรับคนที่ เป็นเพื่อนก็จะคาดหวังว่า เพื่อนของตนที่เป็นเจ้าหน้าที่จะให้บริการแก่ตน เป็นกรณีพิเศษที่น่าสนใจต่อไปอีกคือถ้าเจ้าหน้าที่คนนั้นไม่ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนของตน เพื่อนคนนั้นก็อาจจะไม่พอใจ และความเป็นเพื่อนก็จะลดลง นั้นหมายความว่าความเป็นเพื่อนจะต้องมีคุณค่า (value) บางประการแอบแฝงอยู่ ซึ่งทำให้คนที่ เป็นเพื่อนสามารถที่จะคาดหวังการกระทำของเพื่อนของตนได้และที่สำคัญต่อไปอีกก็คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐเมื่อให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนของตนแล้ว โดยขัดกับหลักการมาก่อนได้บริการก่อน เจ้าหน้าที่ของรัฐคนนั้นจะรู้สึกว่าคุณได้ทำผิดอะไรเลย ตรงข้าม เขากลับรู้สึกว่าคุณได้ทำอะไรบางอย่างที่ตกลงไป คือ "การช่วยเหลือเพื่อน" พฤติกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเป็นเพื่อนหรือพวกแล้ว "ผิดก็ถูกได้" ดังนั้น เมื่อเป็นเพื่อนหรือพวกแล้วความถูกต้องหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ส่วนตัว ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้เองกฎระเบียบหลักเกณฑ์กติกาต่าง ๆ แม้กระทั่งกฎหมาย บ่อยครั้งพบว่าไม่มีความหมายในทางปฏิบัติ เนื่องจากกฎความสัมพันธ์ส่วนตัวคือความเป็นเพื่อนหรือพวกเข้ามาขวางกั้น การช่วยเหลือกันโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวนี้สร้างเงื่อนไขสำคัญให้เกิดขึ้นตามมา คือ "การพึ่งพาอาศัยกัน" นั้น หมายความว่าคนที่ เป็นเพื่อนกันจำเป็นที่จะต้องพึ่งพากันโดยอาศัยความเป็นเพื่อนเป็นพื้นฐาน ถ้าความเป็นเพื่อนหมดไป การช่วยเหลือกันจะหมดตามไปด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อยังคงต้องการพึ่งพากันอยู่ในลักษณะดังกล่าวจึงจำเป็นที่คนเหล่านั้นจะต้องพยายามรักษา "การพบปะกันเป็นประจำและสม่ำเสมอ" ไว้ เพื่อที่จะให้ความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีอยู่เดิมคงอยู่ หรือมีมากขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้การพึ่งพากันดำเนินต่อไปได้ กล่าวคือ คนที่เป็นเพื่อนกันจะต้องพยายามกลับไปพบกันอยู่ตลอดเวลา เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ส่วนตัวที่มีอยู่ให้คงอยู่ หรือให้มีมากขึ้นต่อไป เมื่อถึงจุดนี้วงจรของระบบแห่งความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างกันในแต่ละขั้นตอนได้ดีเพียงพอ ถ้าทำได้ดีย่อมจะทำให้คุณภาพของความสัมพันธส่วนตัวดีขึ้น และในด้านกลับกัน ความสัมพันธ์ส่วนตัวจะเลวลงเมื่อบุคคล

ต่าง ๆ ในระบบทำตามขั้นตอนอย่างไม่ดีพอ เช่น ไม่ช่วยเหลือเพื่อนตามที่เพื่อน
คาดหวัง เป็นต้น

วงจรแห่งความสัมพันธ์ของคนไทย

จะเห็นได้ว่าคนไทยในกลุ่มต่าง ๆ จะต้องพยายามชักนำให้วงจรนี้หมุนไปได้อย่างราบรื่นและมั่นคง (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2526 : น. 346) ทั้งนี้ เพราะความราบรื่นและความมั่นคงของวงจรนี้จะเป็นหลักประกันให้แก่คนไทยเหล่านั้นได้พึ่งพาซึ่งกันและกัน หรือได้ประโยชน์จากกันและกันในขณะที่ผู้ที่อยู่นอกวงจรนี้ไม่ได้รับ ถ้ามองในแง่หนึ่งจะเห็นว่าวงจรนี้มีส่วนช่วยให้คนไทยในวงจรนี้สามารถมีอำนาจมากขึ้น หรือได้รับบริการมากขึ้นได้ เพราะลำพังตัวเขาคนเดียวจะไม่สามารถกระทำบางอย่างได้ เพราะไม่มีเพื่อนคอยช่วยเหลือด้วยตรรกะนี้ทำให้เราพอจะมองเห็นได้ว่าผู้กระทำทางการเมืองของไทย ที่ประสบความสำเร็จในทางการเมืองจะต้องมีความสามารถที่จะมีเพื่อนหรือพวกจำนวนมาก และในทำนองเดียวกันสำหรับผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง การรักษานำนาจนั้นไว้ได้ก็จะต้องมีเพื่อนหรือพวกมากคอยค้ำจุน

ในกระบวนการเลือกตั้งถ้าผู้สมัครคนใดสามารถมีเพื่อนหรือพวกคอยช่วยหาคะแนนเสียงมาก กระจายไปในทุก ๆ พื้นที่ทั่วเขตเลือกตั้งก็จะมีโอกาสได้รับเลือกตั้งมากกว่าผู้ที่มีเพื่อนหรือพวกคอยช่วยหาคะแนนเสียงน้อย ทั้งนี้เนื่องจากเขตเลือกตั้งกว้าง โดยเฉพาะในต่างจังหวัดเขตเลือกตั้งแต่ละเขตประกอบด้วยพื้นที่หลายอำเภอ จึงเป็นการยากที่ลำพังผู้สมัครเพียงคนเดียวจะตระเวนหาเสียงได้ครบทุกพื้นที่เขตเลือกตั้ง ดังนั้น ผู้สมัครที่หวังจะได้รับการเลือกตั้งจึงต้องพยายามหาเพื่อนหรือพวกไว้ช่วยหาเสียงเป็นจำนวนมาก เพื่อนหรือพวกที่ช่วยหาคะแนนเสียงส่วนตัวดังกล่าวหมายถึงกลุ่มหัวคะแนนนั่นเอง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการหาเสียงเลือกตั้งนั้น ได้มีการศึกษาวิจัยหลายหลายรูป ซึ่งจะนำเสนอในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้

องค์กรกลางโดยคณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้ศึกษาสรุปผลการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเลือกตั้ง เมื่อวันที่

22 มีนาคม 2535 โดย นำเสนอเป็นบทวิเคราะห์หลายประเด็น และส่วนที่เป็นวิธีการหาเสียงเลือกตั้งก็ได้มีการนำเสนออย่างละเอียดถึงกลวิธีต่าง ๆ ในการหาเสียงเลือกตั้ง ทำให้ได้รับทราบและมีแนวทางในการที่จะช่วยพัฒนาปรับปรุงให้การเลือกตั้งมีแนวโน้มจะบริสุทธิ์ ยุติธรรมมากยิ่งขึ้น

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2534) ได้จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เรื่อง "จะแก้ไขปัญหาการซื้อเสียงเลือกตั้งได้อย่างไร" ได้มีผู้ทรงคุณวุฒิมากมาย เข้าร่วมสัมมนา ซึ่งได้มีรายงานผลการสัมมนาได้ข้อสรุปที่ น่าสนใจหลายประการ และได้เสนอถึงมติในการที่ทำให้เกิดการซื้อเสียงทั้งในมิติของจิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ และสังคมวิทยา พร้อมทั้งเสนอแนวทางพัฒนาการเลือกตั้งโดยการอาศัยสถาบันทางการเมือง การใช้กฎหมายบังคับ และแนวทางในการกระจายรายได้ ยกกระตือรือร้นให้สูงขึ้น

สมโภชน์ ศรีโกชน์สมบูรณ์ (2535) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ของหัวหน้าพรรค พบว่า หัวหน้าพรรคมีผลอย่างยิ่งต่อคะแนนเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และสามารถกำหนดผลประโยชน์ได้ ซึ่งต้องอาศัยพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครกับหัวหน้าพรรคด้วยหลายประการ และได้มีข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ปัญหาหลายประการ โดยแยกเป็นแต่ละกรณี

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2535) ได้ศึกษาการโฆษณาหาเสียงกับพฤติกรรมการเลือกตั้ง ได้เสนอผลจากการศึกษาไว้อย่างละเอียดจากการโฆษณาของเสียง เคยใช้วิธีการและสื่อต่าง ๆ ทำให้มองเห็นกระบวนการโฆษณาของเสียง ทำให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ของการเลือกตั้งอย่างเป็นกระบวนการได้ค่อนข้างชัดเจน เพื่อให้มีการนำไปใช้ประโยชน์ในทางสร้างสรรค์สิ่งที่เอื้อต่อคุณค่าของประชาธิปไตย และการพัฒนาไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์

กนก บิณศิริวานิช (2524) ศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งในเขต 8 กรุงเทพมหานคร เมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2524 พบว่า มีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทางเลือก

ตั้ง คือ เพศ อายุ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อาชีพ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ มีผลเช่นเดียวกับระดับความสนใจในการเลือกตั้ง การไม่ไปใช้สิทธิเนื่องจากการ ต้องไปประกอบอาชีพ ซึ่งเกี่ยว ผู้แทนไม่มีประสิทธิภาพ และนักการเมืองมุ่งแสวงหา ผลประโยชน์แก่ตนเอง

สุจิต บุญบงการ และ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2527, น.235-244) ได้ ศึกษาวิจัยพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย ในการเลือกตั้งทั่วไป ปี พ.ศ. 2522 เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับแผนทั่วไปในการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ของคนไทยในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม กับการไปลง คะแนนเสียงเลือกตั้ง ความสนใจและความรู้สึกทางการเมืองกับการไปลงคะแนน เสียงเลือกตั้ง และในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2526 ก็ได้ทำการศึกษาซ้ำอีกใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนทั่วไปในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และเพิ่มการศึกษาใน ประเด็นของความรู้สึก และทัศนคติที่มีต่อนโยบายของรัฐบาล และแบบแผนของการ เลือกตั้งพรรคการเมือง ซึ่งการศึกษาในปี 2522 และปี พ.ศ. 2526 ผลการศึกษา ระบุว่า

1. ด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

1.1 เพศ เพศชายสามารถตัดสินใจเลือกผู้สมัครได้เร็วกว่าเพศหญิง เล็กน้อย เกณฑ์ในการเลือกจะคำนึงถึงพรรคมากกว่าบุคคล โดยคำนึงด้านนโยบาย มากกว่าเพศหญิง และมีความเป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครมากกว่าเพศหญิง

1.2 อายุ ผู้มีอายุในวัยกลางคนและวัยหนุ่มสาวมีแนวโน้มเลือกพรรค มากกว่าตัวบุคคล ส่วนผู้สูงอายุมีแนวโน้มเลือกตัวบุคคลมากกว่า กลุ่มวัยกลางคน มีแนวโน้มในการเลือกพรรคโดยคำนึงถึงนโยบายของพรรคมากกว่าผู้สูงอายุหรือผู้ ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว

1.3 การศึกษา มีผลอย่างมากต่อความแตกต่างในการไปใช้สิทธิ เลือกตั้ง คือ ผู้มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียงด้วยความสำนึกในหน้าที่

พลเมืองมากกว่าผู้มีการศึกษาต่ำ ถูกชักจูงให้ไปลงคะแนนเสียงได้ยากกว่า มีแนวโน้มในการตัดสินใจเลือกผู้สมัครได้เร็วและแน่นอนกว่าผู้มีการศึกษาต่ำ และค่านึงถึงพรรคมากกว่าตัวบุคคล โดยให้ความสำคัญกับนโยบายของพรรคมากกว่าผู้มีการศึกษาต่ำ

1.4 อาชีพ ผู้ประกอบอาชีพที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง เช่น ครูอาจารย์ ข้าราชการ และนักธุรกิจ ไปลงคะแนนเสียงโดยสำนักในหน้าที่ของพลเมือง ตัดสินใจเลือกได้เร็วกว่า มีแนวโน้มในการเลือกพรรคมากกว่าตัวบุคคล โดยค่านึงถึงนโยบายของพรรคเป็นสำคัญ มากกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่า

1.5 ที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยสำคัญต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ผู้ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและในเขตเมืองมีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียง เพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ของพลเมืองดีมากกว่าผู้ที่อยู่ในชนบท และให้ความสำคัญกับพรรคและนโยบายของพรรคมากกว่าตัวผู้สมัคร และตัดสินใจด้วยตัวเองมากกว่าผู้ออกเสียงในชนบทเล็กน้อย

2. ด้านแบบแผนพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของคนไทย

คนไทยไปลงคะแนนเสียงด้วยสำนึกว่าเป็นหน้าที่ มากกว่าการแสดงออกถึงความต้องการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือควบคุมรัฐบาล เพื่อให้คนที่ตนต้องการเข้าไปทำงาน เพราะฉะนั้น การไปใช้สิทธิเลือกตั้งของคนไทยจึงเป็นเรื่องของการปฏิบัติตามหน้าที่พลเมือง มากกว่าความรู้สึกว่าตนเองมีประสิทธิภาพทางการเมือง (Political efficacy) โดยผู้มีการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางขึ้นไป และอาศัยในเขตเมืองหรือกรุงเทพมหานคร จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งด้วยความสำนึกในหน้าที่สูงกว่าผู้ที่อยู่ในเขตชนบท มีการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ

สำหรับคนที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครมีการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางขึ้นไป มีแนวโน้มเลือกพรรคใดพรรคหนึ่งค่อนข้างประจำ แต่

ยังไม่มีพรรคการเมืองที่มีฐานสนับสนุนที่มั่นคงในหมู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ชื่อเสียงและความนิยมในหัวหน้าพรรคมีส่วนช่วยให้พรรคได้รับความนิยมจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

จุฑาทิพย์ สุขรังสรรค์ (2528, น.127) ได้ศึกษาแบบแผนพฤติกรรม การเลือกตั้งในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กับแบบแผนการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ดังนี้

1. ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมปานกลางขึ้นไป มีการศึกษาสูง อยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาว (20-30 ปี) จนถึงวัยกลางคน (30-40 ปี) มีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียงโดยสำนักของตนเองมากกว่าการถูกระดม (Mobilized) แต่ตัดสินใจเลือกผู้สมัครได้ช้า และมีความแน่นอนในการตัดสินใจน้อยกว่าผู้มีวัยสูงอายุ
2. ผู้ไปใช้สิทธิในทุกฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมให้ความสำคัญกับตัวผู้สมัครและนโยบายมากกว่าพรรคการเมือง
3. ผู้ที่ให้ความสำคัญในชื่อเสียงของพรรค และความนิยมต่อหัวหน้าพรรคสามารถตัดสินใจเลือกผู้สมัครได้เร็วกว่าผู้ที่สนใจในประเด็นอื่น ๆ
4. มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการเลือกตั้งของชาวกรุงเทพฯ - มหานคร จากการศึกษาที่เคยเลือกโดยคำนึงถึงพรรคและนโยบายของพรรคมาเป็นการคำนึงถึงตัวผู้สมัครมากกว่าพรรค

ชวนทัตน์ ประไพพิศ (2529, น.98) ได้ศึกษาพบว่า คณะกรรมการบริหารโครงการ 5 โครงการ ซึ่งเป็นชายทั้งหมด เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการกองทุนพัฒนาชนบท และนอกจากนั้นยังเป็นผู้มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเป็นผู้ที่มีความเข้าใจทางการเมือง มีการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนและมี

ผลปรากฏว่ายังมีการศึกษาวิจัยซึ่งมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองและทำให้ยังมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย เพราะผู้มีการศึกษาย่อมได้รับข่าวสารการเมืองมาก เข้าใจและวิเคราะห์หาเหตุผลทางการเมืองได้กว้าง มีอิสระในการวิพากวิจารณ์ และกล้าวิจารณ์ มองว่ามีสมรรถนะทางการเมืองและเป็นสมาชิกองค์กรทางการเมืองมากกว่า

วิลเบอร์ สชรัม (Willber Schramm) ได้ศึกษาพบว่า สื่อมวลชนเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยกระตุ้นหรือเร้าและสร้างเหตุจูงใจ (Temptation) ให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ สื่อมวลชนคอยรายงานและแจ้งข่าวสารทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ประชาชนได้รับทราบนโยบายการพัฒนา และข่าวสารนโยบายอย่างรวดเร็ว สื่อมวลชนขยายทัศนะทางการเมืองให้กว้าง ช่วยเร้าให้เกิดความรู้สึกอยากแสดงความคิดเห็น และอยากมีส่วนร่วมทางการเมือง สื่อมวลชนช่วยสร้างและกำหนดประเด็นปัญหาทางการเมือง ให้คนสนใจขบคิดและเข้าร่วม และประการสำคัญคือสื่อมวลชนช่วยสร้างความทะเยอทะยานให้ประชาชน ใฝ่ตัวและเกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อการแสวงหาสิ่งที่ดีกว่า นั้นหมายความว่า กิจกรรมทางการเมืองคือวิธีการที่จะทำให้ไปสู่สิ่งที่ดีกว่า และสื่อมวลชนช่วยสร้างบรรยากาศของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจากการมองว่า ตนอยู่ไกลจากผลกระทบทางการเมือง ให้มีความรู้สึกว่ายู่ใกล้ และได้รับผลกระทบตลอดเวลา

แดน นิโม (Dan Nimmo, 1967 : p.p.19-22) ได้ศึกษาอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผลการศึกษาพบว่า

1. การศึกษาเชิงประจักษ์ พบว่า การเปิดรับสื่อของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการรับรู้และการตัดสินใจเลือกตั้ง

2. อิทธิพลของสื่อมวลชนจะมีได้น้อยมาก ถ้าหากว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความผูกพันต่อพรรคการเมืองอย่างมั่นคง แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าความผูกพันต่อ

พรรคการเมืองลดลง หรือมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เป็นอิสระมากขึ้นโดยเฉพาะผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีการศึกษาสูง และฐานะทางเศรษฐกิจดี สื่อมวลชนจะมีบทบาทสำคัญในการช่วยผู้มีสิทธิเลือกตั้งประเมินค่าต่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง

3. สื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์จะมีส่วนในการสร้างความเชื่อและทัศนคติต่อผู้สมัครรับเลือกตั้งให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งมากนัก

4. การใช้สื่อประเภทต่าง ๆ กันของผู้สมัครรับเลือกตั้งจะให้ผลในการรับรู้ และสร้างทัศนคติแตกต่างกันออกไปในหมู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีต่อตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง

5. สื่อมวลชนจะส่งผลกระทบต่อการเมืองในระยะยาวในการสร้างความรู้สึกและทัศนคติให้กับประชาชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ไม่ใช่เฉพาะเพียงช่วยการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

พิทยา เศรษฐพิทยากุล (2520, น.88) ได้ทำการศึกษาการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 ผลการศึกษาพบว่าฐานะทางสังคม ได้แก่ ระดับการศึกษา และอายุ มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองจากสื่อโฆษณาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ บุคคลที่มีการศึกษาสูง และบุคคลที่มีอยู่ระหว่าง 20-40 ปี มีแนวโน้มที่จะรับรู้ข่าวสารจากสื่อโฆษณาที่เป็นสิ่งพิมพ์ (In print media) ได้แก่ ป้ายโฆษณา ใบปลิว และการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ ส่วนบุคคลที่มีการศึกษาต่ำและมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มจะรับรู้จากสื่อโฆษณา เช่น โทรทัศน์ รถเร่โฆษณา และการแนะนำของอาสาสมัคร ส่วนปัจจัยทางด้านฐานะทางสังคมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเพศและอาชีพ ไม่มีความแตกต่างในการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองจากสื่อโฆษณาต่างกัน

เสริม บณณะติตานนท์ (2520, น.101-102) ได้ศึกษา เรื่อง หัวคะแนน บทบาทและยุทธวิธี พบว่า มีบทบาทอย่างมากในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะการรณรงค์ในช่วงก่อนวันที่มีการเลือกตั้ง จำแนกได้เป็น 5 วิธีการ คือ

1. ชักชวนให้ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงไปลงคะแนนเสียง ให้กับผู้ที่ตนสนับสนุนโดยใช้วิธีใดก็ตามที่จะทำให้คนในชุมชนของหัวคะแนนหรือ เขตที่หัวคะแนนรับผิดชอบไปลงคะแนนเสียงให้กับบุคคลที่ตนสนับสนุน
2. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครกับประชาชน เช่น การนำสิ่งของจากผู้สมัครไปแจกให้แก่ผู้มีสิทธิลงคะแนนเป็นการสร้างความรู้สึกดีแก่ประชาชนในชุมชน หรือการรวบรวมข้อเรียกร้องความเดือดร้อนต่าง ๆ ของประชาชน โดยแจ้งแก่ประชาชนว่า ผู้สมัครสามารถหาวิธีแก้ปัญหาให้แก่ประชาชนผู้เดือดร้อนได้ อันจะทำให้ประชาชนรู้จักตัวผู้สมัครและผู้สมัครได้ลงคะแนนเสียงมากขึ้น
3. ติดตามประเมินผลคะแนนเสียงที่คาดว่าผู้สมัครจะได้รับแล้วรายงานให้ผู้สมัครทราบ การรายงานจะทำเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ผู้สมัครทราบว่าขณะนั้นคะแนนเสียงของตนเป็นอย่างไร หากคะแนนเสียงดีอยู่แล้วก็จะได้หาวิธีรักษาคะแนนเสียงเอาไว้ แต่ถ้าหากคะแนนเสียงยังเป็นรองคู่แข่งก็ต้องหาวิธีที่จะทำให้คะแนนเสียงของตนดีขึ้น
4. ทำลายคะแนนเสียงคู่แข่งชั้นของผู้สมัคร ที่มักจะใช้เมื่อคะแนนเสียงคู่แข่งชั้นของผู้สมัครมีคะแนนเสียงมากกว่า หัวคะแนนจึงต้องหาหนทางทำให้คะแนนเสียงตนสนับสนุนดีขึ้น ควบคู่กับการทำลายคะแนนเสียงของคู่แข่ง ซึ่งอาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น ปลอ่ยข่าวทำลายคู่แข่งว่าเคยเป็นโจร หรืออัมพาตมาก่อน หรือทำใบปลิวโจมตีคู่แข่งชั้น
5. นำผู้มีสิทธิลงคะแนนมาลงคะแนนเสียง ทั้งนี้เพราะการคมนาคม

ในชุมชนย่อย ๆ เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนไปใช้สิทธิกันน้อย ถ้าหน่วยเลือกตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชนก็เป็นการยากที่ประชาชนจะอยากเสียสละเวลาให้ ฉะนั้นจึงเป็นภาระจ่ายหอมหรือเป็นหน้าที่ของหัวคะแนนที่จะต้องจัดหารถไว้ รับ-ส่ง คน เพื่อไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยการจัดรถสำหรับรับส่งประชาชนไปลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง แต่ในปัจจุบันนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าการชักจูงให้ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งด้วยวิธีนี้เป็นไปได้ยาก เนื่องจากการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 ซึ่งห้ามมิให้พรรคการเมืองหรือผู้กระทำการใด ๆ ที่แสดงเจตนาในการโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งเป็นอาทิ